

Juf, u heeft wel veel zelfvertrouwen in ons!!!

Hoe kan ik, als onderdeel van pedagogisch handelen, het zelfvertrouwen van de kinderen in mijn klas laten groeien?

Naam : Rianne Beumer
Studentennummer : 2153030
Studierichting : Gespecialiseerde leerkracht GLD0102
Master Special Educational Needs (M Sen)
Onderwijsinstelling : Fontys Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg
Begeleider : M. de Wilt
Datum : Mei 2011

Inhoud

Voorkant	Blz. 1
Inhoud	Blz. 2
Samenvatting	Blz. 5
Inleiding	Blz. 8
Hoofdstuk 1: Aanleiding en probleemstelling	Blz. 11
§1.1 De aanleiding voor dit onderzoek	Blz. 11
§1.2 Beschrijving van mijn probleemverkenning om tot de goede onderzoeksvragen te komen.	Blz. 12
§1.3 Huidige situatie en gewenste situatie	Blz. 14
Hoofdstuk 2: Theoretische onderbouwing	Blz. 16
§2.1 Pedagogisch handelen	Blz. 16
§2.2 Zelfvertrouwen	Blz. 17
§2.3 De ontwikkeling van zelfvertrouwen	Blz. 17
§2.4 Zelfbeeld	Blz. 18
§2.5 Geen zelfvertrouwen en compensatiegedrag	Blz. 20
§2.6 Het belang van zelfvertrouwen	Blz. 21
§2.7 Het verbeteren van zelfvertrouwen	Blz. 21
Hoofdstuk 3: Onderzoeksmethodologie	Blz. 23
Inleiding	Blz. 23
§3.1 Onderzoeksvorm	Blz. 23
§3.2 Ethische kwesties	Blz. 24
§3.3 Methodes en middelen	Blz. 24
§3.4 Onderzoeksgroep	Blz. 27

Hoofdstuk 4 : Resultaten en data analyse	Blz. 28
Inleiding	Blz. 28
§4.1 De zelfbeeldschaal	Blz. 28
§4.2 Analyse van de zelfbeeldschaal	Blz. 31
§4.3 De 32 stellingen over het zelfvertrouwen	Blz. 33
§4.4 Analyse van de 32 stellingen van het zelfvertrouwen	Blz. 37
§4.5 Het gedrag van de kinderen	Blz. 41
§4.6 Analyse van het gedrag van de kinderen	Blz. 42
§4.7 Analyse van de lessenreeks	Blz. 43
§4.8 Analyse van mijn leerkrachtgedrag	Blz. 44
 Hoofdstuk 5 : Conclusies	 Blz. 46
Inleiding	Blz. 46
§5.1 Antwoorden op mijn deelvragen	Blz. 46
§5.2 Conclusie naar aanleiding van uitgevoerde interventies	Blz. 49
§5.3 Antwoorden op mijn onderzoeksvraag	Blz. 50
§5.4 Toekomstige toepasbaarheid en aanbevelingen	Blz. 50
 Hoofdstuk 6 : Evaluatie onderzoek	 Blz. 54
Inleiding	Blz. 54
§6.1 Master Sen opleiding aan de Fontys	Blz. 54
§6.2 Belemmerende factoren voor mijn onderzoek	Blz. 54
§6.3 Stimulerende factoren voor mijn onderzoek	Blz. 55
§6.4 Critical friends	Blz. 56
§6.5 Wat heb ik geleerd over het bevorderen van het zelfvertrouwen?	Blz. 57
 Nawoord	 Blz. 58
Literatuurlijst	Blz. 60
 Bijlagen	 Blz. 61
1. Resultaten WMK	Blz. 62
2. Resultaten vooronderzoek WMK	Blz. 64
3. De ontwikkeling van zelfvertrouwen van Willy Hensen	Blz. 65
4. De resultaten van de zelfbeeldschaal Jeninga	Blz. 68

5. De resultaten van het signaleringsformulier over gedrag van Willy Hensen	Blz. 71
6. De resultaten van de 32 stellingen	Blz. 74
7. De scores van de kinderen op de lessenreeks	Blz. 82
8. De scores van de kinderen op mijn leerkrachtgedrag	Blz. 83
9. Evaluatie lessenreeks	Blz. 84
10. Evaluatie doelen leerkrachtgedrag	Blz. 96
11. De zelfbeeldschaal van Jeninga	Blz. 103
12. Het signaleringsformulier over gedrag van Willy Hensen	Blz. 104
13. Het aangepaste signaleringsformulier van Willy Hensen	Blz. 105
14. Het signaleringsformulier van de 32 stellingen	Blz. 107
15. De 32 stellingen voor de kinderen	Blz. 109
16. Materialen les 2	Blz. 113
17. Materialen les 3	Blz. 119
18. Materialen les 4	Blz. 120
19. Materialen les 7	Blz. 122
20. Materialen les 8	Blz. 123
21. Materialen les 10	Blz. 125

Samenvatting

“Zelfvertrouwen kleurt je als gehele persoon ...”

Schooljaar 2010 – 2011 zijn we als team op mijn SBO school begonnen met het bekijken van de resultaten van het WMK onderzoek (Werken Met Kwaliteit, zie bijlage 1). Het beleidsterrein 'pedagogisch handelen' viel net buiten onze keuze om ons daar de komende jaren in te versterken. Ik heb in het team aangegeven dat ik op dit beleidsterrein een onderzoek voor mijn Master Sen wilde starten.

Voor mijn vooronderzoek binnen pedagogisch handelen viel mijn keuze voor indicator “Het bevorderen van zelfvertrouwen bij kinderen” (zie bijlage 2). Ik heb hiervoor gekozen, omdat mijn kennis op dit gebied onvoldoende was om de kinderen ermee te kunnen helpen.

Binnen deze indicator heeft het team zijn oordeel gegeven over 9 stellingen. Het was mijn bedoeling om onszelf als school in een aantal van deze stellingen beter te bekwamen. Door praktische omstandigheden binnen mijn school was het niet realiseerbaar om schoolbreed onderzoek te doen. Hierdoor was ik genoodzaakt mijn onderzoek te richten op op het niveau van mijn eigen groep.

Het hebben van zelfvertrouwen is voor de kinderen in mijn klas (SBO school) niet zo vanzelfsprekend. De meeste kinderen hebben op jonge leeftijd al flinke diepte punten gekend in privé- en/of schoolsituatie. Zij zijn beschadigd in hun zelfvertrouwen en dit komt tot uiting in hun gedrag.

Om zelf meer achtergrondkennis over zelfvertrouwen in relatie tot kinderen te krijgen, om zo effectieve interventies binnen mijn groep te kunnen toepassen, stelde ik voor mijn onderzoek de volgende vragen:

- Wat is zelfvertrouwen?
- Hoe verloopt de ontwikkeling van zelfvertrouwen?
- Wat is het belang van het hebben van zelfvertrouwen?
- Wat zijn de oorzaken voor een gebrek aan zelfvertrouwen bij kinderen?
- Welk gedrag laten de kinderen zonder zelfvertrouwen zien?

- Waar groeien kinderen in hun zelfvertrouwen?

Door mijn literatuurstudie heb ik kennis opgedaan over wat zelfvertrouwen precies is. Ik kwam er achter dat ik zelfvertrouwen en zelfbeeld door elkaar haalde. De literatuur zegt dat het in elkaars verlengde ligt (zie hoofdstuk 2). Hierop stelde ik de volgende vragen voor de kinderen in mijn klas;

- Hoe groot is het zelfvertrouwen en zelfbeeld van de kinderen in mijn klas?
- Welke aanpak is geschikt om het zelfvertrouwen bij kinderen te verbeteren?
- Welk meetinstrument kan ik gebruiken tijdens mijn onderzoek?

Naar aanleiding van mijn literatuurstudie heb ik een lessenreeks van tien lessen uitgewerkt. De drie lessen die volgens de kinderen het meest zinvol zijn geweest zijn (zie hoofdstuk 5 & 6):

- Les 3: Het zonnetje van de dag!
- Les 9: Dromen & wensen
- Les 8: Vriendschappen

Welke leerkrachtgedragingen hebben de meest positieve invloed op de kinderen, volgens hen (zie hoofdstuk 5 & 6):

Doel 4; Plan in één dag minstens 2 ongedwongen momenten.

- Doel 1: Complimenten en stickers geven voor alles wat ze goed doen.
- Doel 2: Kinderen positief bij de naam noemen.

De volgende meetinstrumenten heb ik bij aanvang van en na de lessenreeks toegepast als 0-meting en eindmeting om het gegroeide zelfvertrouwen te meten:

- De zelfbeeldschaal van Jeninga (2006):
Uit de resultaten is gebleken dat de lessenreeks en mijn leerkrachtgedrag hebben bijgedragen aan het verbeteren van het zelfbeeld van de kinderen in mijn klas (zie §4.1 en 4.2).
- Het signaleringsformulier over gedragingen van kinderen met weinig en vol zelfvertrouwen van Willy Hensen (2006-2007):
Met dit formulier, dat ook ouders hebben ingevuld, heb ik aan kunnen tonen dat de kinderen na mijn onderzoek in hun gedrag meer zelfvertrouwen laten zien, zowel

thuis als op school (zie §4.5 en §4.6).

- 32 Stellingen verdeeld over vier aspecten over zelfvertrouwen in combinatie met zelfbeeld (zie §2.5):

Uit de resultaten na het onderzoek is gebleken dat zowel het zelfvertrouwen als het zelfbeeld is gegroeid (zie §4.3 en §4.4). De antwoorden van de verschillende formanten heb ik met elkaar vergeleken en daar zitten opvallende nuances in (zie §5.1).

Tenslotte heb ik aan de hand van de positief behaalde resultaten een handreiking kunnen schrijven voor collega's en voor mijzelf, die meteen toepasbaar is bij kinderen van 6 t/m 10 jaar (zie §5.4).

Inleiding

Mijn naam is Rianne Beumer. Ik ben sinds augustus 2007 werkzaam als leerkracht in het speciaal basisonderwijs te Dordrecht. Op dit moment heb ik een klas met 10 kinderen met 8 en 9 jarigen. Sinds ik werkzaam ben op deze SBO school heb ik veel affiniteit met deze speciale kinderen gekregen. Voordat ik op deze school kwam werken heb ik weinig te maken gehad met speciale kinderen met leerstoornissen en/of gedragsproblemen. Ik wist daardoor in de eerste week van deze SBO school niet wat mij overkwam. De kinderen luisterden niet, hadden weinig tot geen sociale omgang met elkaar en/of begonnen, zoals ik dat noem, te 'flippen'. Door deze ervaringen werd ik vastberaden om deze kinderen te helpen en ontdekte ik dat hun gedrag geen uiting was van een gevoel naar mij als persoon. Het raakt mij nog dagelijks als ik zie hoe machteloos en kwetsbaar ze zijn in hun doen en laten. Ze uiten dit namelijk op verschillende manieren in hun gedrag. Ze doen constant een beroep op hun omgeving, maar krijgen dit zo broodnodige begrip vaak niet. Om deze kinderen nog beter te kunnen begeleiden, wilde ik meer kennis op doen. Ik ben daarom begonnen aan de gespecialiseerde leerkracht Master-Sen opleiding aan de Fontys in Rotterdam, die gericht is op het werken met speciale kinderen.

In het schooljaar 2009-2010 hebben wij als school een onderzoek gedaan naar de kwaliteiten van onze school. Er kwamen vier verschillende beleidsterreinen naar voren waar we als team aan wilden werken. De opdracht was om met drie ervan aan de slag te gaan. Het pedagogisch handelen viel net buiten de boot en ik zag mijn kans schoon om hier wat mee te gaan doen. Dit beleidsterrein ben ik verder gaan onderzoeken en uiteindelijk kreeg "het bevorderen van zelfvertrouwen bij kinderen" mijn interesse. Het probleem in de praktijk is namelijk dat de meeste kinderen veel schade in hun zelfvertrouwen hebben opgelopen, voordat ze bij ons op school komen. Zij waren die kinderen die niet mee konden komen, niets begrepen, verontrustend gedrag lieten zien en daardoor niet meer mee telden op een basisschool. Hierdoor hebben de meeste kinderen geen tot weinig zelfvertrouwen als ze bij ons op school komen. Ze laten hierdoor bepaald gedrag zien en negatieve invloed kan hebben op de ontwikkeling van het kind en op het positieve klimaat binnen de school.

Op de website “Zelfvertrouwen.nl” staat een versje dat, in mijn ogen, de juiste bewoordingen geeft aan wat zelfvertrouwen inhoud:

Zelfvertrouwen is...

Trots zijn op wie je bent...

Trots zijn op wat je doet...

de bereidheid om je verder te ontwikkelen...

vooral om anderen en om jezelf te laten glimlachen!

Dit is wat ik met mijn onderzoek uiteindelijk, met mijn collega's, voor de kinderen binnen de school wil bereiken. Dit zijn de punten waar al onze kinderen moeite mee hebben. Het belang van het versterken van dit onderwerp kwam tijdens het schoolonderzoek naar voren. Mijn collega's, de kinderen van mijn klas en ouders zijn allen bereid om mee werken aan mijn onderzoek. Aan de hand van observaties en vragenlijsten zal ik een beeld vormen hoe wij, kinderen en leerkrachten, als school tegenover het laten groeien van zelfvertrouwen staan, in hoeverre wij daar al aan werken en op welke manieren we het kunnen verbeteren. Daarnaast geef ik aan de kinderen van mijn klas een lessenreeks om er achter te komen en met welke leerdoelen, lessen en leerkrachtgedrag ik het zelfvertrouwen kan laten groeien. Op deze manier zorg ik voor een handreiking aan effectieve interventies voor mij als leerkracht en kan ik adviezen uitbrengen aan mijn collega's.

In hoofdstuk 1 staat uitgebreider beschreven hoe ik via het WMK (Werken Met Kwaliteit) aan dit onderwerp gekomen ben. In hoofdstuk 2 zal ik aan de hand van een literatuurstudie beschrijven wat ik ten aanzien van het laten groeien van zelfvertrouwen en pedagogisch handelen in de theorie heb kunnen ontdekken. In hoofdstuk 3 zal ik vervolgens omschrijven welke onderzoeksopzet ik ga hanteren om tot een zo betrouwbaar en valide mogelijk onderzoek te komen. Hierbij zal ik rekening houden met datgene wat maximaal haalbaar is. De resultaten die voortkomen uit mijn observaties, vragenlijsten en lessenreeks, wil ik op zo'n manier verwerken dat er conclusies uit kunnen worden getrokken, zodat ik naar verwachting van het onderzoek het zelfvertrouwen van kinderen heb kunnen laten groeien. In hoofdstuk 4, 5 en 6 zal ik de resultaten, conclusies van die ik heb getrokken uit de onderzoeksvragen en reflecties beschrijven.

Ik hoop op deze manier met mijn onderzoek te kunnen bijdragen aan een groei van zelfvertrouwen. Daarnaast wil ik mijn collega's kunnen aantonen wat de positieve consequenties hiervan zijn. Het is de bedoeling dat ik een handreiking van werkende interventies en werkvormen aan collega's kan geven om als school in een doorgaande lijn te werken aan het zelfvertrouwen bij de kinderen.

Ik wil daarbij te weten komen welk aandeel ik als leerkracht kan leveren aan het bevorderen van het zelfvertrouwen. Ik wil mij bewuster worden van mijn leerkrachtgedrag. Ik wil aan de hand van mijn onderzoek beter worden in het begeleiden en stimuleren van het zelfvertrouwen bij kinderen. Elk kind verdient het om te kunnen zeggen dat ze “trots zijn op zichzelf en wat ze doen” en het nog te menen ook!

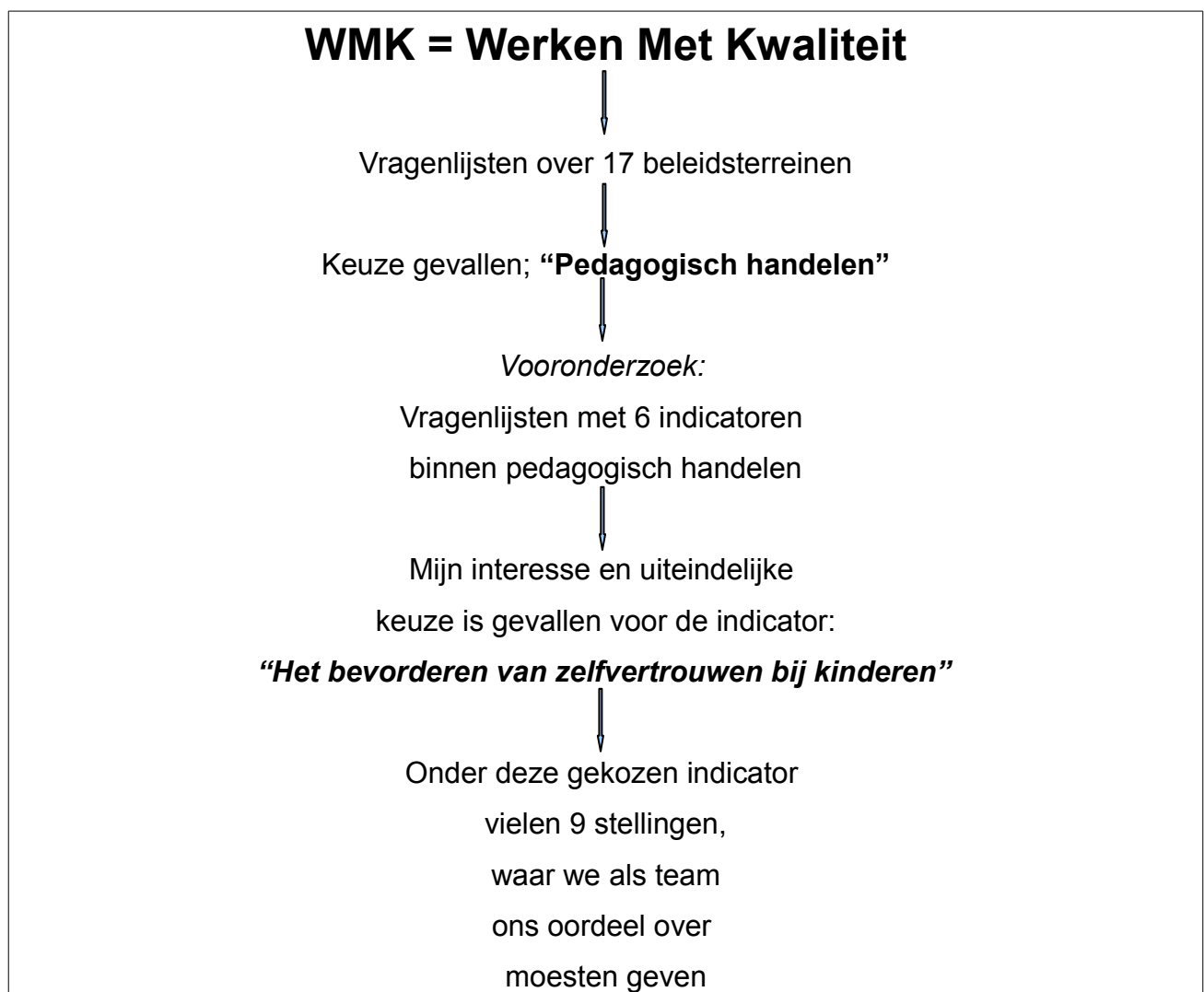
Hoofdstuk 1

Aanleiding en probleemstelling

§1.1 De aanleiding voor dit onderzoek

Ons team kreeg in het schooljaar 2009-2010 de opdracht om mee te doen aan het WMK (Werken Met Kwaliteit) kwaliteitsonderzoek. Een onderzoek naar de kwaliteit van onze school. Het schema 'WMK' hieronder geeft weer hoe ik tot mijn onderwerp ben gekomen van mijn onderzoek.

Schema 1

De resultaten van het schoolonderzoek en mijn vooronderzoek vind je terug in de bijlagen 1 en 2.

§1.2 Beschrijving van mijn probleemverkenning om tot de goede onderzoeksvragen te komen.

Nadat ik mijn onderwerp nader met collega's besproken, kwam elke keer het belang van een positief schoolklimaat naar voren. Voor mijn gevoel moest ik dit terug laten komen in mijn onderzoeksvraag. Na enige tijd brainstormen met mijn directrice en collega's is in schema 2 'Het positief schoolklimaat' te zien hoe, volgens ons, de verbanden lopen tussen ons positief schoolklimaat, het pedagogisch handelen en het bevorderen van zelfvertrouwen bij kinderen.

Schema 2

Het pedagogisch handelen is één van de onderdelen die invloed hebben op ons positief schoolklimaat. Daar vloeit het kleine, maar essentiële onderdeel 'het bevorderen van het zelfvertrouwen van de kinderen' weer uit voort. Ik verwacht dat ons schoolklimaat positief verbetert als je het zelfvertrouwen bij kinderen schoolbreed aanpakt.

Op deze manier kwam ik tot het doel *in* mijn onderzoek:

Ik ga onderzoeken welke aanpakken ik kan toepassen om het zelfvertrouwen bij de kinderen in mijn klas te kunnen verbeteren, omdat ik wil weten hoe ik kinderen met weinig zelfvertrouwen effectief kan begeleiden, zodat ik voor mezelf en collega's een handreiking kan maken met effectieve interventies, ten einde het pedagogisch handelen binnen onze school te versterken.

De doelen *van* mijn onderzoek zijn hieruit voortgekomen:

- Het zelfvertrouwen bij de kinderen in mijn klas laten groeien.
- Een handreiking maken voor collega's en mijzelf van werkende interventies en werkvormen om het zelfvertrouwen bij kinderen te laten groeien.
- Het onderdeel van het WMK, 'het zelfvertrouwen bij kinderen bevorderen', (dat valt onder indicator pedagogische handelen) binnen onze school versterken.

Bij het weten wat ik met mijn onderzoek wil bereiken, kwam ik tot mijn volgende onderzoeksvraag:

*Hoe kan ik,
als onderdeel van pedagogisch handelen,
het zelfvertrouwen van de kinderen in mijn klas laten groeien?*

Aansluitend heb ik gebrainstormd over mijn deelvragen:

Theorie:

- Wat is zelfvertrouwen?
- Hoe verloopt de ontwikkeling van zelfvertrouwen?
- Wat is het belang van het hebben van zelfvertrouwen?
- Wat zijn de oorzaken voor een gebrek aan zelfvertrouwen bij kinderen?
- Welk gedrag laten de kinderen zonder zelfvertrouwen zien?
- Waar groeien kinderen in hun zelfvertrouwen??

Praktijk in mijn klas:

1. Hoe is het zelfbeeld van de kinderen?
- 2a. Hoe is het zelfvertrouwen van de kinderen in mijn klas?
- 2b. Zijn er opvallende verschillen bij de 0-meting en de eindmeting tussen mijn signalering van zelfvertrouwen en die van de kinderen zelf en die van ouders?
- 3a. Welk gedrag laten de kinderen in mijn klas met weinig en vol zelfvertrouwen zien volgens ouders en mijzelf als leerkracht?
- 3b. Zijn er opvallende verschillen bij de 0-meting en de eindmeting tussen mijn signalering van het gedrag met weinig en vol zelfvertrouwen **en** die van de kinderen zelf en die van ouders?
4. Zijn er bij de kinderen, naar aanleiding van mijn gedeeltelijk nieuw ontworpen lessen en doelen voor leerkrachtgedrag, positieve effecten te zien in hun

zelfvertrouwen?

- 5a. Wat zijn mijn ervaringen na afloop van de lessencyclus?
- 5b. Welke lessen hebben volgens de kinderen het meest bijgedragen aan het laten groeien van hun zelfvertrouwen?

Persoon; voor mij als leerkracht:

- 6a. Hoe kijk ik zelf terug op mijn leerkrachtgedrag?
- 6b. Welke leerkrachtgedrag hebben de kinderen het meest positief ervaren?

§1.3 Huidige situatie en gewenste situatie

Ik vind samen met mijn collega's een positief schoolklimaat heel belangrijk. Net als een positieve omgang met elkaar. Ik probeer de kinderen daarom zoveel mogelijk positief te benaderen door ze te stimuleren, motiveren en complimenten te geven bij moeilijke en makkelijke momenten. Ik behandel iedereen als gelijke en ieder krijgt zijn nieuwe kansen bij zijn ups en downs. De visie in onze schoolgids past goed bij mij. Het heeft te maken met wat ik van onze kinderen vind:

“Elk kind is een VIP, a Very Important Person!!!”

Een positieve benadering is een goede factor bij het bevorderen van zelfvertrouwen bij kinderen. Ik hoor vaak in de wandelgangen, klassen en op het schoolplein dat iedere collega daar op zijn eigen manier al aan werkt.

Daarnaast zie ik kinderen die nauwelijks zelfvertrouwen hebben, die bij ons op school nieuw binnen komen, opbloeien. De druk is er af, doordat ze werken op hun eigen niveau en meer (individuele) positieve aandacht krijgen. Toch merk ik dat kinderen aan hun negatieve ervaringen op hun vorige school beschadigd zijn. Op het moment dat ze moeten presteren of handelen is het zelfvertrouwen vaak nergens meer te bekennen. De onzekerheid, machteloosheid en kwetsbaarheid slaan toe en de kinderen uiten dat dan op verschillende manieren in hun gedrag.

Het is niet bekend binnen mijn school dat er eerder een onderzoek heeft plaatsgevonden op welke manier we deze diepe wonden in het zelfvertrouwen bij kinderen kunnen dichten. Ik wil dat samen met mijn collega's in mijn onderzoek voor elkaar gaan krijgen.

Er zijn omstandigheden en factoren waardoor dit niet altijd mogelijk is. Toch is elk moment dat een kind in zichzelf gelooft en trots is op wat hij doet, een overwinning. Hoe vaker een kind deze momenten ervaart, hoe beter het zelfvertrouwen wordt. Deze momenten wil ik met mijn onderzoek optimaal bij elk kind creëren en koesteren.

Dit is mogelijk als wij als team op dezelfde manier tegen zelfvertrouwen aankijken, een handreiking en inventariseren wat we er als leerkrachten al aan doen, wat we nog kunnen verbeteren, onderbouwt door de theorie.

Aan de hand van deze resultaten wil ik mijn collega's nieuwe ideeën aanreiken en adviseren om zo veel mogelijk trotse momenten te creëren om het zelfvertrouwen bij de kinderen te laten groeien. Ik zie dat op dit moment als een haalbaar doel.

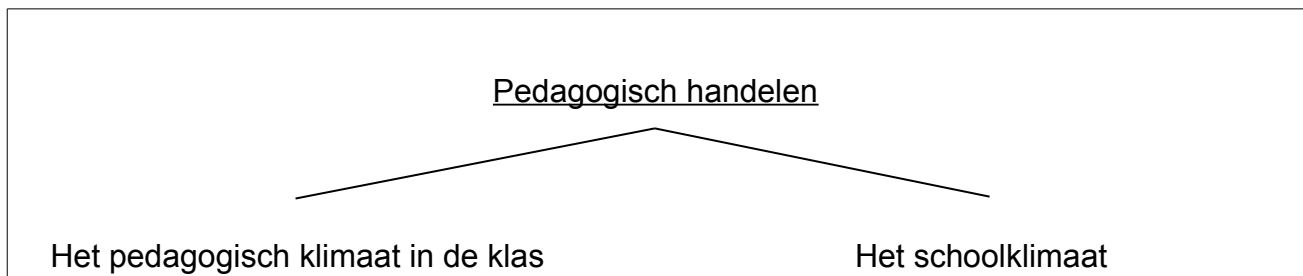
Hoofdstuk 2

Theoretische onderbouwing

§2.1 Pedagogisch handelen

In hoofdstuk 1 heb ik beschreven dat ik van de 17 beleidsterreinen uit het WMK onderzoek heb gekozen voor Pedagogisch handelen. In schema 4 zie je hoe Petra Hofman (artikel 2009)¹ het pedagogisch handelen in tweeën onderscheid:

Schema 3

Brandsma en Bos (1994)² zeggen: *“Het onderscheid tussen het pedagogische klimaat in de klas en het schoolklimaat heeft betrekking op het intentionele handelen op school, ten aanzien van pedagogische doelen en middelen. Wanneer het gaat om het pedagogische klimaat in de klas richt men zich op het sociale emotionele klimaat waarin het onderwijs plaatsvindt. Het gaat hier bijvoorbeeld om of een kind zich geaccepteerd voelt door andere kinderen. Het schoolklimaat is een breder begrip en heeft betrekking op de relatie tussen medewerkers onderling, veiligheid op school, verwachtingen van prestaties van de leerlingen, doelstelling van de school, etc.”* (artikeltjes.com)

Één van de meest duidelijke definities van pedagogisch klimaat in het onderwijs is afkomstig van Alkema, E. (2006)³:

“Onder pedagogisch klimaat verstaan we het totaal aan bewust gecreëerde en aanwezige omgevingsfactoren die inspelen op het welbevinden van het kind waardoor het zich in meer of mindere mate kan ontwikkelen” (p.347).

1. <http://www.artikeltjes.com/artikeltjes/839/1/Het-pedagogisch-klimaat-in-het-basisonderwijs-/Page1.html>
Artikel van Petra Hofman, geschreven op 28-09-2009

2. <http://www.artikeltjes.com/artikeltjes/839/1/Het-pedagogisch-klimaat-in-het-basisonderwijs-/Page1.html>

3. Alkema E. (2006), **“Meer dan onderwijs”**, Gorcum: Uitg Koninklijke Van

Dit kan men bereiken door te denken aan de volgende punten:

1. De kinderen positieve persoonlijke aandacht geven.
2. De leerkracht toont in gedrag en taalgebruik respect voor alle kinderen.
3. Weloverwogen gebruik maken van complimenten en correcties.
4. Het bevorderen van het zelfvertrouwen bij kinderen ontstaat o.a. door punt 1, 2 & 3.
5. Ervoor zorgen dat de kinderen op een respectvolle manier met elkaar omgaan.

§2.2 Zelfvertrouwen

Een goede, algemene definitie van zelfvertrouwen volgens “zelfvertrouwen.nl”:

“Zelfvertrouwen werkt positief door in alle aspecten van je leven. Daarom is zelfvertrouwen de belangrijkste basis voor jou als persoon, waardoor je goed met je successen en vooral met tegenvallers in je leven zult omgaan. Ook zorgt zelfvertrouwen er voor dat je er op uit gaat en je mogelijkheden meer gaat ontdekken en ontwikkelen.”

“Zelfvertrouwen kleurt je als gehele persoon ...”

Willy Hensen (2006-2007)⁴ geeft een duidelijke uitleg over wat zelfvertrouwen precies is: *“Zelfvertrouwen is vertrouwen op jezelf en vertrouwen hebben in jezelf. Je voelt dat je er mag zijn, dat je de moeite waard bent voor anderen om mee om te gaan. Je accepteert jezelf zoals je bent en je kijkt met liefde en respect naar jezelf. Je durft nieuwe dingen uit te proberen en je weet dat als het je niet lukt, er met JOU niets aan de hand is. Dat ene dingetje wat je wilde doen, lukte niet en dat is alles. Je bestaan staat of valt niet met successen en mislukkingen. Je hebt een realistische kijk op jezelf en je kent je sterke en zwakke punten. Je legt contacten vanuit je zelfvertrouwen en je kunt met positieve en negatieve reacties omgaan” (P.7).*

§2.3 De ontwikkeling van zelfvertrouwen

In het kort omschrijf ik de ontwikkeling van zelfvertrouwen gekoppeld aan de leeftijden van de kinderen in mijn klas. Deze informatie heb ik gehaald uit de map “Zelfvertrouwen opbouwen” van Willy Hensen (2006-2007). De uitgebreide versie van alle leeftijden vind je in bijlage 3.

4. Hensen W. (2006-2007), **“Zelfvertrouwen opbouwen”**, Uitg IJsselgroep SON opleidingen

Acht en negen jaar;

De kinderen sluiten vriendschappen. 'Erbij horen' is nu van groot belang. Uiterlijk is belangrijk. De kinderen richten zich vooral op elkaar en op de eigen sekse (identificatie). Ze kunnen zich steeds meer inleven in de ander. Ze kunnen steeds meer rekening met elkaar houden. Maar er verschijnt ook een andere kant; bewondering van een ander en die ander nadoen. Stoer willen doen net als Je ziet vriendengroepjes, vriendinnengroepjes en eenlingen.

Vanaf tien jaar;

De behoefte aan zelfstandigheid neemt toe. Eveneens de behoefte aan privacy, aan een eigen mening en eigen verantwoordelijkheid.

§2.4 Zelfbeeld

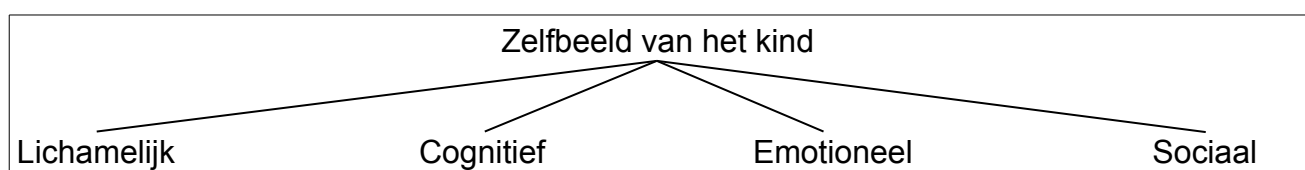
Het zelfvertrouwen wordt door een groot deel bepaald door de ideeën die het kind over zichzelf heeft: het zelfbeeld. Door het belang van het zelfbeeld op het zelfvertrouwen bij kinderen, ga ik hier eerst dieper op in.

Willy Hensen (2006-2007) geeft een duidelijke omschrijving wat zelfbeeld precies is:

“Het zelfbeeld is het beeld dat je van jezelf hebt en op basis van het totaal aan eigenschappen dat iemand zichzelf toekent. Bij een positief zelfbeeld ben je tevreden over jezelf: je bent een jongen en dat is goed. Je vindt jezelf mooi (genoeg), slim (genoeg) en aardig (genoeg). Je beeld is ook realistisch: natuurlijk heb je ook zwakkere kanten, maar dat mag van jezelf. Bij een negatief zelfbeeld valt alles in je nadeel uit: je bent een jongen en je wilt een meisje zijn, je bent dom, lelijk, slordig, onhandig, dik, etc. Dit beeld is onrealistisch als je jouw goede kanten niet ook tegelijkertijd ziet. Iemand met een negatief zelfbeeld heeft meestal ook niet veel zelfvertrouwen” (p.7).

Volgens Woltjer & Jansens (2000)⁵ kan je het zelfbeeld onderscheiden in 4 aspecten;

Schema 4

5. Uitgebreide informatie over deze aspecten vind je in het boek 'Hoe ga je om met kinderen op school', geschreven door G. Woltjer & H. Jansens (2000)

Het zelfbeeld geeft het welbevinden aan van het kind. Het welbevinden wordt gevoed door zijn omgeving. Het heeft te maken met hoe het kind in zijn gevoelswereld staat (emotionele aspect), wat mensen van hem vinden (sociale aspect), hoe er gereageerd wordt op zijn prestaties (cognitief aspect) en hoe hij zich fysiek voelt (lichamelijk aspect). Vanuit een kind gezien, kom je tot de volgende conclusie.

Een kind denkt volgens Woltjer & Jansens vanuit:

1. *emotioneel aspect: 'Ik voel mij veilig, heb vertrouwen en voel zekerheid',*
2. *sociaal aspect: 'Ik ben aardig en lief',*
3. *cognitief aspect: 'Ik ben bekwaam',*
4. *lichamelijk aspect: 'Ik ben mooi, sterk en atletisch'.*

“Je komt tot de volgende optelsom als het kind zichzelf op deze manier met deze aspecten in positief daglicht zet:

*Veilig, vertrouwen en zeker + aardig en lief + bekwaam + mooi, sterk, atletisch =
Ik ben de moeite waard!!!” (p.29)*

Om als kind aan deze 4 aspecten te voldoen, zijn de reacties uit de omgeving van groot belang. Een kind met een negatief zelfbeeld heeft weinig zelfvertrouwen. Een kind met een positief zelfbeeld toont veel zelfvertrouwen. Daarnaast kan een negatief zelfbeeld niet alleen een probleem vormen, maar ook een eenzijdig zelfbeeld geeft reden tot zorg.

Woltjer & Jansens (2000, p. 41) beschrijven het volgende als een kind uitblinkt in maar één van de aspecten:

Een kind dat van jongs af aan uitblinkt in één van de 4 aspecten, werd door zijn omgeving daarin gestimuleerd en gecompimenteerd. Dat houdt in dat het kind er voor zorgt dat dit aspect op de voorgrond blijft, zodat zijn mindere kanten in andere aspecten op de achtergrond blijft. Dit kan ervoor zorgen dat het kind geen negatieve beleving heeft op deze aspecten, maar ook dat het weinig bijdraagt aan zijn zelfbeeld.

Een kind met zo'n dergelijk zelfbeeld is kwetsbaar. Zijn positieve gevoelens van de moeite waard zijn, zijn afhankelijk van één aspect. Als er in dit aspect problemen gaan optreden, komt het kind in een negatieve spiraal terecht. Hij kan zich niet verschuilen achter één van de andere aspecten, omdat hij die als negatief beschouwd. Dit kan ertoe leiden dat op deze verwaarloosde aspecten vertraging of zelfs achterstand in de ontwikkeling ontstaat. Daarnaast zal het zich ook gaan uiten in het gedrag van het kind.

§2.5 Geen zelfvertrouwen en compensatiegedrag

Een kind met een negatief zelfbeeld heeft weinig tot geen zelfvertrouwen en laat compensatie gedrag zien. Een kind dat per aspect van zijn zelfbeeld versterking nodig heeft van zijn gevoel, zal beroep doen om zijn basisbehoeften te vergroten. Per aspect beschrijf ik de algemene kenmerken en de meest kenmerkende gedragingen volgens Woltjer & Jansens. Zij zeggen het volgende:

“Emotioneel aspect;

Compensatiegedrag t.a.v. het emotionele aspect uit zich in gedrag waarvan het kind vermoedt dat de omgeving daar positief op zal reageren (vertrouwen), het kind wil weinig risico's lopen (zekerheid) en heeft een afhankelijke opstelling naar de leerkracht (veiligheid). Bv. X heeft een negatief zelfbeeld op het sociale aspect en is er zeker van niet geliefd te zijn in de klas. De leerkracht lokt regelmatig discussies uit en X zorgt ervoor dat hij het altijd zeer duidelijk eens is met de meerderheid. X zet vervolgens de kinderen die een minderheidsstandpunt hebben voor schut met een hoop kabaal.

Sociaal aspect;

Een kind dat t.a.v. het sociale aspect een positief gevoel wil verkrijgen, zal zijn inspanningen richten op aardig en lief gevonden worden bij zijn leerkracht en klasgenoten. Een kind kan hierin overdrijven en onnatuurlijk overkomen. Het zorgt ervoor dat relaties onder spanningen komen te staan of dat het kind wordt afgewezen.

Cognitief aspect;

Een pienter kind dat op een hoger denkniveau zit dan zijn klasgenoten, zal zich richten op de leerkracht, omdat zijn klasgenootjes hem niet begrijpen. Hij past niet meer in de groep, waardoor hij negativiteit ervaart in het sociale aspect. Hierdoor zou hij zich te afhankelijk kunnen gaan opstellen t.o.v. de leerkracht. Er kunnen bij de leerkracht irritaties ontstaan, waardoor hun relatie onder spanning komt te staan.

Lichamelijk aspect;

Het kind kan ook t.a.v. het lichamelijke aspect een positief gevoel creëren door de nadruk te leggen op sporten. Als dit door de leerkracht niet als compensatiegedrag wordt gezien, dan kan hij sport als drukmiddel gaan gebruiken. Een kind moet ervoor zorgen dat eerst zijn werk af is, voordat hij mag sporten. Als het kind de leerstof niet aankan en het onder druk moet maken, dan is het gevolg versterking van het negatieve zelfbeeld” (p.38).

Willy Hensen (2006-2007) heeft signalen die voor kunnen komen bij kinderen met weinig en vol zelfvertrouwen in een rij gezet in haar signaleringsformulier (zie bijlage 12) Daarbij staat beschreven welke mechanismen kinderen met weinig zelfvertrouwen hebben ingeschakeld om zichzelf te beschermen.

§2.6 Het belang van zelfvertrouwen

In de map 'zelfvertrouwen opbouwen' van Willy Hensen beschrijft ze het volgende:

“Wanneer je zelfvertrouwen voelt, kun je alles aan, ook moeilijke situaties. Vol zelfvertrouwen ben je in staat te voldoen aan de eisen die een mens stelt. Je mag van jezelf fouten maken, omdat dat niets afdoet aan wie je bent. Je zit 'goed in je vel', je voelt je meestal prettig en hebt plezier in het leven. Je bent in staat zelfstandig op te treden en te werken. Je hebt een realistisch gevoel van eigenwaarde. En doordat je zelfvertrouwen en eigenwaarde voelt, waardeer je ook jezelf. Daardoor krijg je de 'veerkracht' in contact met de wereld en kun je , zonder gezichtsverlies, je gedrag bijstellen en/of veranderen” (p.8).

Virginia Satir⁶, een Amerikaanse gezinstherapeute heeft het over de vijf vrijheden die iemand met zelfvertrouwen heeft:

1. De vrijheid om te zien en te horen wat er in plaats van wat er volgens anderen moet zijn, was of zal zijn.
2. De vrijheid om te zeggen wat je voelt en denkt in plaats van wat je volgens anderen moet zeggen of voelen.
3. De vrijheid om te voelen wat je voelt in plaats van wat je volgens anderen zou moeten voelen.
4. De vrijheid om te vragen om wat je wilt in plaats van altijd op toestemming te wachten.
5. De vrijheid namens jezelf risico's te nemen in plaats van alleen maar op veilig te spelen en niet anderen het leven zuur maken.

§2.7 Het verbeteren van het zelfvertrouwen

De website “zelfvertrouwen.nl” beschrijft het volgende:

“Een gebrek aan zelfvertrouwen is hardnekkig en een langdurig verschijnsel, waarmee een persoon erg vertrouwd is geraakt. Het is daarom niet gemakkelijk om gevoelens los te laten, omdat deze negatieve gevoelens vaak ook iets opleveren, zoals aandacht van

⁶ . <http://www.askdrjackie.com/archives/68-The-Five-Freedoms-By-Virginia-Satir-1916-1988.html>

anderen krijgen of geen dingen hoeven aan te gaan. Men gebruikt weinig zelfvertrouwen als een alibi en excuus. Het loslaten van deze gevoelens komt vaak pas tot stand, wanneer men er echt genoeg van heeft om steeds maar weer op deze negatieve wijze naar zichzelf te kijken”.

Als leerkracht kan je kinderen veel positieve aandacht in de klas geven en bij hardnekkige situaties ouders adviseren om professionele hulp in te schakelen.

Ik benoem hieronder 15 voorbeelden van die o.a. leerkrachten en ouders kunnen doen om het zelfvertrouwen bij kinderen te bevorderen. Meer tips zie “zelfvertrouwen.nl” en “sociaalemotioneel.nl”:

1. Neem het kind serieus door letterlijk en figuurlijk 'te luisteren'.
2. Het kind verzekeren dat het gewaardeerd wordt om wie het in wezen is, zowel met de goede en minder goede eigenschappen.
3. De gevoelens van een kind serieus nemen.⁷
4. Probeer elk kind te laten ervaren: “Ik hoor erbij, ik tel ook mee”.
5. Geef kinderen de kans zowel hun sterke als zwakke punten te ontdekken op allerlei gebieden.
6. Leer kinderen de positieve kanten van zichzelf te zien en moedig ze aan die ook onder woorden te brengen.
7. Stel het ontwikkelingsproces van uw kinderen primair, niet het gewenste resultaat.
8. Geef kinderen vaak en snel zakelijke informatie over hun prestaties en vorderingen.
9. Laat de kinderen zelf verantwoordelijkheid dragen.
10. Leer kinderen hoe ze op een zelfbewuste manier in allerlei situaties op kunnen treden.
11. Stel concrete grenzen en hanteer bepaalde regels. Het kind leert zijn capaciteiten.
12. Stel je op als een rolmodel. Een kind leert van voorbeelden en personen.
13. Geef gemeente complimenten en opstekers.
14. Wees zo nu en dan zelf 'een kind', speel en lach mee, lach ook om jezelf en je stomiteiten. Neem tijd voor het kind (kwaliteit is belangrijker dan kwantiteit).⁸
15. Geloof in het kind en geef het momenten van veel vrijheid; dat is dikwijls het mooiste cadeau voor het kind; verveling of dagdromen zijn noodzakelijk voor de ontwikkeling van het kind.⁹

7. Punt 1 t/m 3. Hensen W. (2006-2007), “**Zelfvertrouwen opbouwen**”, Uitg. IJsselgroep SON opleidingen

8. Punt 4 t/m 14 vind je met uitgebreide uitleg op websteitje www.sociaalemotioneel.nl

9. Punt 15 vind je met uitgebreide uitleg op website www.zelfvertrouwen.nl

Hoofdstuk 3

Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk beschrijf ik welk onderzoeksvorm ik gebruikt heb en hoe mijn onderzoek is opgebouwd. Ik leg per deelvraag uit voor welke interventies en werkvormen ik heb gekozen. Daarbij beschrijf ik de validiteit, de betrouwbaarheid d.m.v. triangulatie en op welke manier ik data ga verzamelen, welke keuzes ik hierin gemaakt heb en de ethische kwesties waar ik mee te maken zal krijgen. Ik sluit af met de keuze van mijn onderzoeksgroep.

§3.1 Onderzoeksvorm

Mijn praktijkonderzoek is een onderdeel van een actieonderzoek op mesoniveau¹⁰ (Harinck, 2007 p.50). Ik heb de keuze gemaakt om mijn onderzoek uit te voeren op klassenniveau. Ik verzamel aan de hand van signaleringslijsten, observaties, gesprekken en een lessenreeks gericht informatie over het zelfbeeld en zelfvertrouwen van de kinderen in mijn klas. Met daarbij de invloed van mijn eigen handelen als leerkracht. Mijn reflecties en conclusies hierop kunnen leiden tot bijsturing op klassenniveau.

Aan de hand van mijn handreiking van werkende interventies en werkvormen kunnen we het bevorderen van zelfvertrouwen als onderdeel van het pedagogisch handelen versterken op schoolniveau. Om te weten of dit zal helpen voor het bevorderen van zelfvertrouwen, kunnen we een vervolgonderzoek starten tot we de beoogde resultaten bereikt hebben.¹¹ (Harinck, 2008 p.50 en Kallenberg, 2007 p.64).

Om de validiteit en de betrouwbaarheid (Harinck, 2007 p.63) van mijn onderzoek te vergroten, maak ik gebruik van triangulatie bij mijn signaleringslijsten van gedragingen, het scoren van 32 stellingen en het observeren van mijn eigen handelen als leerkrachtgedrag. Ik maak gebruik van 4 verschillende typen informanten. In mijn geval zijn dat de kinderen van mijn klas, de ouders, mijn stagiaire en ikzelf.

10. Harinck F. (2007), “**Basisprincipes praktijkonderzoek**”, Antwerpen-Apeldoorn: uitg Garant

11. Kallenberg T. (2007), “**Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren**”, Utrecht/Zutphen: Uitg Thieme Meulenhoff

§3.2 Ethische kwesties

Het belang van ethische kwesties voor mijn onderzoek voor mijn informanten is het volgende;

- Ik stel al mijn informanten regelmatig op een vergadering, per brief of persoonlijk op de hoogte van wat ik aan het doen ben.
- Ik vraag al mijn informanten persoonlijk of per brief of ze mee willen werken aan mijn onderzoek.
- Ik vraag aan de ouders per brief of ze toestemming geven dat hun kinderen mee doen aan mijn onderzoek.
- Ik leg ouders per brief uit hoe ze signaleringslijsten over hun kind horen in te vullen en vraag of ze het ingevuld willen inleveren.
- Ik geef per les en per doel voor mijn leerkrachtgedrag bij de kinderen aan wat de bedoeling is. Samen evalueren we elke les en doel.
- Ik leg mijn stagiaire uit hoe zij het beste mijn leerkrachtgedrag kan observeren. Samen bespreken we de uitkomsten en evalueren we elk doel.
- Ik vraag goedkeuring of ik de verkregen informatie anoniem mag verwerken in mijn onderzoeksverslag.

§3.3 Methodes en middelen

In deze paragraaf zal ik per deelvraag ingaan op de methode die ik gebruik om mijn onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden.

Mijn onderzoeksvraag en de deelvragen voor theorie, die ik heb beantwoord aan de hand van mijn literatuurstudie in hoofdstuk 2, zijn te lezen in hoofdstuk 1, §1.2.

Praktijk in mijn klas:

1. Hoe is het zelfbeeld van de kinderen?

Om op deze vraag antwoord te krijgen, ga ik gebruik maken van het zelfbeeldschaal van Jeninga (2006, p. 284)¹². Ik laat de zelfbeeldschaal invullen door de kinderen, omdat ik wil concluderen dat het zelfbeeld van de kinderen mee groeit met het zelfvertrouwen (zie hoofdstuk 2, §2.2 en §2.5).

12. Jeninga J. (2006), “**Professioneel omgaan met gedragsproblemen**”, Baarn: Uitg HB uitgevers

2a. Hoe groot is het zelfvertrouwen van de kinderen in mijn klas?

Ik heb binnen de 4 aspecten van Woltjer en Jansens (zie hoofdstuk 2, §2.2 en §2.5) stellingen samengesteld met behulp van het boek van Woltjer en Jansens (2000), website zelfvertrouwen.nl en uit de map “Zelfvertrouwen opbouwen” van Willy Hensen (2006-2007). Per aspect zijn er 8 stellingen positief gesteld. Het maakt het op deze manier makkelijker voor o.a. de ouders om deze lijst in te vullen. In totaal zijn er $8 \times 4 = 32$ stellingen. De kinderen kunnen uit 3 antwoorden kiezen waar ze deze 8 stellingen per aspect indelen. De antwoorden hebben een kleur;

Groen = Ja, dat is zo!

Oranje = Dat kan vaker of beter!

Rood = Nee, dat is niet zo!

Hoe meer groene antwoorden hoe beter hun zelfvertrouwen.

2b. Zijn er opvallende verschillen bij de 0-meting en de eindmeting tussen mijn signalering van het zelfvertrouwen en die van de kinderen zelf en die van ouders?

Ik heb een lijst gemaakt voor de ouders en mijzelf met dezelfde stellingen als voor de kinderen (zie deelvraag 2a). De ouders en ik kunnen de stellingen beantwoorden met ja, soms of nee. Deze antwoorden bewerk ik met dezelfde 3 kleuren als bij de kinderen.

Groen = Ja

Oranje = Soms

Rood = Nee

De resultaten van de 0-meting en de eindmeting van de ouders en van mij leg ik naast de antwoorden van hun eigen kinderen. Op deze manier kan ik de opvallende verschillen zien.

3a. Welk gedrag laten de kinderen in mijn klas met weinig en vol zelfvertrouwen zien volgens ouders en mijzelf als leerkracht ?

Ik heb gekozen voor de signaleringslijst over gedrag dat kan voorkomen bij weinig of vol zelfvertrouwen van Willy Hensen uit de map “Zelfvertrouwen opbouwen”. Met deze signaleringslijst is het de bedoeling om te zien of de gedragingen van de kinderen verbeteren naar mate het zelfvertrouwen groeit.

Ik heb de signaleringslijst aangepast (zie bijlage 13), zodat ik de voor mij belangrijke zaken te weten kom. Zowel de ouders als ik kunnen kiezen uit een vierpunt Likert schaal dat is

gericht op het onderscheiden van respondenten met betrekking tot één kenmerk. Op deze manier geven we aan in hoeverre hun kind bepaald gedrag laat zien. Ik heb hiervoor gekozen, zodat men niet 'neutraal' kan kiezen. Dit geeft een objectiever beeld van de gedragingen van het kind.

1 = Nooit 2 = Regelmatig

2 = Een beetje 4 = Veel

Ik heb ervoor gekozen om de kinderen deze vragenlijst niet in te laten vullen, omdat ze te jong zijn om deze lastige bewoordingen voor gedragingen te begrijpen.

3b. *Zijn er opvallende verschillen bij de 0-meting en de eindmeting tussen mijn signalering van het gedrag met weinig en vol zelfvertrouwen en die van de kinderen zelf en die van ouders?*

De resultaten van de 0-meting en de eindmeting van de ouders leg ik naast de antwoorden van mij als leerkracht. Op deze manier kan ik de opvallende verschillen zien.

4. *Zijn er bij de kinderen, naar aanleiding van mijn gedeeltelijk nieuw ontworpen lessen en doelen voor leerkrachtgedrag, positieve effecten te zien in hun zelfvertrouwen?*

De resultaten van de 0-meting en de eindmeting leg ik naast elkaar om de verschillen en overeenkomsten te kunnen zien. Daaruit concludeer ik of mijn lessenreeks en leerkrachtgedrag positieve invloeden hebben gehad op het verbeteren van het zelfvertrouwen bij de kinderen in mijn klas.

5a. *Wat zijn mijn ervaringen na afloop van de lessencyclus?*

Per les beschrijf welke tips ik heb gebruikt (zie §2.7), hoe de les is gegaan, waar ik tegenaan liep en wat ik de volgende keer beter kan doen. Ik beschrijf daarbij de reacties van de kinderen. Daarnaast bekijk en bespreek ik met mijn stagiaire wat zij heeft geobserveerd. Dit zal je gaan vinden in mijn bijlage. Ten slotte zal ik in mijn onderzoeksverslag mijn ervaringen beschrijven.

5b. *Welke lessen hebben volgens de kinderen het meest bijgedragen aan het laten groeien van hun zelfvertrouwen?*

Ter afsluiting maak ik tien kaartjes met plaatjes en beschrijvingen van alle tien de lessen. Elk kaartje staat voor een les. De kinderen geven met vijftientig muntjes een hogere of

lagere score aan een les. De scores worden per les van alle kinderen bij elkaar opgeteld. Aan de resultaten kan ik de meest positieve scores zien. Deze resultaten zijn kwantitatief, omdat daar getallen worden ingevuld (Harinck, 2007).

Persoon:

6a. Hoe kijk ik zelf terug op mijn leerkrachtgedrag?

Voor elke week van mijn onderzoek stel ik een doel op voor mijn leerkrachtgedrag. Het is de bedoeling dat met deze zes doelen bijdraag aan het laten groeien van het zelfvertrouwen bij de kinderen. De doelen van mijn leerkrachtgedrag heb ik opgesteld aan de hand van het pedagogisch klimaatkalender J.O.E.P.¹³, de websites zelfvertrouwen.nl en sociaalemotioneel.nl, de map 'vertrouwen opbouwen' van Willy Hensen (2006-2007) en Woltjer en Jansens (2000).

Elke week beschrijf ik of ik mijn doel voor mijn leerkrachtgedrag heb behaald en wat mijn ervaringen er over zijn. Uiteindelijk beschrijf ik wat de effecten volgens mijzelf zijn geweest.

6b. Welke leerkrachtgedrag hebben de kinderen het meest positief ervaren?

Voor dit onderdeel maak ik zes kaartjes met plaatjes en beschrijvingen van de zes doelen voor mijn leerkrachtgedrag. De kinderen geven met twintig muntjes scores aan de doelen. De scores worden per doel van alle kinderen bij elkaar opgeteld. Uit de resultaten ga ik concluderen welke leerkrachtgedrag volgens de kinderen het meeste effect op hun heeft gehad. Deze resultaten zijn kwantitatief, omdat daar getallen worden ingevuld (Harinck, 2007 p.71).

§3.4 Onderzoeksgroep

Ik heb gekozen voor mijn eigen klas als onderzoeksgroep. Elk kind van 8, 9 of 10 jaar is zich namelijk nog volop aan het ontwikkelen in één of meer aspecten van zelfbeeld en/of zelfvertrouwen. Deze kinderen hebben door negatieve ervaringen achterstand opgelopen in het opbouwen van hun zelfvertrouwen. De kinderen zitten allemaal vanaf september of langer bij ons op school en er zijn dit schooljaar geen nieuwe kinderen in mijn klas bijgekomen. Ik ken ze als voltijds leerkracht goed om ze objectief te kunnen beoordelen t.a.v. hun zelfvertrouwen. Daarbij is het hebben van zelfvertrouwen bij deze kinderen niet vanzelfsprekend (zie §1.3).

13 . www.joep.co

Hoofdstuk 4

Data analyse en resultaten

Inleiding

Dit hoofdstuk bevat de resultaten van mijn onderzoek op klassenniveau. Deze resultaten van de 0-meting zijn behaald in de eerste week van maart 2011. De eindmeting is 7 weken later afgenomen, nadat de lessenreeks was afgelopen. Dit was in de laatste week van april 2011.

De volgende totaal resultaten zijn in dit hoofdstuk te lezen in tabellen en grafieken met daar aansluitend de analyse van de uitslagen;

1. Zelfbeeldschaal van Jeninga (2006); ingevuld door de kinderen.
2. 32 Stellingen over de 4 aspecten over zelfbeeld en zelfvertrouwen; ingevuld door de kinderen, ouders en de leerkracht.
3. Het gedrag van kinderen met weinig of vol zelfvertrouwen; ingevuld door ouders en leerkracht.
4. Score over de lessenreeks; ingevuld door de kinderen.
5. Score over de doelen van mijn leerkrachtgedrag; ingevuld door de kinderen.

Je ziet in dit hoofdstuk alleen de totale score per kind in de tabellen. Ik heb per onderdeel de totale score van de klas uitgerekend. Deze resultaten heb ik in grafieken geplaatst, zodat dit een duidelijk beeld geeft of er verbetering heeft plaatsgevonden in het zelfbeeld en zelfvertrouwen van de kinderen. De uitgebreide resultaten per kind van de ouders, leerkracht en het kind zelf, lees je in de bijlagen.

§4.1 De zelfbeeldschaal

Om vast te stellen of mijn gedeeltelijk zelf ontworpen lessen en mijn leerkrachtgedrag effect hebben gehad op het verbeteren van het zelfbeeld bij mijn onderzoeksgroep, heb ik de zelfbeeldschaal van Jeninga (2006) gebruikt (Zie bijlage 11). Dit formulier is door alle kinderen ingevuld voor de start van mijn onderzoek, de 0-meting en na afloop van mijn onderzoek, de eindmeting. Om een betrouwbaardere meting te krijgen heb ik gebruik gemaakt van triangulatie. Een overzicht van alle gegevens van deze lijsten, waarop de totaal scores in de tabellen en de taartdiagram zijn gebaseerd, vindt u in de bijlage 4.

Hieronder geef ik per kind het totaal per antwoord weer in een tabel. Elke titel van een tabel komt overeen met de zelfbeeldschaal waar de kinderen op geantwoord hebben. Hoe meer antwoorden met 'ja' beantwoord, hoe beter het kind voldoet aan alle beheersingen die passen bij het zelfbeeld, zoals "ik ben goed in sport" en "ik maak makkelijk vrienden". De kleuren boven de resultaten geven aan hoe het zelfbeeld per kind is bij de 0-meting en de eindmeting.

Om privacy redenen heb ik alleen de eerste letter van elk kind gebruikt. Om overzicht te bewaren, heb ik bij het verwerken van de resultaten van de kinderen een vaste volgorde van namen gebruikt.

De resultaten van de zelfbeeldschaal van Jeninga (2006) zijn:

Ben je hier goed in?

Groen = Realistisch zelfbeeld

Oranje = Redelijk zelfbeeld

Rood = Onrealistisch zelfbeeld

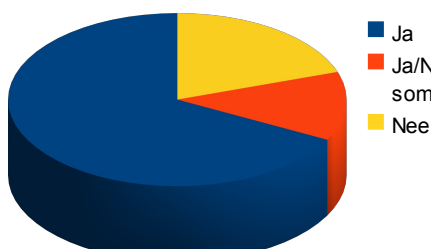
Grijs = resultaten van begin maart 2011

Wit = resultaten van eind april 2011

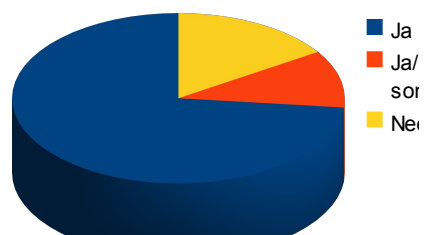
Totaal resultaten per kind	R		S		F		M		S		N		N		J		H		U	
	Oranje	Groen	Groen	Groen	Oranje	Oranje	Groen	Groen	Oranje	Groen	Oranje	Oranje	Oranje	Groen	Groen	Groen	Oranje	Oranje	Groen	Groen
Totaal Ja	7x	7x	3x	5x	7x	6x	7x	8x	7x	10	10	10	4x	4x	9x	9x	8x	9x	5x	5x
Totaal Ja/Nee (soms)	0x	0x	4x	4x	2x	1x	2x	0x	1x	0x	0x	0x	3x	4x	0x	0x	0x	0x	1x	2x
Totaal Nee	3x	3x	3x	2x	1x	3x	1x	2x	2x	0x	0x	0x	3x	2x	1x	1x	2x	1x	4x	3x

De totale score per antwoord van alle kinderen in mijn klas samen zijn te lezen in bijlage 4. Deze totale score per antwoord heb ik in deze taartdiagrammen geplaatst.

Zelfbeeld
Totaal antwoorden van alle kinde
begin maart 2011

Zelfbeeld
Totaal antwoorden van alle kind
eind april 2011

Per stelling hebben de kinderen antwoorden gegeven of ze daarin nog vooruit gaan en hoe met hun gaat in vergelijking met de rest van de kinderen van de klas. In de volgende tabellen lees je de totaal score per antwoord. Ik trek mijn conclusies uit de kleuren. De kleuren geven aan hoe het zelfbeeld per kind is.

Ga je nog vooruit?

Groen = Realistisch zelfbeeld

Oranje = Redelijk zelfbeeld

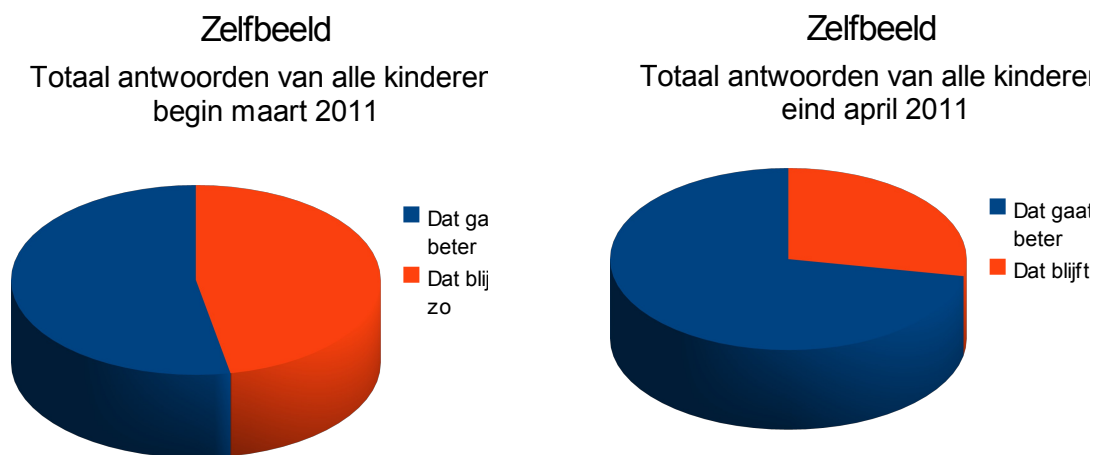
Rood = Onrealistisch zelfbeeld

Grijs = resultaten van begin maart 2011

Wit = resultaten van eind april 2011

Kinderen	R		S		F		M		S		N		N		J		H		U	
Totaal + ; ik ga wel vooruit	5x	7x	1x	5x	3x	5x	10	10	3x	5x	7x	9x	6x	8x	8x	9x	8x	9x	3x	5x
Totaal - ; dat blijft zo	5x	3x	9x	5x	7x	5x	0x	0x	7x	5x	3x	1x	4x	2x	2x	1x	2x	1x	7x	5x

De totale score per antwoord van alle kinderen in mijn klas samen zijn te lezen in bijlage 4.
Deze totale score heb ik in deze taartdiagrammen geplaatst.

In vergelijking met de rest van de klas ben ik.....

Groen = Realistisch zelfbeeld

Oranje = Redelijk zelfbeeld

Rood = Onrealistisch zelfbeeld

Grijs = resultaten van begin maart 2011

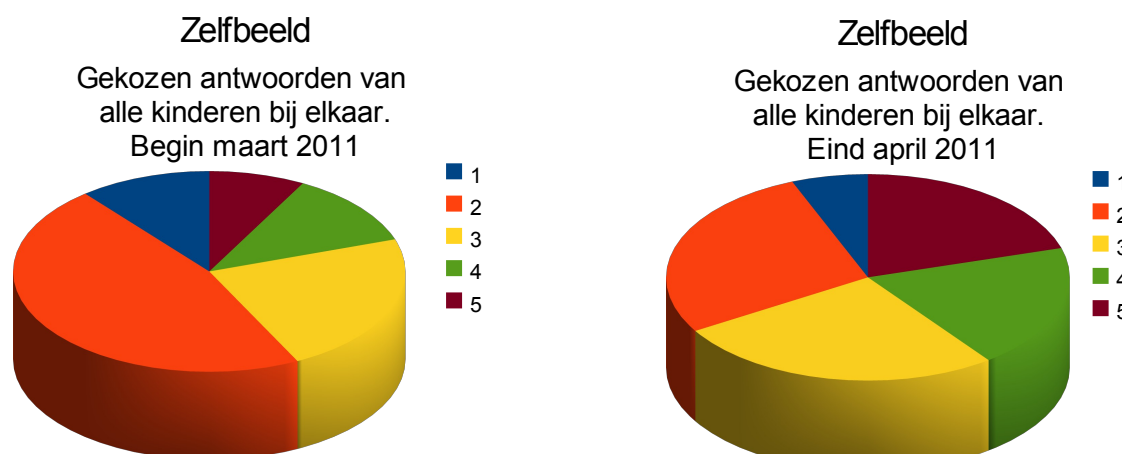
Wit = resultaten van eind april 2011

Kinderen	R		S		F		M		S		N		N		J		H		U	
Totaal 1; niet zo goed	3x	2x	0x	0x	1x	1x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	2x	0x	4x	3x
Totaal 2; gaat wel	3x	0x	7x	2x	9x	6x	4x	4x	4x	0x	5x	4x	8x	6x	1x	1x	4x	2x	2x	2x
Totaal 3; beter dan gemiddeld	1x	2x	2x	6x	0x	0x	4x	3x	2x	3x	5x	3x	1x	1x	4x	3x	0x	3x	4x	2x
Totaal 4; bij de besten	1x	3x	0x	0x	0x	0x	1x	1x	1x	2x	0x	2x	1x	3x	4x	2x	3x	3x	1x	3x
Totaal 5; zeer goed	2x	3x	0x	2x	0x	2x	1x	2x	3x	5x	0x	1x	0x	0x	1x	3x	1x	2x	0x	0x

De totale score per antwoord van alle kinderen in mijn klas samen zijn te lezen in bijlage 4.
Deze totale score heb ik in deze taartdiagrammen geplaatst.

Elke kleur in de taartdiagram staat voor een gekozen antwoord (zie keuze in antwoorden

1 t/m 5 in de bijbehorende tabel).

§4.2 Analyse van de zelfbeeldschaal

Ik heb de antwoorden van de kinderen vergeleken met wat ik op dat moment ongeveer bij ze vindt passen. Dat kan bij de 0-meting anders zijn dan bij de eindmeting.

De antwoorden die anders zijn met wat ik ze zou geven, heb ik gehighlight in bijlage 4.

Bij het vergelijken van de antwoorden, heb ik de 80% norm aangehouden. Dat betekent dat een kind het volgende zelfbeeld heeft;

Realistisch zelfbeeld = 8 t/m 10 antwoorden komen overeen met wat de leerkracht erkent

Redelijk zelfbeeld = 6 t/m 8 antwoorden komen overeen met wat de leerkracht erkent

Onrealistisch zelfbeeld = 6 of minder antwoorden komen overeen met wat de leerkracht erkent d.m.v. observatie.

Bij de 0-meting en de eindmeting heb ik in de tabellen met kleur aangegeven welk zelfbeeld het kind op dat moment heeft. De zelfbeeldschaal bestaat uit 3 onderdelen. Per onderdeel beschrijf ik wat de uitkomsten daarvan zijn.

1. Ben ik hier goed in

Uit de resultaten van mijn klas bij **de 0-meting** kwam het volgende;

Realistisch zelfbeeld	50% = 5 van de 10 kinderen
Redelijk zelfbeeld	50% = 5 van de 10 kinderen
Onrealistisch zelfbeeld	0% = 0 kinderen

Uit de resultaten van mijn klas bij **de eindmeting** kwam het volgende;

Realistisch zelfbeeld	70% = 7 van de 10 kinderen
Redelijk zelfbeeld	30% = 3 van de 10 kinderen
Onrealistisch zelfbeeld	0% = 0 kinderen

Ik was verrast over de resultaten van de 0-meting evenals de eindmeting. Ik had van enkele kinderen verwacht dat die uit zouden komen op een onrealistisch zelfbeeld, omdat deze kinderen geregeld aangeven hoe goed ze zijn, terwijl ze heel zwak zijn. Toch komt dit in de resultaten minder goed naar voren. De kinderen hebben goed nagedacht hoe het in werkelijk is, voordat ze mij antwoorden hebben gegeven. Het heeft meegespeeld dat ik het formulier individueel met ze heb ingevuld.

Conclusie

20% van de kinderen hebben in dit onderdeel na de lessenreeks en leerkrachtgedrag een realistischer zelfbeeld ontwikkeld.

In de tabel en de taartdiagrammen is af te lezen dat alle kinderen meer met 'ja' hebben geantwoord op de stellingen. Dit houdt in dat ze beter voldoen aan alle beheersingen die horen bij zelfbeeld.

2. Ga je nog vooruit

Uit de resultaten van mijn klas bij de **0-meting** kwam het volgende;

Realistisch zelfbeeld	70% = 7 van de 10 kinderen
Redelijk zelfbeeld	30% = 3 van de 10 kinderen
Onrealistisch zelfbeeld	0% = 0 kinderen

Uit de resultaten van mijn klas bij **de eindmeting** kwam het volgende;

Realistisch zelfbeeld	100% = alle kinderen
Redelijk zelfbeeld	0% = 0 kinderen
Onrealistisch zelfbeeld	0% = 0 kinderen

Conclusie

30% van de kinderen hebben in dit onderdeel na de lessenreeks en leerkrachtgedrag een realistischer zelfbeeld ontwikkeld.

3. In vergelijking met de rest van de klas ben ik

Uit de resultaten van mijn klas bij **de 0-meting** kwam het volgende;

Realistisch zelfbeeld	80% = 8 van de 10 kinderen
Redelijk zelfbeeld	20% = 2 van de 10 kinderen
Onrealistisch zelfbeeld	0% = 0 kinderen

Uit de resultaten van mijn klas bij **de eindmeting** kwam het volgende;

Realistisch zelfbeeld	50% = 5 van de 10 kinderen
Redelijk zelfbeeld	50% = 5 van de 10 kinderen
Onrealistisch zelfbeeld	0% = 0 kinderen

Conclusie

Als je de resultaten in de taartdiagrammen van de 0-meting vergelijkt met de eindmeting, dan hebben de meeste kinderen beter inzicht in hun zelfbeeld gekregen. Ze hebben meer met ja, een plusje of met een hoger cijfer geantwoord. Ik heb gemerkt in de groep dat ze ook veel positiever over zichzelf en anderen zijn geworden. In dat opzicht zijn ze zeker gegroeid. Toch is 30% van de kinderen in dit onderdeel na de lessenreeks en leerkrachtgedrag te positief geworden, waardoor ze zichzelf te hoog hebben geschat in vergelijking met de rest van de klas.

§4.3 De 32 stellingen over zelfvertrouwen

Dit is een ander onderdeel om vast te stellen of mijn gedeeltelijk zelf ontworpen lessen en mijn leerkrachtgedrag effect hebben gehad op het verbeteren van het zelfvertrouwen bij mijn onderzoeksgroep. Aan de hand van mijn theorie in hoofdstuk 2 heb ik 32 stellingen bedacht en in de 4 aspecten van Woltjer en Jansens (2000, §2.5) verdeelt. (Zie bijlage 14). Ik heb voor dit onderdeel op dezelfde manier gehandeld als in §4.3.

De kinderen (In), de ouders (O) en ik als leerkracht (Lk) hebben de stellingen over elk kind beantwoord. Een overzicht van alle antwoorden op deze stellingen vindt u in bijlage 6. De totaal scores die per kind met groen (ja, dat is zo), oranje (dit kan beter of vaker) en rood (nee, dat is niet zo) zijn beantwoord, lees je hieronder in de tabellen. De titels zijn genoemd naar de vier aspecten. Deze totaal scores per antwoord van alle kinderen bij elkaar zijn afgebeeld in de taartdiagrammen.

Bij elk kind heb ik per aspect naar het gemiddelde van voornamelijk de aantal groene antwoorden (= ja, dat is zo) van het kind, de ouders en de leerkracht gekeken.

“Hoe meer groene antwoorden, hoe meer zelfvertrouwen een kind heeft”.

Op deze manier krijg ik een beeld of het zelfvertrouwen per aspect evenwichtig is of dat een kind binnen één bepaald aspect uitvalt. Dit zijn de punten waar je uiteindelijk verder aan gaat werken. Er zijn per aspect 8 stellingen. De scores van de stellingen zien er per aspect als volgt uit;

Vol zelfvertrouwen in dit aspect = 80% t/m 100% groen; 7 of 8 stellingen groen

Matig zelfvertrouwen in dit aspect = 50% t/m 80% groen; 4 t/m 6 stellingen groen

Weinig tot geen zelfvertrouwen in dit aspect = 0% t/m 50% groen; 1 t/m 3 stellingen groen

De onderste balk in de tabellen geven met deze kleuren aan in hoeverre het kind zelfvertrouwen heeft per aspect. Ik heb het gemiddelde genomen van de resultaten van het kind zelf, de ouder en van mij als leerkracht om tot een oordeel te komen. De resultaten van de 32 stellingen zijn:

De totaal antwoorden op de stellingen van het emotionele aspect

Grijs = resultaten van begin maart 2011

Wit = resultaten van eind april 2011

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

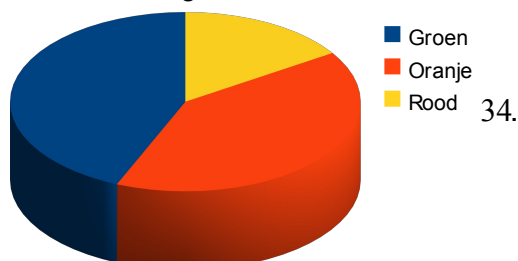
Groen = vol zelfvertrouwen, **Oranje** = matig zelfvertrouwen, **Rood** = weinig tot geen zelfvertrouwen

	R			S			F			M			S			N			N			J			H			U		
	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O
T	2	5	4	3	2	4	1	3	7	2	3	3	3	4	6	1	8		1	3	3	1	1	3	1	7		2	4	6
	6	6	5	4	4	4	3	6	7	4	4	4	7	7	7	4	7		4	3	3	4	4	3	4	7		4	5	6
A	5	3	3	4	3	3	6	2	1	5	5	4	4	2	1	6	0		6	3	4	4	6	5	3	1		3	1	2
	2	2	2	3	3	3	4	2	1	3	4	3	0	0	1	4	1		2	4	5	4	4	4	1	1		3	2	2
L	1	0	1	1	3	1	1	3	0	1	0	1	1	2	1	1	0		1	2	1	3	1	0	4	0		3	3	0
	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	0	0	0		2	1	0	0	0	1	3	0		1	1	0

De totaal score per antwoord van het emotionele aspect, van alle kinderen in mijn klas samen, zijn te lezen in bijlage 6. Deze totale score heb ik in deze taartdiagrammen geplaatst. De kleuren van de taartdiagrammen kon ik niet zelf bepalen. De kleuren komen niet overeen met de kleuren die ik heb gebruikt voor het verwerken van mijn gegevens. In

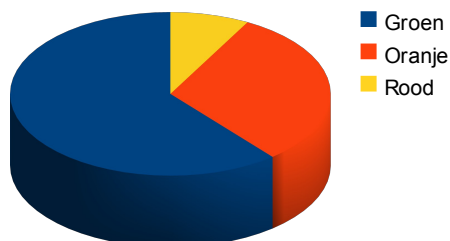
Emotioneel aspect

Gekozen antwoorden van
alle kinderen bij elkaar.
Begin maart 2011

de legenda is af te lezen welke kleur staat voor de kleuren die ik heb gebruikt.

Emotioneel aspect
Gekozen antwoorden van
alle kinderen bij elkaar.
Eind april 2011

De totaal antwoorden op de stellingen van het sociale aspect

Grijs = resultaten van begin maart 2011

Wit = resultaten van eind april 2011

Groen = ja, dat is zo, Oranje = soms, dat kan beter of vaker, Rood = nee, dat is niet zo

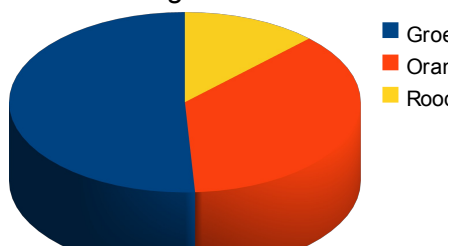
Groen = vol zelfvertrouwen, Oranje = matig zelfvertrouwen, Rood = weinig tot geen zelfvertrouwen

	R			S			F			M			S			N			N			J			H			U		
	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O
T	1	4	0	7	7	5	2	3	8	2	2	2	7	8	6	1	8		3	3	2	4	4	2	1	7		4	7	8
	4	3	1	8	7	5	2	3	8	5	4	2	8	8	6	3	7		3	3	2	8	8	4	4	6		7	7	8
O	5	2	5	1	1	3	3	1	0	4	6	6	1	0	2	3	0		1	4	6	4	4	6	5	0		4	1	0
	4	4	6	0	1	3	4	4	0	3	4	6	0	0	2	3	1		3	5	4	0	0	4	4	2		1	1	0
A	2	2	3	0	0	0	3	4	0	2	0	0	0	0	0	4	0		4	1	0	0	0	0	2	1		0	0	0
	0	1	2	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0	2	0		2	0	2	0	0	0	0	0		0	0	0
L																														

De totaal score per antwoord van het emotionele aspect, van alle kinderen in mijn klas samen, zijn te lezen in bijlage 6. Deze totale score heb ik in deze taartdiagrammen geplaatst.

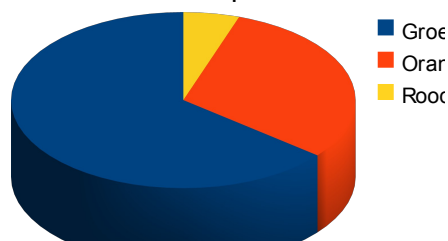
Sociaal aspect

Gekozen antwoorden van
alle kinderen bij elkaar.
Begin maart 2011

Sociaal aspect

Gekozen antwoorden van
alle kinderen bij elkaar.
Eind april 2011

De totaal antwoorden op de stellingen van het cognitieve aspect

Grijs = resultaten van begin maart 2011

Wit = resultaten van eind april 2011

Groen = ja, dat is zo, Oranje = soms, dat kan beter of vaker, Rood = nee, dat is niet zo

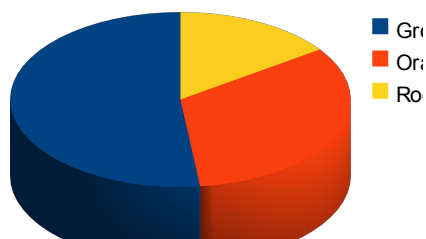
Groen = vol zelfvertrouwen, Oranje = matig zelfvertrouwen, Rood = weinig tot geen zelfvertrouwen

	R			S			F			M			S			N			N			J			H			U		
	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O	Lk	Il	O
T	4	6	2	3	5	3	5	6	6	3	2	4	4	8	3	3	7		3	8	3	3	2	2	3	6		4	4	5
	7	7	3	4	5	3	5	6	7	4	6	5	6	7	6	4	6		6	7	5	5	3	3	3	7		4	5	5
A	3	0	3	3	2	3	2	1	2	2	5	2	4	0	5	5	1		4	0	3	5	6	5	2	1		1	1	3
	1	1	1	3	2	4	3	2	1	3	1	2	2	1	2	4	1		0	1	2	3	5	5	3	0		3	0	3
L	1	2	3	2	1	2	1	1	0	3	1	2	0	0	0	0	0		1	0	2	0	0	1	3	1		3	3	0
	0	0	4	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0	0	1		1	0	1	0	0	0	2	1		1	3	0

De totaal score per antwoord van het emotionele aspect, van alle kinderen in mijn klas samen, zijn te lezen in bijlage 6. Deze totale score heb ik in deze taartdiagrammen geplaatst.

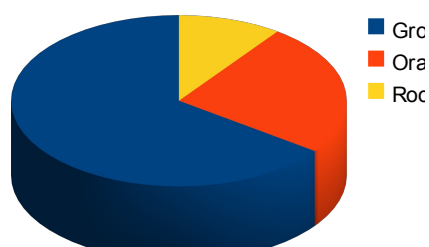
Cognitief aspect

Gekozen antwoorden van
alle kinderen bij elkaar.
Begin maart 2011

Cognitief aspect

Gekozen antwoorden van
alle kinderen bij elkaar.
Eind april 2011

De totaal antwoorden op de stellingen van het lichamelijke aspect

Grijs = resultaten van begin maart 2011

Wit = resultaten van eind april 2011

Groen = ja, dat is zo, Oranje = soms, dat kan beter of vaker, Rood = nee, dat is niet zo

Groen = vol zelfvertrouwen, Oranje = matig zelfvertrouwen, Rood = weinig tot geen zelfvertrouwen

	R			S			F			M			S			N			N			J			H			U		
	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O	Lk	lIn	O
T O	5	5	3	6	5	5	4	4	7	5	4	3	0	2	5	4	6		6	6	5	5	4	4	4	6		4	8	7
	7	8	5	7	7	6	4	6	7	6	7	5	4	6	6	6	8		6	6	7	7	7	6	5	7		6	6	7
T A	2	0	2	1	1	2	3	2	1	2	4	4	7	5	3	3	2		1	2	3	3	3	4	3	1		3	0	1
	1	0	2	1	0	1	4	2	1	2	1	3	4	2	2	1	0		1	2	1	1	0	2	2	0		1	1	1
A L	1	3	2	1	1	1	1	2	0	1	0	1	1	1	0	1	0		1	0	0	0	1	0	1	1		1	0	0
	0	0	1	0	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0		1	0	0	0	1	0	1	1		1	1	0

De totaal score per antwoord van het emotionele aspect, van alle kinderen in mijn klas samen, zijn te lezen in bijlage 6. Deze totale score heb ik in deze taartdiagrammen geplaatst.

§4.4 Analyse van de 32 stellingen over zelfvertrouwen

De ouders (O) van leerling N en leerling H hebben de stellingen niet beantwoord, waardoor die vakken leeg zijn in de tabellen.

[De resultaten per kind per aspect:](#)

Uit de resultaten van de **emotioneel aspect** van mijn klas bij de **0-meting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	0% = 0 kinderen
--------------------	-----------------

Matig zelfvertrouwen	20% = 2 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	80% = 8 van de 10 kinderen

Uit de resultaten van het **emotioneel aspect** van mijn klas bij **de eindmeting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	10% = 1 van de 10 kinderen
Matig zelfvertrouwen	60% = 6 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	30% = 3 van de 10 kinderen

Conclusie

10% of 1 kind is gegroeid van matig zelfvertrouwen naar vol zelfvertrouwen.

50% van de kinderen is van weinig zelfvertrouwen gegroeid naar matig zelfvertrouwen.

In totaal is het zelfvertrouwen van 60% van de kinderen binnen dit aspect na de lessenreeks en leerkrachtgedrag gegroeid.

Uit de resultaten van het **sociaal aspect** van mijn klas bij **de 0-meting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	30% = 3 van de 10 kinderen
Matig zelfvertrouwen	10% = 1 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	60% = 6 van de 10 kinderen

Uit de resultaten van het **sociaal aspect** van mijn klas bij **de eind-meting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	40% = 4 van de 10 kinderen
Matig zelfvertrouwen	30% = 3 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	30% = 3 van de 10 kinderen

Conclusie

10% of 1 kind is gegroeid van matig zelfvertrouwen naar vol zelfvertrouwen.

30% van de kinderen is van weinig zelfvertrouwen gegroeid naar matig zelfvertrouwen.

In totaal is het zelfvertrouwen van 40% van de kinderen binnen dit aspect na de lessenreeks en leerkrachtgedrag gegroeid.

Uit de resultaten van het **cognitief aspect** van mijn klas bij **de 0-meting** kwam het

volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	0% = 0 kinderen
Matig zelfvertrouwen	50% = 5 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	50% = 8 van de 10 kinderen

Uit de resultaten van het **cognitief aspect** van mijn klas bij **de eindmeting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	10% = 1 van de 10 kinderen
Matig zelfvertrouwen	70% = 7 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	20% = 2 van de 10 kinderen

Conclusie

10% of 1 kind is gegroeid van matig zelfvertrouwen naar vol zelfvertrouwen.

30% van de kinderen is van weinig zelfvertrouwen gegroeid naar matig zelfvertrouwen.

In totaal is het zelfvertrouwen van 40% van de kinderen binnen dit aspect na de lessenreeks en leerkrachtgedrag gegroeid.

Uit de resultaten van het **lichamelijk aspect** van mijn klas bij **de 0-meting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	0% = 0 kinderen
Matig zelfvertrouwen	90% = 9 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	10% = 1 van de 10 kinderen

Uit de resultaten van het **cognitief aspect** van mijn klas bij **de eindmeting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	40% = 4 van de 10 kinderen
Matig zelfvertrouwen	60% = 6 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	0% = 0 kinderen

Conclusie

40% van de kinderen is gegroeid van matig zelfvertrouwen naar vol zelfvertrouwen.

10% of 1 kind is van weinig zelfvertrouwen gegroeid naar matig zelfvertrouwen.

In totaal is het zelfvertrouwen van 50% van de kinderen binnen dit aspect na de lessenreeks en leerkrachtgedrag gegroeid.

De resultaten per kind van de 4 aspecten bij elkaar:

Het gemiddelde per kind van de resultaten van de 4 aspecten bij elkaar bij **de 0-meting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	0% = 0 kinderen
Matig zelfvertrouwen	50% = 5 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	50% = 5 van de 10 kinderen

Het gemiddelde per kind van de resultaten van de 4 aspecten bij elkaar bij **de eindmeting** kwam het volgende er uit;

Vol zelfvertrouwen	30% = 3 van de 10 kinderen
Matig zelfvertrouwen	70% = 7 van de 10 kinderen
Weinig tot geen zelfvertrouwen	0% = 0 kinderen

Conclusie

30% van de kinderen is gegroeid van matig zelfvertrouwen naar vol zelfvertrouwen.

50% van de kinderen is van weinig zelfvertrouwen gegroeid naar matig zelfvertrouwen.

In totaal is het zelfvertrouwen van 80% van de kinderen na de lessenreeks en leerkrachtgedrag gegroeid.

§4.5 Het gedrag van de kinderen

Het signaleringsformulier van Willy Hensen (2006-2007) over het gedrag van kinderen vol of weinig zelfvertrouwen heb ik ook gebruikt om te kunnen vaststellen of mijn gedeeltelijk zelf ontworpen lessen en mijn leerkrachtgedrag effect hebben gehad op het verbeteren van het gedrag en daardoor ook het zelfvertrouwen bij mijn onderzoeksgroep (zie bijlage 12). Dit signaleringsformulier heb ik aangepast naar wat voor mij van belang was om te weten te komen. De ouders (O) en ik als leerkracht (Lk) hebben gedragingen die kunnen voorkomen bij weinig en vol zelfvertrouwen gescoord in hoeverre deze gedragingen per kind voorkwamen van 1 t/m 4. We hebben dit formulier voor de start van mijn onderzoek ingevuld, de 0-meting en na afloop van mijn onderzoek, de eindmeting. Een overzicht van alle gegevens van dit formulier, waarop de totaal scores per antwoord in de tabellen en staafgrafieken is gebaseerd, vindt u in de bijlage 5. Hieronder geef ik de totaal resultaten

per antwoord per kind weer in tabellen en de totaal resultaten per antwoord van alle kinderen samen in staafgrafieken. De titels per tabel komen overeen met het signaleringsformulier.

Het kind met weinig zelfvertrouwen

Gekozen antwoorden hoe vaak bepaalde gedragingen voorkomen bij het kind. 1.= nooit, 2.= weinig, 3.= soms, 4.= veel

		Namen		R		S		F		M		S		N		N		J		H		U	
		Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O
Totaal	1																						
	1	7,00%	41	0	0	0	2	2	6	3	0	2	1	2		0	3	1	3	1		3	12
10 maart '11	1	8,00%	46	0	1	1	1	2	6	3	0	2	1	4		0	3	1	4	2		3	12
21 april '11	2	13,00%	82	1	0	4	6	3	4	5	6	6	4	7		4	8	12	6	1		4	1
	2	25,00%	151	9	6	11	6	6	10	9	12	14	7	9		5	8	13	9	6		8	3
	3	16,00%	99	2	5	8	4	4	3	6	9	9	10	3		6	3	2	7	8		7	3
	3	13,00%	78	7	5	3	6	6	0	5	5	1	9	1		4	4	3	4	8		5	2
	4	14,00%	83	14	12	5	5	8	4	3	2	0	2	5		7	3	2	1	6		3	1
	4	5,00%	31	1	5	2	4	3	1	0	0	0	0	3		8	2	0	0	1		1	0

Het kind vol zelfvertrouwen

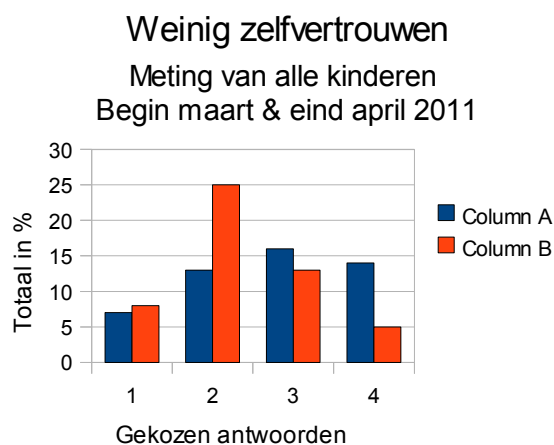
Gekozen antwoorden hoe vaak bepaalde gedragingen voorkomen bij het kind. 1.= nooit, 2.= weinig, 3.= soms, 4.= veel

		Namen		R		S		F		M		S		N		N		J		H		U	
		Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O
Totaal	1																						
	1	4,00%	24	4	1	2	2	3	0	2	3	0	0	0		0	0	1	1	2		3	0
10 maart '11	1	2,00%	10	0	1	0	1	1	1	0	1	0	0	0		3	2	0	0	0		0	0
21 april '11	2	25,00%	142	11	11	8	4	8	3	7	4	5	11	10		11	9	8	7	13		8	4
	2	13,00%	74	4	8	3	5	5	4	2	3	0	6	2		6	6	2	5	8		3	2
	3	13,00%	74	1	0	4	8	4	3	7	6	10	4	4		5	5	5	4	1		1	2
	3	25,00%	141	10	7	9	8	7	0	12	12	12	9	10		6	5	10	6	7		8	3
	4	8,00%	45	0	4	2	2	1	10	0	0	1	1	2		0	2	2	4	0		4	10
	4	11,00%	63	2	0	4	2	3	11	2	0	4	1	4		1	3	4	5	1		5	11

De totaal score per gekozen antwoord van alle kinderen in mijn klas zijn te lezen in bijlage 5. De totaal score per gekozen antwoord (1.= nooit, 2.= weinig, 3.= soms, 4.= veel) van de 0-meting en de eindmeting heb ik naast elkaar gezet in deze staafgrafieken.

Blaauw = Column A = Begin maart 2011

Rood = Column B = Eind april 2011

§4.6 Analyse van het gedrag van de kinderen

Ik heb dit formulier gebruikt om een beeld te krijgen welk gedrag ouders thuis zien in vergelijking met wat ik als leerkracht zie in de klas. Uit ervaring weet ik dat dit erg van elkaar kan verschillen, afgezien van het feit dat ouders een andere kijk hebben op de gedragingen van hun kinderen, dan ik als leerkracht.

De ouders (O) van leerling N en leerling H hebben dit signaleringsformulier niet ingevuld, waardoor die vakken leeg zijn in de tabellen.

Het gedrag van een kind met weinig zelfvertrouwen:

Hoe meer er voor de antwoorden 1 (= nooit) en 2 (weinig) is gekozen, hoe meer zelfvertrouwen een kind in zijn gedrag laat zien.

Het gedrag van een kind vol zelfvertrouwen:

Hoe meer er voor de antwoorden 3 (= soms) en 4 (veel) is gekozen, hoe meer zelfvertrouwen een kind in zijn gedrag laat zien.

Conclusie

Er is eind april per kind meer met 1 en 2 geantwoord bij gedragingen dat hoort bij weinig zelfvertrouwen en er is per kind meer met 3 en 4 geantwoord bij gedragingen dat hoort bij vol zelfvertrouwen. De staafgrafieken geven hier in procenten een duidelijk totaal beeld

van. Dit betekent dat de kinderen in hun gedrag meer zelfvertrouwen laten zien.

§4.7 Analyse van de lessenreeks

Aan het eind van de lessenreeks hebben de kinderen met 25 muntjes punten gegeven aan de 9 lessen die uiteindelijk zijn gegeven (zie bijlage 7). In de tabel hieronder zie je de totaal aantal punten die per les door de hele klas zijn gegeven met daaronder de punten in procenten uitgerekend.

21 april 2011

Lessen	Les 1	Les 2	Les 3	Les 4	Les 5	Les 6	Les 7	Les 8	Les 9	Les 10
Totaal	30	23	48	12	22	20	16	39	40	-
score	12%	9%	19%	5%	9%	8%	6%	16%	16%	

Hieronder lees je waar de lessen over zijn gegaan. Daarnaast zie je de totale score van de lessen in procenten in een taartdiagram. De nummers 1 t/m 9 in de legenda staan voor de lessen. Het geeft een beeld welke lessen de hoogste scores hebben gekregen.

Les 1; Een doos vol zelfvertrouwen!

Les 2; Afbrekers en opstekers (gevoelens)

Les 3; Het zonnetje van de dag; complimenten

Les 4; Gevolgen van mijn eigen gedrag (drama)

Les 5; Positief zelfbeeld over je uiterlijk en waar je goed in bent.

Les 6; Trots zijn op!

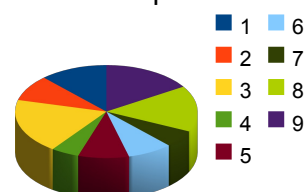
Les 7; Aardig doen!

Les 8; Vriendschappen; verhaal en wie is jou vriend(in)

Les 9; Dromen en wensen; o.a. dromenvangers maken

Les 10; Beleefd en onbeleefd; Omgang met elkaar

Totaal score lessen
Eind april 2011

Conclusie

De top 3 van de meest zinvolle lessen gekozen door de kinderen zijn;

1. Les 3: Het zonnetje van de dag
2. Les 9: Dromen en wensen
3. Les 8: Vriendschappen

§4.8 Analyse van mijn leerkrachtgedrag

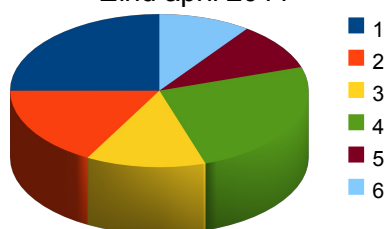
Na 6 weken had ik alle doelen voor mijn leerkrachtgedrag toegepast. De kinderen hebben met 20 muntjes scores gegeven op elke doel van mijn leerkrachtgedrag die zij het meest positief ervaren hebben (zie bijlage 8). Hier zijn het totale aantal munten, dat per doel door de hele klas zijn gegeven en dat uitgerekend in procenten.

21 april 2011

Doelen leerkrachtgedrag	Doel 1	Doel 2	Doel 3	Doel 4	Doel 5	Doel 6
Totaal	50	32	26	51	21	20
Score	25%	17%	13%	25%	10%	10%

De nummers 1 t/m 6 in de legenda van de taartdiagram staan voor de 6 leerkrachtdoelen die daaronder genoemd worden. Hieruit is af te lezen welke doelen de hoogste scores heeft gekregen van de kinderen. De totaal scores in procenten heb ik hierin verwerkt.

Totaal score van de doelen
van mijn leerkrachtgedrag
Eind april 2011

De doelen van mijn leerkrachtgedrag;

Doel 1; Ik geef complimenten en stickers voor alle goede dingen die een kind doet om een positieve en daardoor veilige sfeer te creëren in de klas. Bij 5 stickers mag een kind een kaartje kiezen.

Doel 2; Een betere band met elk kind in de klas krijgen, waarbij ik het kind het volgende laat blijken: "Ik vind jou de moeite waard"!

Minstens twee keer per dag spreek ik ieder kind positief bij hun naam aan;

- Wat zit je haar goed, Isa!
- Keurig geschreven, Pim

Doel 3; Ik neem elk kind serieus. Ik neem de tijd, luister en toon oprecht belangstelling. Elke dag heb ik +/- 3 minuten individuele aandacht voor minstens 3 kinderen, zodat alle kinderen in een week aan de beurt zijn gekomen.

Doel 4; Ik plan in één dag naast het gewone werk minstens 2 ongedwongen momenten,

waarbij we als klas een saamhorige sfeer creëren door samen wat leuks te doen. Als leerkracht doe ik actief mee.

Doel 5; Goede kanten van een kind benoemen en laten benoemen.

Doel 6; Niet te snel reageren; Eerst aan kijken wat een kind gaat doen, dan pas reageren. Bv. Jan staat op en loopt 2 meter door de klas tijdens instructie. Hij raapt een propje op en gooit die in de prullenbak. “Goed gedaan, Jan!”

Conclusie

De top 3 van welk leerkrachtgedrag het meest positief is ervaren door de kinderen is;

1. Doel 4: Plan in één dag minstens 2 ongedwongen momenten.
2. Doel 1: Complimenten en stickers geven voor alles wat ze goed doen.
3. Doel 2: Kinderen positief bij de naam noemen.

Hoofdstuk 5

Conclusies

Inleiding

In dit hoofdstuk vermeld ik per deelvraag voor mijn praktijk en voor mij als persoon, wat de opbrengst uit de literatuurstudie rond mijn onderzoek is en wat de opbrengsten zijn van de interventies die ik naar aanleiding van verschillende meetinstrumenten heb uitgevoerd in de klas. Hieromtrent trek ik een conclusie en geef ik antwoord op mijn onderzoeksvraag. Tenslotte beschrijf ik mijn aanbevelingen en wat toepasbaar is voor andere leerkrachten om te gebruiken.

§5.1 Antwoorden op mijn deelvragen

Praktijk in mijn klas:

1. Hoe is het zelfbeeld van de kinderen?

Volgens Woltjers en Jansens (2000) en Willy Hensen (2006-2007) ligt het zelfbeeld in het verlengde van het zelfvertrouwen van een kind (zie hoofdstuk 2). Om te kunnen zien of de lessenreeks en mijn leerkrachtgedrag ook invloed zou hebben op het zelfbeeld van een kind, had ik besloten om de zelfbeeldschaal van Jeninga (2007) af te nemen.

Uit de resultaten in §4.1 en §4.2 is gebleken dat de kinderen in de drie onderdelen van de zelfbeeldschaal in totaal $20\% + 30\% + 30\% = 80\%$ is verbeterd in hun zelfbeeld (zie alle resultaten in bijlage 4).

2a. *Hoe groot is het zelfvertrouwen van de kinderen in mijn klas?*

In §2.3 lees je duidelijke definities over wat zelfvertrouwen is van Willy Hensen (2006-2007) en van zelfvertrouwen.nl. De 32 zelfverzonnen stellingen aan de hand van zelfvertrouwen.nl, sociaalemotioneel.nl, Willy Hensen (2006-2007), Alkema (2006) heb ik ingedeeld in de 4 aspecten van Woltjers en Jansens (2000, §2.5).

In bijlage 6 en in §4.3 en §4.4 zie je de resultaten van de 32 stellingen over het zelfvertrouwen van de kinderen. Bij de 0-meting hadden de kinderen nauwelijks tot matig zelfvertrouwen in zichzelf in alle 4 de aspecten. Na de lessenreeks en mijn leerkrachtgedrag kwam er in de eindmeting naar voren dat in totaal 80% van de kinderen waren gegroeid in hun zelfvertrouwen. In één of meerdere aspecten. Door de stellingen in 4 aspecten te verdelen, heb ik nu een duidelijk beeld gekregen in welk aspect een kind goed is en in welk aspect minder goed. Dit zijn de onderdelen waar ik met de kinderen mee aan de slag ga om nog meer in deze aspecten te groeien.

2b. *Zijn er opvallende verschillen bij de 0-meting en de eindmeting tussen mijn signalering van zelfvertrouwen en die van de kinderen zelf en die van ouders?*

In bijlage 6 kan je de verschillen en overeenkomsten zien in alle antwoorden tussen de kinderen, de ouders en die van mij als leerkracht. In §4.3 en §4.4 kan je de verschillen en overeenkomsten onderling zien in de totale score per gegeven antwoord. Uit ervaring, ook met deze groep, weet ik dat een kind zich door de thuissituatie anders kan gedragen in een schoolsituatie. Afgezien van het feit dat ouders een andere kijk kunnen hebben op de gedragingen van hun kinderen dan ik als leerkracht, kunnen ze andere scores geven. Uit de resultaten blijkt dat ik met het merendeel van de ouders overeenkomsten heb dan verschillen.

Met de ouders van F heb ik de meeste verschillen, omdat F in de klas te maken heeft met andere kinderen en thuis niet. Hij valt in de klas met zijn negatieve gedrag op. Hij is een buitenbeentje die alles doet om erbij te horen. Ouders verdedigen hem op elk vlak, waardoor het lastig is om samen met die ouders te werken aan zijn gedrag en in dit geval ook aan zijn zelfvertrouwen.

Met de ouders van S heb ik enige verschillen, omdat S de baas is thuis en ouders hebben moeite met het opvoeden van S. Op school is het voor S duidelijk wat er van haar verwacht wordt en zijn er minder moeilijkheden met S.

Met de ouders van N had ik bij de 0-meting meer verschillen. Nadat N in januari slecht nieuws binnen de familie had gehad, begon hij op te vallen in de klas qua gedrag. Ouders

zagen zijn gedrag als tijdelijk en hebben de scores daar op gebaseerd, terwijl ik gescoord heb op wat ik op dat moment van hem zag. Bij de eindmeting is dit meer gelijk gekomen, omdat de ouders meer zijn gaan inzien dat het langduriger van aard is.

3a. Welk gedrag laten de kinderen in mijn klas met weinig en vol zelfvertrouwen zien volgens ouders en mijzelf als leerkracht?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden, heb ik het signaleringsformulier van Willy Hensen (2006-2007) uit 'Zelfvertrouwen opbouwen' aangepast naar wat voor mij van belang is en wat ouders kunnen invullen.

Uit de resultaten in bijlage 5 en in §4.5 en §4.6 is gebleken dat de gedragingen van de kinderen na de lessenreeks en leerkrachtgedrag positief is ontwikkeld.

3b. Zijn er opvallende verschillen bij de 0-meting en de eindmeting tussen mijn signalering van het gedrag met weinig en vol zelfvertrouwen en die van de kinderen zelf en die van ouders?

In bijlage 5 kan je de verschillen en overeenkomsten zien in alle antwoorden tussen die van de ouders en die van mij als leerkracht. In §4.5 en §4.6 kan je de verschillen en overeenkomsten onderling zien in de totale score. De antwoorden tussen bepaalde ouders en die van mij als leerkracht overlapt met het antwoord van twee vragen hierboven.

4. Zijn er bij de kinderen, naar aanleiding van mijn gedeeltelijk nieuw ontworpen lessen en doelen voor leerkrachtgedrag, positieve effecten te zien in hun zelfvertrouwen?

Ja, uit de eindmetingen van alle onderdelen is gebleken dat de kinderen zijn gegroeid in hun zelfvertrouwen.

5a. Wat zijn mijn ervaringen na afloop van de lessencyclus?

Al de ervaringen van de kinderen en die van mij als leerkracht over elk van mijn gekozen lessen zijn te lezen in bijlage 7.

Ik ben zeer tevreden over elke les die ik heb gegeven. De kinderen waren enthousiast en hebben bij het overgrote deel goed meegedaan.

Afgezien van het feit dat uit de eindmetingen is gebleken dat hun zelfvertrouwen is gegroeid, is er ook een positiever klassenklimaat ontstaan, o.a. door mijn positieve benaderingen in mijn leerkracht gedrag naar de kinderen toe. Daarnaast zijn de kinderen

door de lessen bewuster geworden van;

- wat afbrekers en opstekers doen met het gevoel bij andere kinderen
- hoe je aardig kan zijn naar elkaar
- wat het gevolg is van hun eigen gedrag
- hoe ze complimenten geven en ontvangen
- wat hun goede eigenschappen zijn
- waar ze wel goed in zijn en trots op mogen zijn
- waarom vriendschappen belangrijk is
- wat hun dromen en wensen zijn en dat ze daar zelf invloed op hebben

5b. Welke lessen hebben volgens de kinderen het meest bijgedragen aan het laten groeien van hun zelfvertrouwen?

De resultaten lees je in §4.7 en §4.8. De top 3 is geworden;

1. Les 3: Het zonnetje van de dag
2. Les 9: Dromen en wensen
3. Les 8: Vriendschappen

Persoon:

6a. Hoe kijk ik terug op mijn leerkrachtgedrag?

Het is goed geweest dat ik gekozen had om naast de lessenreeks ook doelen op te stellen voor mijn leerkrachtgedrag. De invloed van mijn gedrag op de kinderen is mega groot. In bijlage 8 kan je over elk doel van mijn leerkrachtgedrag de ervaringen lezen van de kinderen, die van mij als leerkracht en of ik door mijn gedrag gedragsverandering zag bij de kinderen. Om gebruik te maken van triangulatie heeft mijn stagiaire elk gedrag van mij geobserveerd of ik het wel toepaste, hoe vaak en ook of elk kind aan de beurt kwam. In hoofdstuk 2, §2.8 worden er tips en adviezen gegeven wat leerkrachten in hun gedrag kunnen veranderen volgens Willy Hensen (2006—2007), zelfvertrouwen.nl en sociaalemotioneel.nl. Uit de eindmetingen van alle onderdelen in hoofdstuk 4 is gebleken dat het positieve invloed heeft gehad op hun zelfbeeld en zelfvertrouwen.

6b. Welke leerkrachtgedrag hebben de kinderen het meest positief ervaren?

Uit de resultaten in §4.9 en §4.10, die o.a. gebaseerd zijn op positieve reacties van de

kinderen, is dit de top 3 van welk leerkrachtgedrag het meest positief werd ervaren door de kinderen;

1. Doel 4: Plan in één dag minstens 2 ongedwongen momenten.
2. Doel 1: Complimenten en stickers geven voor alles wat ze goed doen.
3. Doel 2: Kinderen positief bij de naam noemen.

§5.2 Conclusie naar aanleiding van uitgevoerde interventies

Ik heb voor mijn onderzoek, aan de hand van mijn literatuurstudie, interventies gekozen en werkvormen uitgedacht en in mijn klas uitgevoerd om te kunnen concluderen dat deze interventies en werkvormen toepasbaar zijn in de klas om het zelfvertrouwen bij kinderen in kaart te brengen en te kunnen verbeteren. De omschrijvingen van de resultaten in combinatie met mijn literatuurstudie van deze interventies en werkvormen lees je in §5.1. Dit is gebleken uit de eindmetingen in vergelijking met de 0-metingen van de gebruikte interventies, het behalen van de lesdoelen en de scores die de kinderen aan de werkvormen hebben gegeven. Deze resultaten zijn te lezen in hoofdstuk 4. De top 3 van de lessenreeks en leerkrachtgedrag volgens de kinderen zijn vervolgens nogmaals te lezen in §5.1.

Aan de hand van de verkregen resultaten in mijn onderzoek, zet ik in §5.4 aanbevelingen als handreiking voor collega's en mijzelf op een rijtje, dat meteen toepasbaar zou kunnen zijn in de klassen om te werken aan het verbeteren van het zelfvertrouwen van kinderen. Het volgende onderzoek zou kunnen resulteren dat bij het gebruik van deze handreiking, we dit onderdeel van pedagogisch handelen schoolbreed verbeteren.

§5.3 Antwoord op mijn onderzoeksvraag

Aan het begin van mijn onderzoek had ik een onderzoeksvraag gesteld;

Hoe kan ik, als onderdeel van pedagogisch handelen, het zelfvertrouwen van de kinderen in mijn klas laten groeien?

Het antwoord op deze vraag heb ik kunnen vinden door aan de hand van de literatuur een lessenreeks op te zetten, dat gebaseerd is op het werken aan het zelfvertrouwen bij kinderen, doelen aan mijn leerkrachtgedrag te stellen, om positieve invloed uit te oefenen om het zelfvertrouwen bij kinderen te verbeteren, en door dit uit te voeren in mijn klas. Om te kunnen zien of het zelfbeeld en zelfvertrouwen daadwerkelijk verbeterd heb ik gebruik gemaakt van verschillende interventies (zie §5.4), waaruit is gebleken dat dit effect heeft gehad.

§5.4 Toekomstige toepasbaarheid en aanbevelingen

In deze paragraaf beschrijf ik wat voor mij bruikbaar is geweest voor mijn onderzoek om het zelfvertrouwen en zelfbeeld bij kinderen te verbeteren, wat voor anderen bruikbaar kan zijn en waar ze dit kunnen vinden.

De lessenreeks:

De lessenreeks die ik voor mijn onderzoek heb uitgekozen zijn toepasbaar voor kinderen van 6 t/m 10 jaar, waarvan enkele lessen eventueel hier en daar aangepast kunnen worden om ook te gebruiken voor oudere kinderen. De lesdoelen en ervaringen zijn te lezen in bijlage 9. Nu geef ik korte beschrijvingen van de 10 lessen en waar je informatie over die lessen kan vinden;

Les 1; Een doos vol zelfvertrouwen!

Korte instructie wat zelfvertrouwen is eventueel aan de hand van plaatjes (zie definities in hoofdstuk 2, §2.3 en §2.5). Daarnaast had ik zelf bedacht om ze eerst een tekening te maken over hun zelfvertrouwen. Ze hadden een A4 blad in vieren gevouwen met in het midden “Ik heb zelfvertrouwen!” en in elke hoek stond wat ze moesten tekenen over zichzelf;

1. Teken dingen over hoe voel jij je voelt.
2. Maak een tekening over hoe jij met andere mensen omgaat.
3. Teken wat jij goed kan, wat je fijn vindt om te horen of te krijgen als je iets goed doet.
4. Teken hoe jij er graag uit wilt zien.

Tijdens knutselen versieren ze schoenendozen om daarin spullen te verzamelen met alles wat met zelfvertrouwen en zelfbeeld te maken heeft (zie foto voorkant).

Les 2; Afbrekers en opstekers (gevoelens)

Zie gehele les in bijlage 16.

Les 3; Zonnetje van de dag; complimenten

Zie voorbeelden op internet door te googlen. Voor ideeën zie bijlage 17.

Nadat ik instructie had gegeven wat complimenten zijn, hoe je die geeft en ontvangt en wat het inhoud om het zonnetje van de dag te zijn, werd er door het zonnetje dat was

geweest een nieuwe naam getrokken. Ik had van te voren met de kinderen besproken wat zij graag wilden als ze het zonnetje zijn van de dag. De volgende dingen hadden ze gekozen;

- op de stoel van de juf zitten in de kring
- extra klusjes doen; zoals thee halen, kopiëren, etc.
- 2 liedjes op youtube kiezen en laten horen in de pauze of cd meenemen

Nadat iedereen was geweest, hadden we als afsluiting met zijn allen thee gedronken.

Dit is aan te passen naar eigen wil.

Les 4; Positief zelfbeeld over je uiterlijk en waar je goed in bent.

Zie bijlage 18. Daarnaast hebben de kinderen zelf een gedichtje gemaakt met de beginstukjes van gedicht in de bijlage en uitgetypt op de computer. Daarnaast hebben ze een tekening gemaakt over zichzelf dat past bij hun eigen geschreven gedicht.

Les 5; Wat kan je allemaal en waar ben je trots op?

Sociale vaardigheden methode “Leefstijl ” van groep 3, Thema 4, les 1.

Voor elke groep van Leefstijl gaat thema 4 over zelfvertrouwen.

Ik had gekozen voor groep 3, omdat ik van groep 4 thema 4 al had gedaan.

Les 6; Aardig doen

Sociale vaardigheden methode “Leefstijl ” van groep 3, Thema 4, les 3.

Voor elke groep van Leefstijl gaat thema 4 over zelfvertrouwen.

Les 7; Drama; het gevolg van je eigen gedrag

Zie les bijlage 19.

Les 8; Vriendschappen; verhaal en wie is jou vriend(in)

Zie verhaal bijlage 20.

Les 9; Dromen en wensen; dromenvangers maken

Sociale vaardigheden methode “Leefstijl ” van groep 3, Thema 4, les 2.

Voor elke groep van Leefstijl gaat thema 4 over zelfvertrouwen.

Daarnaast heb ik gebruik gemaakt van een verhaal

Les 10; Beleefd en onbeleefd; Omgang met elkaar

Zie verhaal bijlage 21.

Doelen voor leerkrachtgedrag:

De doelen die ik voor mij bruikbaar zijn geweest, lees je in hoofdstuk 4, §4.5. Mijn ervaringen over deze doelen voor mijn leerkrachtgedrag lees je in bijlage 10. Deze doelen heb ik opgesteld aan de hand van het pedagogisch klimaatkalender J.O.E.P., de websites zelfvertrouwen.nl en sociaalemotioneel.nl, de map 'vertrouwen opbouwen' van Willy Hensen (2006-2007) en Woltjer en Jansens (2000).

Meerde tips en adviezen van de beschreven bronnen die je als leerkracht, maar ook als ouder kan gebruiken, lees je in hoofdstuk 2, §2.8.

Daarnaast is het pedagogisch klimaatkalender J.O.E.P. (zie website literatuurlijst) goed bruikbaar om in je klas te hebben om regelmatig ideeën op te doen om als leerkracht op te letten of toe te passen in je klas.

Interventies:

De interventies die ik gebruikt heb in mijn onderzoek zijn goede meetinstrumenten om het zelfbeeld en zelfvertrouwen in kaart te brengen;

1. De zelfbeeldschaal van Jeninga (2006)

Zie bijlage 11 of in de bijlage van het boek van Jeninga. Dit formulier kan je kopiëren om meteen te gebruiken.

2. De 32 stellingen over zelfbeeld en zelfvertrouwen

Zie bijlagen 14 en 15. Dit kan je uitprinten (per aspect eventueel op een andere kleur), uitknippen en plastificeren. De kinderen leggen per aspect op één van de 3 antwoorden wat bij hun van toepassing is. Op het bijbehorende formulier met alle stellingen op een rij kan de leerkracht met de bijbehorende kleuren aangeven in de rondjes voor de stellingen wat de antwoorden van de kinderen zijn.

3. De signaleringslijst naar het gedrag van kinderen met weinig en vol zelfvertrouwen van Willy Hensen (2006-2007)

In bijlagen 12 en 13 vind je de oorspronkelijke signaleringsformulier en de aangepast die ik heb gebruikt voor mijn onderzoek. Deze kan je uitprinten en gebruiken om een duidelijk beeld te krijgen welke gedragingen de kinderen laten zien bijbehorend bij weinig tot vol zelfvertrouwen.

Hoofdstuk 6

Evaluatie onderzoek

Inleiding

In dit hoofdstuk evalueer ik mijn onderzoek. Hierbij beschrijf ik mijn ervaringen, mijn leerproces, mijn eigen reflectie op het procesverloop, mijn ervaringen op gebied van weerstand, tijdsdruk en samenwerken met collega's aan de hand van belemmerende en stimulerende factoren. Allereerst een korte terugblik.

In het schooljaar 2007-2008 ben ik begonnen met werken op mijn SBO school met de intentie om in één van de komende jaren een studie speciaal onderwijs te gaan doen, omdat ik na mijn studie op de pedagogische academie nog geen aanvullende studies had gedaan. Ik heb in de eerste 2 jaar vooral op intuïtief en gevoel lesgegeven, maar wil me nu graag verder bekwamen. Dus zodoende begon ik heel gemotiveerd in het schooljaar 2009-2010 aan deze Master SEN opleiding.

§6.1 Master SEN opleiding aan de Fontys

Ik heb tijdens deze studie heel veel kennis opgedaan op verschillende vakgebieden om kinderen met bepaalde onderwijsbehoeftes beter te kunnen begeleiden. Ik heb kunnen ervaren hoe ik met verschillende dingen moet omgaan, zoals handelingsplannen, groepsplannen, gesprekken, maar ook hoe ik bepaald gedrag kan signaleren, interpreteren, hoe ik om moet gaan met stoornissen, naar wie ik ze kan door verwijzen en

hoe ik lessen uitdagender kan maken om kinderen meer te motiveren en stimuleren. Ik ben als leerkracht bewuster geworden van mijn kunnen, waar ik mee bezig ben en wat mijn mogelijkheden zijn. De belangrijkste redenen waarom ik voor deze opleiding heb gekozen.

Daarnaast heb ik ook kennis opgedaan over veranderingen die komen gaan in het onderwijs vanuit de regering en/of bestuur. Dit zijn invloeden waar wij ons beleid en visie op aan moeten passen, zoals de veranderingen naar passend en inclusief onderwijs.

§6.2 Belemmerende factoren voor mijn onderzoek

Mijn eerste plan was om een aantal stellingen binnen de indicator 'het bevorderen van het zelfvertrouwen' te versterken binnen onze school. Al snel bleek dit praktisch niet mogelijk. Op dat moment maakte ik de keus om in mijn klas mijn onderzoek uit te voeren.

Het maken van de inleiding, hoofdstuk 1 en 2 gingen mij goed af en aan de hand van feedback kon ik het goed aanpassen. Hoe dat concreet uit te werken bleek lastig. Daarbij werd ik mij bewust van het feit dat de 7 weken na de voorjaarsvakantie 'de' weken waren om mijn onderzoek daadwerkelijk uit te voeren. Begin maart : de tijdsdruk en stress die stopt pas als ik dit onderzoeksverslag voldoende heb terug gekregen. Toen pas ben ik echt begonnen aan mijn onderzoek.

Gedurende de 7 weken van mijn onderzoek hadden we schoolbreed ook een groot schoolproject die een maand duurde. Het was alles bij elkaar dat het veel maakte, waarbij ik merkte dat ik niet veel meer kon hebben. Ik had meteen een brok in mijn keel bij de kleinste dingen die ik extra moest doen of bij een gebeurtenis op school of privé.

Mijn instelling voor hoofdstuk 3 was om zoveel mogelijk te doen en te verzamelen, zodat ik later keuzes had van wat ik wel en niet bruikbaar vind of op welke manier ik het uiteindelijk zou gaan verwerken. Later bleek keuzes maken moeilijk. Bij het uitvoeren van mijn onderzoek kwam ik fouten tegen of hadden de kinderen een betere logica. Ik heb op dat moment werkvormen, maar ook formulieren voor ouders en kinderen, aangepast. De resultaten van de kinderen, ouders en van mijzelf had ik meteen verwerkt in tabellen.

Gedurende het maken van hoofdstuk 4 en 5 liep ik hier tegenaan. Het heeft mij veel tijd gekost om alles constant aan te passen om uiteindelijk alles te kunnen laten zien, wat ik wil laten zien met mijn onderzoek en om daaruit de juiste conclusies te trekken.

Daarnaast werk ik met het voor mij nieuwe programma 'Open office' wat lijkt op Word,

maar waar alles op een andere plaats zit of onvindbaar is. Dat werkte voor mij zo nu en dan zeer frustrerend. Toch is het mij gelukt om te ontdekken hoe ik voor hoofdstuk 5 grafieken en taartdiagrammen maak. Ook daar bleken later fouten in te zitten, want een aantal diagrammen leek precies op elkaar, terwijl de resultaten wel erg verschillend waren. Op deze manier bleef ik informatie verbeteren.

Tot op het laatste moment ben ik bezig geweest met het perfectioneren van mijn onderzoek door constant te blijven aanpassen en verbeteren in alle hoofdstukken. Daarbij moest ik inkorten. Ik ben zelf tevreden met het resultaat.

§6.3 Stimulerende factoren voor mijn onderzoek

Ik zag erg op tegen het vinden van een onderwerp voor mijn onderzoek, maar dat werd in het begin van het nieuwe schooljaar meteen in mijn schoot geworpen. We startte namelijk het schooljaar met twee studiedagen. Als team hebben we gekeken naar de resultaten van de WMK, waar ik meteen door mijn collega's getipt werd om dat te gebruiken voor mijn onderzoek. Ik was meteen gemotiveerd en besprak mijn aanpak met mijn directrice. Ik begon gelijk aan mijn vooronderzoek over pedagogisch handelen en kwam met mijn studiegroepje snel tot mijn keuze om te onderzoeken of ik het zelfvertrouwen bij de kinderen in mijn klas kan verbeteren. Mijn directrice en collega's waren het daarmee eens. Alle hoofdstukken heb ik op tijd ingeleverd om feedback op tijd te kunnen verwerken. In de voorjaarsvakantie is het mij gelukt om alles voor mijn onderzoek concreet klaar te hebben. Daarnaast had ik een tijdschema gemaakt van wanneer ik wat uitvoerde in mijn klas. Ik heb mij hier zo goed mogelijk aangehouden, vanwege tijdsdruk en stress die ik op dat moment voelde. Dit was voor mij een houvast om mijn onderzoek op tijd af te krijgen. Ik ben gedurende mijn onderzoek op alles goed voorbereid geweest en het is mij gelukt om alle gegevens te verzamelen en op tijd te verwerken.

§6.4 Critical friends

Ik kon altijd bij mijn collega's en directrice terecht voor vragen, hulp, motivatie, medewerking en/of voor het doorspreken van wat ik het beste kon doen. Eind april hebben zij mij wat last van de schouders gehaald door aan te geven dat ik mij niet moest vasthouden om ook schoolbreed iets te willen veranderen. Ik had ook daar gegevens voor verzameld. Het was vanwege het tijdsbestek dat het niet mogelijk was om ook schoolbreed alle gegevens te verzamelen en te verwerken. Daarom heb ik de keuze gemaakt om mijn totale onderzoek te verkleinen naar klassenniveau.

Mijn studiegroep, bestaande uit 3 personen en mijn begeleider, zijn een grote hulp geweest om feedback en/of ideeën te geven en hielden mijn doorgaande lijn in de gaten. Ze gaven positieve opmerkingen over mijn werkstuk op momenten dat ik mij er onzeker over voelde. Via de mail kon ik altijd vragen stellen of mijn werkstuk opsturen voor feedback op bepaalde onderdelen. Zij hadden er toch weer een andere kijk op als ik. Of ik deed het om voor mijzelf even te weten of ik op de goede weg zat. Vanwege tijdnood heb ik op het laatst minder gebruik gemaakt van mijn critical friends.

Mijn familie, vrienden en vriend zijn mijn supporters geweest. Ze hebben mij gemotiveerd en gestimuleerd om door te zetten. Daarnaast hebben ze aardig wat te voorduren gehad met mijn klaaggezing.

Het was zeker pittig en ik heb hier en daar zeker wel even lopen vloeken, maar ik ben trots op mezelf dat ik dit heb doorgezet en het tot dusver alles op tijd heb behaald. Het blijkt maar weer dat ik onder tijdsdruk het beste kan presteren.

Bedankt allemaal, want zonder jullie had ik het niet gered!

§6.5 Wat heb ik geleerd over het bevorderen van zelfvertrouwen?

Ik heb veel geleerd over zelfvertrouwen. Ik weet nu wat het verschil precies is. Ik had door mijn collega's een zelfgemaakte vragenlijst laten invullen, die ik uiteindelijk in mijn onderzoek heb verworpen. Er ontstond bij de eerste vraag meteen een onderlinge discussie. Wat is zelfvertrouwen precies? Zelfvertrouwen en zelfbeeld werd ook door mijn collega's door elkaar gehaald. Dit werd aan de hand van mijn onderzoek een discussie punt op een vergadering, zodat we binnen onze school een eenduidig visie creëren over wat zelfvertrouwen is.

Ik weet nu welke signaleringsformulieren ik kan gebruiken om het zelfbeeld en zelfvertrouwen van kinderen in kaart kan brengen. Dat er genoeg lessen zijn om aan het zelfbeeld en zelfvertrouwen te werken bij kinderen. Ik weet nu ook het belang van het hebben van een realistisch zelfbeeld en zelfvertrouwen. De kinderen met meer zelfvertrouwen durven meer dingen aan te pakken en kunnen beter omgaan met zichzelf en met elkaar en met wat er op hun pad komt. De kinderen met een realistischer zelfbeeld kennen hun goede en minder goede eigenschappen en hebben die geaccepteerd en praten daarover. Ze kunnen zichzelf beter uiten en laten zichzelf zien.

Tot slot kan ik zeggen; *“Ik ben een betere leerkracht geworden met meer zelfvertrouwen!”*

Nawoord

Aan het einde gekomen van mijn afstudeeronderzoek, kijk ik heel positief terug. Het waren maanden van hard werken, van overleggen met mijn critical friends en het constant aanpassen om tot een goed resultaat te komen. Bij het zien dat mijn gekozen interventies en werkvormen positieve effecten hadden bij het verbeteren van het zelfvertrouwen bij de kinderen in mijn klas, werd ik enthousiast en gemotiveerd. Mijn critical friends en supporters zijn mij trouw gebleven om door te zetten bij tijdsdruk en stress om mijn onderzoek tot een goed einde te brengen.

Aan het begin kwam ik door het bespreken van de resultaten van het WMK en van mijn vooronderzoek wat ik van het pedagogisch handelen wilde gaan aanpakken, al snel tot conclusie dat ik met mijn onderzoek invloed wilde uitoefenen op “het bevorderen van het zelfvertrouwen” bij kinderen.

Mijn interventies en werkvormen van een lessenreeks en het aanpassen van mijn leerkrachtgedrag om het zelfvertrouwen bij de kinderen in mijn klas te verbeteren, hebben positieve effecten gehad om tot een handreiking met aanbevelingen te komen waar collega's en ikzelf gebruik van kunnen maken waar nodig is. Bij het gebruik van deze handreiking kunnen we dit onderdeel van pedagogisch handelen verbeteren.

Het zelfbeeldschaal van Jeninga (2006) is een goed instrument om een beeld te krijgen van het zelfbeeld van een kind. Ik heb dit niet als uitgangspunt gebruikt om met de punten van een negatief zelfbeeld aan de gang te gaan, maar om te zien of het zelfbeeld echt in het verlengde ligt van het zelfvertrouwen. Ik kan concluderen dat het zelfbeeld inderdaad mee groeit als je het zelfvertrouwen van een kind aanpakt.

Het signaleringsformulier van Willy Hensen (2006-2007) is een goed instrument om in kaart te brengen welk gedrag een kind laat zien met weinig en vol zelfvertrouwen. Het is goed te doen om het formulier aan te passen naar wat voor jou van belang is om te weten.

De 32 stellingen over zelfvertrouwen in combinatie met het zelfbeeld verdeeld in 4 aspecten vond ik een prettig middel om te zien in welk aspect een kind positief en negatief zelfbeeld en weinig of vol zelfvertrouwen is. Door dit middel kreeg ik een duidelijk beeld op welke vlakken een kind bij de eindmeting was gegroeid.

In de komende tijd ga ik met de zwakke punten van een kind aan het werk om die vervolgens te complimenteren als het goed gaat. Daarnaast laat ik hem het voortouw nemen in de groep waar hij sterk in is. Deze methode zorgt voor mij ervoor dat ik blijf werken aan het zelfvertrouwen van een kind.

Literatuurlijst

Boeken

1. Alkema E. (2006), “**Meer dan onderwijs**”, Gorcum: Uitg Koninklijke Van
2. Drs. Bos C.H., (2006), “**WMK-PO**”, Ede: Uig Koninklijke Van Gorcum BV
3. Eck O. van en Onvlee S., (2008) “ **Leefstijl, primair onderwijs**”, Amstelveen: Uitg Stichting Lions Quest Nederland
4. Jeninga J. (2006), “**Professioneel omgaan met gedragsproblemen**”, Baarn: Uitg HB uitgevers
5. Harinck F. (2007), “**Basisprincipes praktijkonderzoek**”, Antwerpen-Apeldoorn: uitg Garant
6. Hensen W. (2006-2007), “**Zelfvertrouwen opbouwen**”, Uitg IJsselgroep SON opleidingen
7. Kallenberg T. (2007), “**Ontwikkeling door onderzoek, een handreiking voor leraren**”, Utrecht/Zutphen: Uitg Thieme Meulenhoff
8. Woltjer G. & Jansens H. (2000), “**Hoe ga je om met kinderen op school**”, Groningen; Uitg. Wolters-Noordhoff

Internet

1. <http://www.joep.co> (pedagogisch klimaatkalender J.O.E.P.)
2. <http://www.zelfvertrouwen.nl>

3. <http://www.sociaalemotioneel.nl>
4. <http://www.artikeltjes.com/artikeltjes/839/1/Het-pedagogisch-klimaat-in-het-basisonderwijs-/Page1.html> Artikel van Petra Hofman, geschreven op 28-09-2009
5. <http://www.askdrjackie.com/archives/68-The-Five-Freedoms-By-Virginia-Satir-1916-1988.html> De vijf vrijheden van de Amerikaanse Virginia Satir.
6. <http://hbo-kennisbank.uvt.nl/cgi/fontys/show.cgi?fid=5203> (Gebruik gemaakt van de opzet van andere werkstukken)
7. <http://klimop-school.digitaal-leren.nl/voorbeeldles%20bovenbouw.htm> (les 1 en 2 van de lessenreeks)
8. www.wmkpo.nl

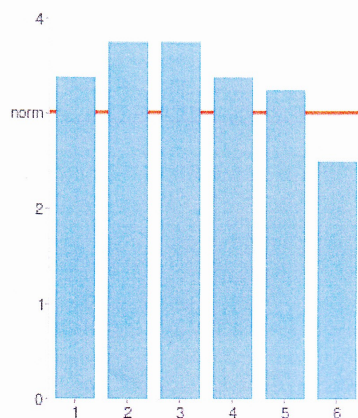
Bijlagen

1. Resultaten WMK
2. Resultaten vooronderzoek WMK
3. De ontwikkeling van zelfvertrouwen van Willy Hensen
4. De resultaten van de zelfbeeldschaal Jeninga
5. De resultaten van het signaleringsformulier over gedrag van Willy Hensen
6. De resultaten van de stellingen
7. De scores van de kinderen op de lessenreeks
8. De scores van de kinderen op mijn leerkrachtgedrag
9. Evaluatie lessenreeks
10. Evaluatie doelen leerkrachtgedrag
11. De zelfbeeldschaal van Jeninga
12. Het signaleringsformulier over gedrag van Willy Hensen
13. Het aangepaste signaleringsformulier van Willy Hensen
14. Het signaleringsformulier van de 32 stellingen
15. De 32 stellingen voor de kinderen
16. Materialen les 2
17. Materialen les 3

- 18. Materialen les 4
- 19. Materialen les 7
- 20. Materialen les 8
- 21. Materialen les 10

Pedagogisch Handelen

De uitslagen in grafiek

Tabel, Gemiddelde score eigen school (GSES)

Nr.	Indicator	GSES
1	De leraren zorgen ervoor, dat de leerlingen op een respectvolle manier met elkaar omgaan	3.38
2	De leraren geven de leerlingen positieve persoonlijke aandacht	3.75
3	De leraren tonen in gedrag en taalgebruik voor alle leerlingen respect	3.75
4	De leraren bevorderen het zelfvertrouwen van de leerlingen	3.38
5	De leraren maken weloverwogen gebruik van complimenten en correcties	3.25
6	De leraren gaan consequent om met het protocol van de gedragsmap.	2.50

Sterke punten

Punten die goed/uitmuntend beoordeeld zijn:

- De leraren geven de leerlingen positieve persoonlijke aandacht
- De leraren tonen in gedrag en taalgebruik voor alle leerlingen respect

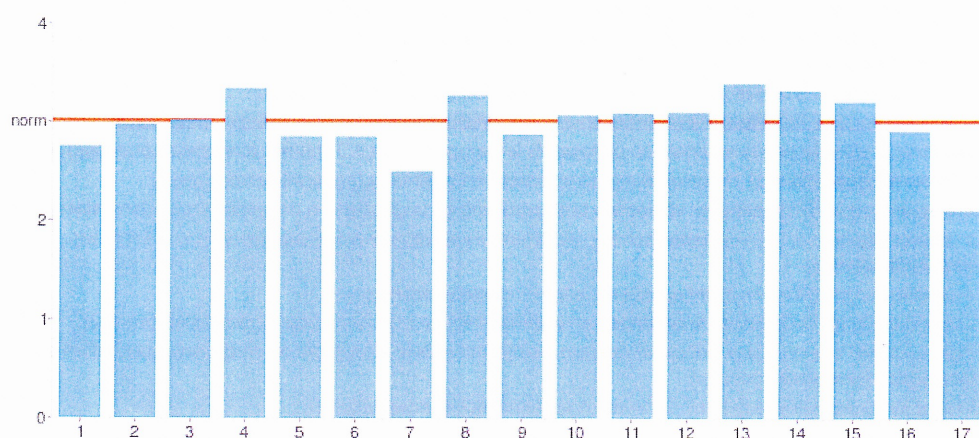
Mogelijke verbeterpunten

Ten aanzien van de volgende punten is verbetering nodig:

- De leraren gaan consequent om met het protocol van de gedragsmap.

Uitslagen m.b.t. de verschillende beleidsterreinen

De uitslagen in grafiek

Tabel, Gemiddelde score eigen school (GSES)

Nr.	Indicator	GSES
1	Kwaliteitszorg	2.75
2	Aanbod	2.97
3	Tijd	3.02
4	Pedagogisch Handelen	3.34
5	Didactisch Handelen	2.85
6	Afstemming	2.85
7	Actieve en zelfstandige rol van de leerlingen	2.50
8	Schoolklimaat	3.27
9	Zorg en begeleiding (en toetsinstrumenten)	2.87
10	Opbrengsten	3.07
11	Contacten met ouders	3.09
12	Interne communicatie	3.10
13	De schoolleiding	3.39
14	Beroepshouding	3.32
15	Taallesonderwijs	3.21
16	Rekenen en Wiskunde	2.91
17	Wetenschap en Techniek	2.10

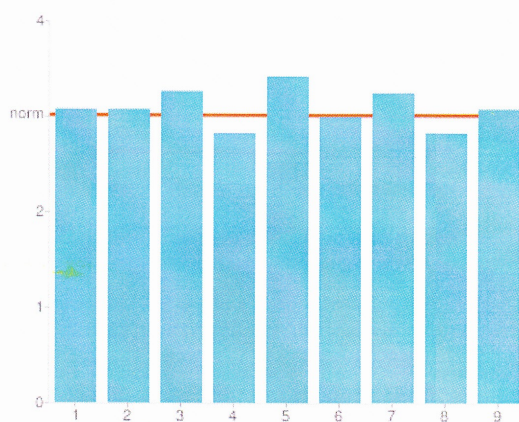
Mogelijke verbeterpunten

Ten aanzien van de volgende punten is verbetering nodig:

- Kwaliteitszorg
- Aanbod
- Didactisch Handelen
- Afstemming
- Actieve en zelfstandige rol van de leerlingen
- Zorg en begeleiding (en toetsinstrumenten)
- Rekenen en Wiskunde
- Wetenschap en Techniek

De leraren bevorderen het zelfvertrouwen van de leerlingen

De uitslagen in grafiek

Tabel, Gemiddelde score eigen school (GSES)

Nr.	Vraag	GSES	Dev
1	De leraren laten merken dat ze positieve verwachtingen hebben van de leerlingen	3.08	0.51
2	De leraren geven positieve feedback op vragen, opmerkingen en antwoorden	3.08	0.51
3	De leraren stigmatiseren niet naar aanleiding van fouten	3.27	0.65
4	De leraren stellen realistische eisen	2.83	0.39
5	De leraren laten leerlingen succeservaringen opdoen	3.42	0.51
6	De leraren laten leerlingen succeservaringen aan zichzelf toeschrijven	3.00	0.43
7	De leraren geven nieuwe kansen en laten fouten corrigeren	3.25	0.75
8	De leraren betrekken stille leerlingen bij de les	2.83	0.39
9	De leraren ondersteunen ?waar nodig- de leerlingen	3.08	0.51

Mogelijke verbeterpunten

Ten aanzien van de volgende punten is verbetering nodig:

- De leraren stellen realistische eisen
- De leraren betrekken stille leerlingen bij de les

Men is het eens over (lage deviatie)

Over de volgende punten is men het eens:

- De leraren stellen realistische eisen
- De leraren betrekken stille leerlingen bij de les

Bespreekpunten (hoge deviatie)

Over de volgende punten verschilt men van mening:

- De leraren geven nieuwe kansen en laten fouten corrigeren
- De leraren stigmatiseren niet naar aanleiding van fouten

Bijlage 3; De ontwikkeling van het zelfvertrouwen

3. ONTWIKKELING ZELFVERTROUWEN GEKOPPELD AAN LEEFTIJD

Tot een jaar of vier nemen kinderen voor kennisgeving aan wie en hoe ze zijn en hoe anderen vinden dat ze moeten zijn. Misschien vinden ze bepaalde dingen die gebeuren niet leuk, maar die horen er nu eenmaal bij. Hoewel ook kleinere kinderen zichzelf met anderen vergelijken, is dit een *soort praktische vergelijking en van korte duur*: wie mag vlak bij de juffrouw zitten, wie mag de juffrouw helpen, wie mag het langst in de poppenhoek spelen, wie krijgt de meeste aandacht of waardering.

Vanaf vijf jaar neemt het ik-besef toe. De kinderen worden zich bewust van hun kwetsbaarheid en heb-

Als kinderen *acht/negen* zijn, worden er *vriendschappen* gesloten. '*Erbij horen*' is nu van groot belang. Uiterlijk is belangrijk. Hoor je erbij of ben je totaal anders als de groep? Je merkt of je in de markt ligt of niet. Meestal bestendigt het beeld zich wat er al voor die tijd was maar nu extremer en bewuster. De kinderen richten zich vooral op elkaar en op de eigen sekse (identificatie). Ze kunnen zich steeds meer inleven in de ander. Ze kunnen steeds meer rekening met elkaar houden. Maar er verschijnt ook een andere kant: bewondering van een ander en die ander nadoen. Stoer willen zijn net als....

Je ziet vriendengroepjes en vriendinnengroepjes en eenlingen. Je ziet groepen die bepaalde kinderen isoleren en dat zijn meestal nu juist die kinderen die al weinig zelfvertrouwen hebben en dit overschreeuwen of wegstoppen. Eenlingen die steeds meer boos en agressief functioneren, eenlingen die gaan pesten, eenlingen die zich volledig terugtrekken, eenlingen die allerlei schijnaanpassingen laten zien, eenlingen die gaan omkopen enz.

Aan de ene kant zie je een toenemende mate van emotionele stabiliteit voor de meeste kinderen en een toename van het zelfvertrouwen. We worden onafhankelijker, laten hun mening horen en willen steeds meer verantwoordelijkheid. Ze worden gevoelig voor de ethische gevolgen van gedrag en ze hebben een grotere interesse voor achterliggende bedoelingen en opvattingen. Ze zien dat er veel verschillende waarden belangrijk gevonden worden en dat dit per gezin kan verschillen. Dit geldt ook voor de normen. Ze kijken rond een jaar of negen volledig 'door-je-heen' omdat ze juist die verschillen nu zien en de relativiteit van normen en waarden. Onder invloed van ouders, leerkrachten, familie, vrienden, de buurt, de media kunnen de oordelen en de vooroordelen toenemen.

Voor de '*opvallende kinderen*' zie je een intensere periode ontstaan met extremen, met een toename van angstige situaties, die ze overschreeuwen met 'moeilijk hanteerbaar'gedrag, gedrag naar binnen gekeerd of naar buiten gericht. Hun zelfvertrouwen neemt af. Terwijl andere kinderen ontdekken dat hun eigenschappen en vaardigheden zich kunnen ontwikkelen onder invloed van leeftijd, oefening en sociale omgeving, ervaren zij steeds meer dat ze niets meer goed doen. Veel van deze 'opvallende kinderen'voelen zich machteloos en zijn zonder liefdevolle hulp en ondersteuning niet in staat zich positief te ontwikkelen.

Je ziet bij de meeste kinderen een stijgende spiraal omhoog, bij enkele 'opvallende'kinderen een snelle spiraal omlaag.

Voor de allochtone kinderen gebeurt er in deze periode heel veel. Ze zien en voelen nu steeds meer bewust de verschillen tussen de culturen en ontwikkelen een eigen mening over beide culturen. Ze zien duidelijk wat in hun eigen cultuur nastrevenswaardig is en niet gevonden wordt in de Nederlandse samenleving. En omgekeerd. Een heel lastig stuk.

Vanaf 10 jaar neemt de behoefte aan zelfstandigheid toe. Eveneens de behoefte aan privacy, aan een eigen mening en eigen verantwoordelijkheid. Ze willen 'zelf-een-vinger-in-de-pap'voelen. Krijgen ze te weinig ruimte, dan nemen ze die ruimte zelf! Ze kunnen nu ook verantwoordelijkheden dragen, natuurlijk passend aan hun leeftijd. We zien een kritische houding tegenover voorschriften. Ze reageren kritisch op de houding van een volwassene. En dit zich afzetten tegen de volwassenen wordt gecompenseerd door de toenadering naar de leeftijdsgroep, een zich conformeren ook al staat het haaks op wat ervoor gebeurde. Gewoonten van de groep worden belangrijk. De waarden en de normen van de groep waar jij bij wilt horen.

De allochtone leerlingen zitten met iedere voet in een andere cultuur. De ene voet gaat vaak aarzelend of extreem doorslaand mee met wat hier boven staat. De andere voet die thuis is verankerd, kan totaal tegenstrijdig gedrag verlangen (waar het kind zich overigen meestal aan aanpast immers loyaliteit naar je eigen groep is vanzelfsprekend.) Tegelijkertijd worden ze zich meer bewust van de etnische elementen in de eigen identiteit.

De volgende *cruciale periode is de puberteit*. Opnieuw staat alles op zijn grondvesten te schudden: een totale heroriëntatie op waarden en normen, veranderingen in de omgang met leeftijdsgenootjes, toegenomen verantwoordelijkheden en hormonale veranderingen. Hoe ontwikkelt jouw lichaam zich? Hoe zie je er uit? Hoe zien de anderen er uit? Ben je tevreden of niet? De meeste pubers verafschuwen een tijdje hun lichaam met alle gevolgen van dien wanneer iemand juist in die periode een opmerking plaatst. Leg je gemakkelijk contacten? Heb je standpunten en houd je eraan vast? Durf je voor jezelf op te komen? Hoor je bij een groep(je) of heb je één vaste vriend of vriendin? Zit je in een veilige klas waarin men gericht is op samenwerken, samen dingen doen of wordt er veel gepest en ga je voor alle zekerheid maar even mee pesten om zelf niet gepest te worden? De waarden en normen van de groep zijn in deze tijd belangrijker dan wat de kinderen van huis uit hebben meegekregen of wat de school voorleeft.

De druk van de CITO toets en de schoolkeuze zorgt verder voor een openlijke confrontatie met je mogelijkheden en je grenzen. Hiermee wordt je zelfvertrouwen gesterkt of het loopt een enorme deuk op. Juist in deze tijd heb je warmte, belangstelling en hoe gek het ook klinkt: controle nodig maar niet openlijk. Openlijk is autonomie nodig. In de puberteit zie je dat zelfs kinderen met een grote mate van zelfvertrouwen een tijdlang minder zelfvertrouwen krijgen. Een vertrouwensband met in ieder geval één volwassene om je heen is onontbeerlijk om eigen angsten onder ogen te zien, om te reflecteren op eigen gedrag, om toekomstig gedrag te bepalen. Iemand met wie je een vertrouwensband hebt, iemand die jou aanvoelt en jou op het juiste moment op de juiste wijze hulp biedt zodat je weer in je kracht komt: zelfvertrouwen voelt. Dit is een enorm karwei voor veel kinderen en voor veel volwassenen. Het is de kunst voor de betrokken volwassenen echt persoonlijk contact te leggen, 'binnen te komen', bijvoorbeeld momenten creëren waarop je samen iets doet waardoor je als vanzelfsprekend met elkaar kunt spreken over de puberale zaken, informeel. Ook op school werkt een informeel gesprek vaak beter omdat je dan een echt contact met elkaar hebt en de puber voelt dat het licht op 'veilig' staat om met eigen ideeën naar voren te komen. Formele gesprekken kunnen natuurlijk ook nodig zijn en dan is duidelijkheid het belangrijkste. Gedrag wat niet kan, kan niet. Punt. Indien nodig met sancties, vanuit liefde opgelegd om uitwassen en calamiteiten te voorkomen. Structuur kan dan het zelfvertrouwen versterken.

Bijlage 4; De resultaten van de zelfbeeldschaal van Jeninga

Ben je hier goed in?

10 maart '11 en 21 april '11

J = ja, J/N = soms, N = nee

Kinderen van de klas	R		S		F		M		S		N		N		J		H		U		Totaal 10 maart '11			Totaal 21 april '11		
																					Ja	j/n	Nee	Ja	j/n	Nee
Ik ben goed in sport	J	N	J	J	J	J	J	J	J	J	J	J	N	J	J	J	J	J	J	J	9x	0x	1x	9x	0x	1x
Ik leer snel	J	J	N	J/	J	J	J	N	J	J	J	J	J	J	J	J	N	J	N	N	7x	0x	3x	7x	1x	2x
Ik maak makkelijk vrienden	N	N	N	N	J	N	J	J	N	J	J	J	J	N	J	J	J	J	J	J	7x	0x	3x	6x	0x	4x
Ik zie er leuk uit	J	J	?	J	J	J	J	J	N	J	J	J	N	N	N	N	J	J	N	J/	5x	1x	5x	7x	2x	1x
Ik kan goed met de leraar opschieten	N	N	J	J	J	J	J/	N	J	J	J	J	N	N	J	J	J	J	J	J	7x	2x	1x	8x	1x	1x
Ik kan goed doorwerken	J	J	J/	J/	J	N	N	N	J	J	J	J	N	N	J	J	N	N	N	N	6x	1x	3x	4x	2x	4x
Ik ben behulpzaam	J	J	J/	J/	J/	J/	J	J	J	J	J	J	J/	N	J	J	J	J	J/	J/	6x	4x	0x	7x	3x	0x
Ik ben vaak blij	J	J	N	J	J	J	J	J	J	J	J	J	J	N	J	J	J	J	J	J	9x	0x	1x	9x	0x	1x
Ik haal goede cijfers	J	J	J	J	J/	N	J/	N	J	J	J	J	J	J	J	J	J	J	N	N	7x	2x	1x	9x	0x	1x
Ze vinden mij wel aardig	N	J	J/	J/	N	N	J	J	J/	N	J	J	N	N	J	J	J	J	J	J	5x	3x	2x	7x	2x	1x
Totaal Ja	7x	7x	3x	5x	7x	6x	7x	8x	7x	10	10	10	4x	4x	9x	9x	8x	9x	5x	5x	68x			74x		
Totaal Ja/Nee (soms)	0x	0x	4x	4x	2x	1x	2x	0x	1x	0x	0x	0x	3x	4x	0x	0x	0x	0x	1x	2x		13x			11x	
Totaal Nee	3x	3x	3x	2x	1x	3x	1x	2x	2x	0x	0x	0x	3x	2x	1x	1x	2x	1x	4x	3x			20x			16x

Ga je nog vooruit?

10 maart '11 en 21 april '11

+ = ik ga wel vooruit – = Dat blijft zo

Kinderen van de klas	R	S	F	M	S	N	N	J	H	U	Totaal		Totaal	
											10 maart 11		21 april '11	
											+	–	+	–
Ik ben goed in sport		+	+	+		+	+	+	+	+	+	+	7x	3x
Ik leer snel	+	+		+		–	+	+	–	+	–	–	5x	5x
Ik maak makkelijk vrienden	–	–	–	–		–	+	+		+	–	+	3x	7x
Ik zie er leuk uit	+	+	–	–	–	–	+	+		+	+	+	4x	6x
Ik kan goed met de leraar opschieten			–	–		+	+	+	–	+	+	+	4x	6x
Ik kan goed doorwerken	+	+	–	–	–	–				–			7x	3x
Ik ben behulpzaam	+	+		+	+	+	+	+			+	–	8x	2x
Ik ben vaak blij	–	+	–	+	–	+	+	–	–		+		6x	4x
Ik haal goede cijfers	+	+		+	–		+	+	+	+	+	–	6x	4x
Ze vinden mij wel aardig	–		–	–	–	–	+	+	–		–	+	3x	7x
Totaal +	5x	7x	1x	5x	3x	5x	10	10	3x	5x	7x	9x	6x	8x
Totaal -	5x	3x	9x	5x	7x	5x	0x	0x	7x	5x	3x	1x	4x	2x

In vergelijking met de rest van de klas ben ik.....

10 maart '11 en 21 april '11

1= niet zo goed, 2= gaat wel, 3= beter dan gemiddeld, 4= bij de besten, 5= zeer goed

Kinderen van de klas	R	S	F	M	S	N	N	J	H	U	Totaal				
											10 maart / 21 april 2011				
											1	2	3	4	5

Ik ben goed in sport	1	4	3	5	2	5	5	5	4	4	3	5	2	4	4	5	1	3	3	4	2x	2x	3x	2x	1x
																					0x	0x	1x	4x	5x
Ik leer snel	5	5	2	3	2	3	2	2	5	5	3	2	2	2	3	4	1	2	1	1	2x	4x	2x	0x	2x
																					1x	4x	2x	1x	2x
Ik maak makkelijk vrienden	3	1	2	2	2	2	3	5	2	3	3	4	3	2	3	3	5	4	4	4	0x	3x	5x	1x	1x
																					1x	3x	2x	3x	1x
Ik zie er leuk uit	2	3	?	3	2	5	3	3	2	5	2	3	2	2	3	2	2	4	1	2	2x	6x	2x	0x	0x
																					0x	3x	4x	1x	2x
Ik kan goed met de leraar opschieten	1	1	2	3	2	2	2	2	2	3	2	2	2	2	5	5	2	2	3	3	1x	7x	1x	0x	1x
																					1x	5x	3x	0x	1x
Ik kan goed doorwerken	4	5	2	3	2	1	3	2	3	4	3	2	2	2	4	4	2	3	1	1	1x	4x	3x	2x	0x
																					2x	3x	2x	2x	1x
Ik ben behulpzaam	5	5	2	3	2	2	4	4	2	3	2	2	2	4	3	5	4	4	2	2	0x	6x	1x	2x	1x
																					0x	3x	2x	3x	2x
Ik ben vaak blij	1	4	2	3	2	2	2	3	5	5	3	4	2	3	2	3	4	4	3	4	1x	5x	2x	1x	1x
																					0x	2x	4x	4x	0x
Ik haal goede cijfers	2	4	3	5	2	2	2	2	5	5	2	3	4	4	4	3	4	5	1	1	1x	4x	1x	3x	1x
																					1x	2x	2x	2x	3x
Ze vinden mij wel aardig	2	3	2	2	1	2	3	3	3	5	2	3	2	2	4	4	2	3	3	3	1x	5x	3x	1x	0x
																					0x	3x	5x	1x	1x
Totaal 1	3x	2x	0x	0x	1x	1x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	0x	2x	0x	4x	3x	11x				
Totaal 2	3x	0x	7x	2x	9x	6x	4x	4x	4x	0x	5x	4x	8x	6x	1x	1x	4x	2x	2x	2x		47x			
Totaal 3	1x	2x	2x	6x	0x	0x	4x	3x	2x	3x	5x	3x	1x	1x	4x	3x	0x	3x	4x	2x			23x		
Totaal 4	1x	3x	0x	0x	0x	0x	1x	1x	1x	2x	0x	2x	1x	3x	4x	2x	3x	3x	1x	3x				12x	
Totaal 5	2x	3x	0x	2x	0x	2x	1x	2x	3x	5x	0x	1x	0x	0x	1x	3x	1x	2x	0x	0x					8x
																					6x				
																						27x			
																							26x		
																								19x	
																									20x

Bijlage 5: De resultaten van het signaleringsformulier over gedrag

1.= nooit, 2.= weinig, 3.= soms, 4.= veel

Het kind met weinig zelfvertrouwen	R		S		F		M		S		N		N		J		H		U	
	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O
Voelt zich machteloos; je ziet onmacht in de ogen	4	4	3	3	3	3	3	3	3	1	2		4	2	3	4	3		4	1
	2	2	2	3	2	2	2	2	2	1	2		4	2	2	3	2		3	1
raakt gauw gefrustreerd	4	4	3	3	4	4	4	4	2	3	3		4	4	4	3	3		4	1
	2	3	2	3	3	2	2	3	2	2	2		4	4	2	2	3		3	1
is overgevoelig	4	4	4	4	4	4	4	3	3	3	2		4	4	3	3	3		3	3
	3	3	4	4	3	2	3	3	2	3	2		4	3	3	3	2		3	2
is teruggetrokken	3	3	3	2	1	1	1	2	1	2	2		2	1	1	2	2		1	1
	2	2	2	3	1	1	1	2	1	2	1		2	1	1	2	1		1	1
huilt snel	2	3	3	3	2	1	1	2	1	2	2		3	1	2	3	1		1	1

			2	1	2	3	2	2	1	2	1	2	1	2	1	2	2	1	1	1		
handelt impulsief			4	4	2	2	4	4	3	3	2	3	4		4	2	2	3	4	4	4	
			3	4	2	2	4	2	2	2	2	3	3		4	3	2	3	3	4	3	
geeft anderen de schuld van fouten			4	4	2	1	4	3	2	3	3	3	4		4	2	2	3	4	2	1	
			4	4	1	1	4	2	2	2	2	2	4		4	2	2	2	3	2	1	
is geïsoleerd; heeft weinig vrienden			4	4	4	4	4	3	1	2	2	3	1		3	1	2	3	3	1	1	
			3	3	3	4	3	1	1	2	2	3	1		2	1	2	2	3	1	1	
is hulpvaardig			4	3	4	4	4	4	3	3	3	3	2		2	4	2	1	3	3	3	
			3	2	4	4	4	4	3	3	3	3	4		2	4	2	1	3	3	3	
is gesloten			4	3	3	1	1	1	3	3	3	3	1		4	2	4	3	3	3	1	
			2	2	2	2	1	1	3	2	2	3	1		4	2	3	3	2	2	1	
heeft voortdurend bevestiging nodig			4	4	4	4	3	2	3	4	2	3	2		3	3	2	2	4	3	1	
			3	4	3	4	2	2	3	3	2	3	2		4	3	2	2	3	3	1	
is aanhankelijk en afhankelijk			4	4	3	4	3	1	2	2	2	2	2		3	3	2	2	3	2	2	
			3	4	2	3	3	1	2	2	2	2	2		3	2	3	2	2	2	2	
klaagt voortdurend			4	4	4	2	4	2	3	3	3	4	4		4	2	2	2	4	3	1	
			2	3	2	2	3	1	2	2	2	3	2		3	2	2	2	2	2	1	
heeft een algeheel negatieve instelling			4	3	2	2	3	2	2	2	3	3	3		2	2	2	2	4	3	1	
			2	2	2	2	2	2	2	2	2	3	2		3	2	2	2	3	2	1	
wordt gemakkelijk door anderen beïnvloed			4	4	3	3	4	1	2	2	3	4	4		3	3	2	2	4	2	1	
			3	2	3	3	3	2	2	2	2	3	4		3	3	2	1	3	2	1	
zegt vaak: “Ik weet het niet” of “Het kan mij niet schelen”			4	4	3	2	2	2	4	3	3	2	4		3	2	2	1	4	2	3	
			2	4	2	2	2	2	3	2	2	2	2		4	2	2	1	4	2	2	
Kan geen hulp vragen, want dan ben je toch dom, toch?			3	4	2	2	2	1	2	3	2	3	3		2	2	2	1	3	3	1	
			2	3	2	2	2	1	2	3	2	2	2		2	2	2	1	2	2	1	
Totaal 10 maart '11 21 april '11	1	7,00%	41	0	0	0	2	2	6	3	0	2	1	2		0	3	1	3	1	3	12
	1	8,00%	46	0	1	1	1	2	6	3	0	2	1	4		0	3	1	4	2	3	12
	2	13,00%	82	1	0	4	6	3	4	5	6	6	4	7		4	8	12	6	1	4	1
	2	25,00%	151	9	6	11	6	6	10	9	12	14	7	9		5	8	13	9	6	8	3
	3	16,00%	99	2	5	8	4	4	3	6	9	9	10	3		6	3	2	7	8	7	3
	3	13,00%	78	7	5	3	6	6	0	5	5	1	9	1		4	4	3	4	8	5	2
	4	14,00%	83	14	12	5	5	8	4	3	2	0	2	5		7	3	2	1	6	3	1
	4	5,00%	31	1	5	2	4	3	1	0	0	0	0	3		8	2	0	0	1	1	0

1.= nooit, 2.= weinig, 3.= soms, 4.= veel

Het kind vol zelfvertrouwen	R		S		F		M		S		N		N		J		H		U	
	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O	Lk	O
"zit goed in zijn vel"; vrolijk, actief, spontaan	2	2	2	3	2	4	2	2	3	2	3		2	3	2	2	2		2	4
	4	3	3	3	3	4	3	3	4	3	4		4	4	3	3	3		4	4
Naar buiten gericht; geïnteresseerd	2	2	3	3	2	4	3	2	3	2	2		2	3	2	2	2		4	4
	3	2	3	3	3	4	3	2	4	2	3		3	3	2	2	2		4	4
Is trots op eigen prestaties	2	4	3	3	3	4	2	2	2	2	2		2	3	2	2	2		1	2

			4	3	4	3	4	4	4	3	4	3	3		3	3	4	3	3		3	3
Kan onafhankelijk handelen	1	1	2	2	1	4	3	2	2	2	2			3	3	3	3	1		2	3	
	2	2	3	2	2	4	3	3	3	3	3			1	2	3	3	2		3	3	
Kan frustraties verdragen	1	2	1	1	2	2	1	1	3	2	2			2	2	1	1	2		1	3	
	2	1	2	2	2	2	2	1	3	3	2			1	1	3	2	2		2	4	
Is stressbestendig	2	2	1	1	2	2	2	1	3	2	2			2	2	2	2	2		2	2	
	3	2	2	1	2	1	2	2	3	2	2			1	1	3	2	2		2	2	
Benadert uitdagingen enthousiast	2	2	3	3	2	3	3	3	3	2	2			2	2	3	3	1		2	2	
	3	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3			3	3	3	3	2		3	2	
Voelt zich in staat situaties aan te pakken	2	2	2	2	3	3	2	2	2	2	3			2	2	3	4	2		2	4	
	2	2	3	2	3	4	3	3	3	2	3			2	2	4	4	2		3	4	
Heeft gevoel voor humor	2	2	2	3	3	4	2	3	4	3	4			3	4	4	4	3		4	4	
	3	3	3	3	3	4	3	3	4	3	4			3	4	4	4	3		4	4	
Is vastberaden	2	4	4	4	4	4	3	3	3	4	3			3	2	4	4	2		4	4	
	3	3	4	4	4	4	3	3	3	4	3			3	3	4	4	2		4	4	
Helpt waar nodig	2	2	4	4	3	4	3	3	3	2	2			2	4	3	2	2		2	4	
	2	2	4	4	4	4	3	3	3	2	3			2	4	3	3	4		2	4	
Is zelfverzekerd en vindingrijk	2	2	2	3	2	4	2	2	2	2	2			2	2	2	2	2		1	2	
	3	2	4	3	2	4	3	3	3	3	3			2	2	3	3	3		3	3	
Is energiek en spontaan	2	4	2	3	2	4	3	3	3	3	3			2	2	2	3	2		4	4	
	3	3	3	3	3	4	4	3	3	3	4			2	2	3	4	3		4	4	
Is ontspannen	1	2	2	2	1	3	1	2	2	3	2			3	2	2	3	2		2	4	
	3	3	3	2	2	2	3	3	3	3	3			2	2	3	2	3		3	4	
Geeft spontaan uitleg aan mening, gevoelens	3	4	3	3	2	4	3	3	3	3	4			2	3	2	2	2		3	4	
	3	3	3	3	3	4	3	3	3	3	4			3	3	2	2	2		3	4	
Kan omgaan met opmerkingen	1	2	2	2	1	2	2	1	3	2	2			3	2	3	4	2		2	4	
	3	2	2	2	1	2	3	2	3	2	3			2	2	3	4	3		3	4	
Totaal	1	4,00%	24	4	1	2	2	3	0	2	3	0	0	0	0	0	1	1	2		3	0
		2,00%	10	0	1	0	1	1	1	0	1	0	0	0		3	2	0	0	0	0	0
	10 maart '11	1	25,00%	142	11	11	8	4	8	3	7	4	5	11	10		11	9	8	7	13	8
	21 april '11	2	13,00%	74	4	8	3	5	5	4	2	3	0	6	2		6	6	2	5	8	3
		2	13,00%	74	1	0	4	8	4	3	7	6	10	4	4		5	5	5	4	1	1
	3	25,00%	141	10	7	9	8	7	0	12	12	12	9	10		6	5	10	6	7		8
	3	8,00%	45	0	4	2	2	1	10	0	0	1	1	2		0	2	2	4	0		4
	4	11,00%	63	2	0	4	2	3	11	2	0	4	1	4		1	3	4	5	1		5
4																						

Bijlage 6; De resultaten van de stellingen

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Emotioneel aspect;		R			S			F			M			S			
		Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	
1. Ik voel mij veilig op school																	
2. Ik kan goed omgaan met mijn gevoelens																	
3. Ik heb vertrouwen in mijzelf dat ik het goed kan																	
4. Ik ben vaak trots op mijzelf																	
5. Ik praat over fijne gevoelens en gedachtes																	
6. Ik praat over vervelende gevoelens en gedachtes																	
7. Ik vertel als ik ergens mee zit																	
8. Ik ben zeker van mijzelf in wat hij/zij doet																	
Totaal 10 maart '11 21 april '11	groen	52	2	5	4	3	2	4	1	3	7	2	3	3	3	4	6
		78	6	6	5	4	4	4	3	6	7	4	4	4	7	7	7
		51	5	3	3	4	3	3	6	2	1	5	5	4	4	2	1
	oranje	33	2	2	2	3	3	3	4	2	1	3	4	3	0	0	1
		17	1	0	1	1	3	1	1	3	0	1	0	1	1	2	1
	rood	9	0	0	1	1	1	1	1	0	0	1	0	1	1	1	0
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 10 maart 2011																	
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 21 april 2011																	

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Emotioneel aspect;				N			N			J			H			U		
				Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O
1. Ik voel mij veilig op school																		
2. Ik kan goed omgaan met mijn gevoelens																		
3. Ik heb vaak vertrouwen in mijzelf dat ik het goed kan																		
4. Ik ben vaak trots op mijzelf																		
5. Ik praat over fijne gevoelens en gedachtes																		
6. Ik praat over vervelende gevoelens en gedachtes																		
7. Ik vertel als ik ergens mee zit																		
8. Ik ben zeker van mijzelf in wat hij/zij doet																		
Totaal																		
10 maart '11	groen	41,00%	42	1	8		1	3	3	1	1	3	1	7		2	4	6
		61,00%	58	4	7		4	3	3	4	4	3	4	7		4	5	6
		43,00%	44	6	0		6	3	4	4	6	5	3	1		3	1	2
21 april '11	oranje	31,00%	37	4	1		2	4	5	4	4	4	1	1		3	2	2
		16,00%	19	1	0		1	2	1	3	1	0	4	0		3	3	0
		8,00%	9	0	0		2	1	0	0	0	1	3	0		1	1	0
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 10 maart 2011																		
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 21 april 2011																		

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Sociaal aspect;		R			S			F			M			S			
		Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	
1. Ik ben lief en aardig																	
2. Ik kijk mensen aan als ik tegen ze praat																	
3. Ik geef een hand bij binnen komen en weggaan																	
4. Ik ben aardig tegen andere kinderen																	
5. Ik luister goed naar mijn juf/ouders en ik doe wat ze zeggen																	
6. Ik ben niet jaloers; ik hoef niet te hebben wat andere kinderen hebben																	
7. Ik kan goed samen werken en/of samen spelen																	
8. Ik hou mij aan de afspraken en regels																	
<u>Totaal</u> 10 maart '11 21 april '11	groen	64	1	4	0	7	7	5	2	3	8	2	2	2	7	8	6
		74	4	3	1	8	7	5	2	3	8	5	4	2	8	8	6
		40	5	2	5	1	1	3	3	1	0	4	6	6	1	0	2
	oranje	41	4	4	6	0	1	3	4	4	0	3	4	6	0	0	2
		16	2	2	3	0	0	0	3	4	0	2	0	0	0	0	0
	rood	6	0	1	2	0	0	0	2	1	0	0	0	0	0	0	0
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 10 maart 2011																	
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 21april 2011																	

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Sociaal aspect;				Na			N			J			H			U		
				Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O
1. Ik ben lief en aardig																		
2. Ik kijk mensen aan als ik tegen ze praat																		
3. Ik geef een hand bij binnen komen en weggaan																		
4. Ik ben aardig tegen andere kinderen																		
5. Ik luister goed naar mijn juf/ouders en ik doe wat ze zeggen																		
6. Ik ben niet jaloers; ik hoef niet te hebben wat andere kinderen hebben																		
7. Ik kan goed samen werken en/of samen spelen																		
8. Ik hou mij aan de afspraken en regels																		
Totaal																		
10 maart '11																		
21 april '11																		
groen																		
oranje																		
rood																		
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 10 maart 2011																		
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 21 april 2011																		

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Cognitief aspect;				R			S			F			M			S			
				Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	
1. Ik kan 5 of meer dingen noemen waar ik goed in ben																			
2. Ik vergelijk mijn prestaties niet met anderen																			
3. Ik krijg vaak complimenten en/of beloningen dat ik iets goed doe en/of goed kan																			
4. Ik vind dat ik slim ben																			
5. Ik denk altijd van tevoren dat mij iets gaat lukken																			
6. Ik heb toekomst plannen; ik weet wat ik later wil worden of wat ik wil gaan doen																			
7. Ik vertel thuis over hoe het is gegaan op school																			
8. Ik begrijp mijn werk dat ik moet maken en wat er in de lessen wordt vertelt.																			
Totaal				64	4	6	2	3	5	3	5	6	6	3	2	4	4	8	3
10 maart '11				81	7	7	3	4	5	3	5	6	7	4	6	5	6	7	6
21 april '11				37	3	0	3	3	2	3	2	1	2	2	5	2	4	0	5
				29	1	1	1	3	2	4	3	2	1	3	1	2	2	1	2
				19	1	2	3	2	1	2	1	1	0	3	1	2	0	0	0
				11	0	0	4	1	1	1	1	0	0	1	1	1	0	0	0
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 10 maart 2011																			
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 21 april 2011																			

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Cognitief aspect;				Na			N			J			H			U		
				Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O
1. Ik kan 5 of meer dingen noemen waar ik goed in ben																		
2. Ik vergelijk mijn prestaties niet met anderen																		
3. Ik krijg vaak complimenten en/of beloningen dat ik iets goed doe en/of goed kan																		
4. Ik vind dat ik slim ben																		
5. Ik denk altijd van tevoren dat mij iets gaat lukken																		
6. Ik heb toekomst plannen; ik weet wat ik later wil worden of wat ik wil gaan doen																		
7. Ik vertel thuis over hoe het is gegaan op school																		
8. Ik begrijp mijn werk dat ik moet maken en wat er in de lessen wordt vertelt.																		
Totaal																		
10 maart '11																		
21 april '11																		
groen																		
oranje																		
rood																		
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 10 maart 2011																		
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 21 april 2011																		

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Lichamelijk aspect;				R			S			F			M			S		
				Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O	Lk	LIn	O

[illegible]

Groen = ja, dat is zo, **Oranje** = soms, dat kan beter of vaker, **Rood** = nee, dat is niet zo

Lichamelijk aspect;	Na			N			J			H			U		
	Lk	Lln	O	Lk	Lln	O	Lk	Lln	O	Lk	Lln	O	Lk	Lln	O
1. Ik kan 3 of meer dingen noemen wat goed is aan mijn lichaam															
2. Ik zie er goed en mooi uit															

3. Ik vergelijk mijn uiterlijk niet met een ander																			
4. Ik ben weinig ziek of last van andere gezondheidsproblemen																			
5. Ik ben vaak ontspannen in de klas en kan mij goed concentreren																			
6. Ik ben goed in sporten en bewegen																			
7. Ik vind gymmen leuk op school																			
8. Ik doe veel aan beweging; Ik speel veel buiten of doe aan sport																			
Totaal	groen	59,00%	69	4	6		6	6	5	5	4	4	4	6		4	8	7	
10 maart '11		78,00%	84	6	8		6	6	7	7	7	6	5	7		6	6	7	
21 april '11		31,00%	29	3	2		1	2	3	3	3	4	3	1		3	0	1	
	oranje	17,00%	13	1	0		1	2	1	1	0	2	2	0		1	1	1	
		10,00%	6	1	0		1	0	0	0	1	0	1	1		1	0	0	
	rood	5,00%	7	1	0		1	0	0	0	1	0	1	1		1	1	0	
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 10 maart 2011																			
Gemiddelde zelfvertrouwen per kind op 21 april 2011																			

21 april '11

J	5	1	5	1	5	1	1	1	5	-
H	1	5	4	1	1	2	1	9	1	-
U	4	2	3	1	2	3	4	1	5	-
Totaal	30	23	48	12	22	20	16	39	40	-
21 apr '11	12%	9%	19%	5%	9%	8%	6%	16%	16%	

Les 1; Een doos vol zelfvertrouwen!

Les 2; Afbrekers en opstekers (gevoelens)

Les 3; Zonnetje van de dag; complimenten

Les 4; Gevolgen van mijn eigen gedrag (drama)

Les 5; Positief zelfbeeld over je uiterlijk en waar je goed in bent.

Les 6; Trots zijn op!

Les 7; Aardig doen!

Les 8; Vriendschappen; verhaal en wie is jou vriend(in)

Les 9; Dromen en wensen; o.a. dromenvangers maken

Les 10; Beleefd en onbeleefd; Omgang met elkaar

Bijlage 8; De scoren van de kinderen op de doelen van mijn leerkrachtgedrag

21 april '11

Leerkrachtgedrag/ Namen	Doel 1	Doel 2	Doel 3	Doel 4	Doel 5	Doel 6
R	6	6	1	5	1	1
S	6	5	4	1	1	3
F	6	4	3	3	2	2
M	4	4	1	5	4	2
S	6	2	5	1	3	3
N	7	4	2	4	2	1
N	3	2	2	8	4	1
J	1	1	1	15	1	1
H	9	1	1	2	2	5
U	2	3	6	7	1	1
Totaal	50	32	26	51	21	20
21 april '11	25%	17%	13%	25%	10%	10%

Doel 1; Ik geef complimenten en stickers voor alle goede dingen die een kind doet om een positieve en daardoor veilige sfeer te creëren in de klas. Bij 5 stickers mag een kind een

kaartje kiezen.

Doel 2; Een betere band met elk kind in de klas krijgen, waarbij ik het kind het volgende laat blijken: “Ik vind jou de moeite waard”!

Minstens twee keer per dag spreek ik ieder kind positief bij hun naam aan;

- Wat zit je haar goed, Isa!
- Goed opgelost, Femke!

Doel 3; Ik neem elk kind serieus. Ik neem de tijd, luister en toon oprecht belangstelling. Elke dag heb ik +/- 3 minuten individuele aandacht voor minstens 3 kinderen, zodat alle kinderen in een week aan de beurt zijn gekomen.

Doel 4; Ik plan in één dag naast het gewone werk minstens 2 ongedwongen momenten, waarbij we als klas een saamhorige sfeer creëren door samen wat leuks te doen. Als leerkracht doe ik actief mee.

Doel 5; Goede kanten van een kind benoemen en laten benoemen.

Doel 6; Niet te snel reageren; Eerst aan kijken wat een kind gaat doen, dan pas reageren. B.v. Jan staat op en loopt 2 meter door de klas tijdens instructie. Hij raapt een propje op en gooit die in de prullenbak. “Goed gedaan, Jan!”

Bijlage 9; Evaluatie van de lessenreeks

Les 1; Mijn doos vol zelfvertrouwen!	
Week 1; 8 t/m 12 maart 2011	
De lesdoelen	1. De kinderen hebben een idee wat zelfvertrouwen is. 2. De kinderen begrijpen het nut van een doos met zelfvertrouwen. 3. De kinderen versieren een eigen doos. 4. De kinderen verzamelen de komende 6 weken spullen die hun zelfvertrouwen geven.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, aan de hand van 3 plaatjes hebben de kinderen aangegeven wat ze erin zien en of het veel of weinig zelfvertrouwen heeft. Ik heb de kinderen aangevuld met informatie over zelfvertrouwen. 2. Ja, ze begrijpen dat er spullen in verzameld worden met wat ze goed doen of goed kunnen en dat deze spullen hun een goed gevoel geven. 3. Ja, ze hebben allen een mooie doos gemaakt. 4. Ja, ze hebben een hele verzameling van goede eigenschappen,

	complimenten, stickers en kaartje die ze hebben verdiend t/m een dromenvanger. Ze waren erg trots op hun verzameling!
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	In §2.8 van hoofdstuk 2 worden er tips en adviezen aangegeven over wat helpt om het zelfvertrouwen te verbeteren. Deze tips en adviezen zijn verwerkt in de lessenreeks, leerkrachtgedrag en komen op verschillende manieren aan bod. In mijn doos vol zelfvertrouwen komt een verzameling van spullen van de lessenreeks wat bijgedragen heeft aan het verbeteren van het zelfbeeld en zelfvertrouwen van een kind.
Hoe vond ik dat de les ging?	Bij de uitleg aan de hand van 3 plaatjes wat zelfvertrouwen is, deden de kinderen geïnteresseerd mee. Ze kwamen met goede passende opmerkingen. Er kwamen duidelijke punten naar voren wat zelfvertrouwen is, zoals je goed voelen over jezelf, in jezelf geloven dat je het kan en omgang met anderen. De kinderen waren enthousiast over het maken van hun eigen doos. Ze hebben hard gewerkt en er zijn mooie dozen uitgekomen.
Hoe vonden de kinderen van de les?	De kinderen vonden de plaatjes leuk. Ze hebben een idee wat zelfvertrouwen is, maar konden het nog moeilijk uit zichzelf verwoorden. Ze vonden het leuk om hun eigen doos te versieren. Één leerling begon meteen enthousiast spullen te verzamelen in die doos, zoals stickers en kaartjes die ze had gekregen omdat ze iets goed had gedaan.
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	De les is gegaan zoals ik gepland had. Ik hoop dat anderen kinderen ook enthousiaster worden om spullen te verzamelen. Daar moet ik ze in gaan sturen. Voor een volgende les wil ik kort een definitie hebben over wat zelfvertrouwen is. Ik wil dat de kinderen weten wat het is en het goed kunnen benoemen.

Les 2; Afbrekers en opstokers

Week 2; 14 t/m 18 maart 2011

De lesdoelen	1. De kinderen weten wat zelfbeeld is. 2. De kinderen kunnen van zichzelf een positieve en een negatieve
--------------	---

	eigenschap benoemen. 3. De kinderen zijn zich bewust van het effect van 'afbrekers'. 4. De kinderen bedenken en gebruiken woorden waarmee positieve bevestiging gegeven wordt; de opstekers.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. De helft van de kinderen kunnen zeggen wat zelfbeeld is. De andere helft heeft er een idee bij gekregen. 2. Ja, iedereen kon 1 of meer positieve en negatieve eigenschappen van zichzelf noemen. 3. Ja, de meeste kinderen konden zich dat goed voorstellen of hebben daar ervaring mee. De kinderen zeiden liever opstekers te willen horen. 4. Ja, ze konden allemaal zeker één opsteker bedenken. Ik moest ze wel sturen in welke richtingen ze moesten denken.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	In §2.3 staat de definitie van zelfvertrouwen en in §2.5 die van het zelfbeeld. Deze definities heb ik gebruikt in deze les om de kinderen duidelijk te maken wat het is en waar mijn onderzoek over gaat. Willy Hensen (2006-2007) geeft aan dat het goed is als je zowel je positieve als negatieve eigenschappen hebt geaccepteerd. Deze eigenschappen horen tot wie je bent. Het is van belang dat de kinderen hun eigen invloeden kennen tot hoe iemand zich voelt over zichzelf. Vandaar de afbrekers en opstekers met de bijbehorende gevoelens (Zie tip 13 in §2.8).
Hoe vond ik dat de les ging?	De les heb ik in twee keer gedaan. De eerste keer deden de kinderen goed mee. Ze konden zich goed inleven, eigenschappen, afbrekers en opstekers benoemen. De les was gevarieerd, dat zorgde ervoor dat de aandacht erbij bleef. De tweede keer waren de kinderen onrustig. Het verhaal met afbrekers moest ik een paar keer onderbreken. Toch konden de overige kinderen het verschil aangeven toen ik verhaal nog eens voorlas met opstekers.
Hoe vonden de kinderen van de les?	Tijdens de les zag ik ze allemaal goed nadenken over zelfbeeld, goede en minder goede eigenschappen en over de afbrekers en opstekers. Ze waren enthousiast en vonden het interessant. Ik merkte gedurende dag dat het hun opviel wanneer er een afbreker of opsteker werd gezegd door kinderen.

Wat zal ik de volgende keer anders doen?	Ik moet de volgende keer zorgen voor meer rust in de groep voordat ik verder ga.
--	--

Les 3; Het zonnetje van de dag!	
Week 2; 14 t/m 18 maart 2011	
De lesdoelen	1. De kinderen weten de inhoud van het zonnetje van de dag. 2. De kinderen kunnen complimenten aan elkaar geven. 3. De kinderen kunnen op een goede manier complimenten ontvangen door alleen 'dank je wel' te zeggen.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, ze hadden snel door welke leuke dingen ze mogen doen als zij het zonnetje van de dag zijn! 2. Ja, maar het was inkomen om de juiste complimenten te geven. 3. Ja, voor sommige was dit ook af en toe lastig als ze een compliment kregen waar men vond dat ze goed in zijn en het kind zelf was het daar niet mee eens.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	Een positieve benadering en het geven van complimenten zorgt voor een positieve sfeer in de groep. In §2.8 lees je dit terug in de tips en adviezen die er worden gegeven om het zelfvertrouwen bij kinderen te verbeteren. Let op de tips 4, 6 en 13.
Hoe vond ik dat de les ging?	De kinderen begrepen snel wat het zonnetje van de dag inhield. Ze werden razend enthousiast. Het eerste kind dat werd getrokken, was meteen het buiten beentje van de klas. Door zenuwen om het zonnetje te zijn, was hij die dag heel onrustig. Ik maakte mij daar zorgen over of kinderen wel een compliment voor hem konden bedenken. Ze benoemden voornamelijk wat er niet goed ging, terwijl ik had aangegeven dat we alleen maar naar de goede dingen kijken. Deze goede dingen bleef ik gedurende dag ook steeds in de klas benoemen. Bij het bespreken van het eerste zonnetje heb ik benadrukt dat iedereen goede dingen doet en goed kan. Iedereen komt aan de beurt. Dit zorgde ervoor dat ook het buiten beentje van iedereen zonder mopperen complimenten kreeg. Alle kinderen voelden zich ongemakkelijk om alle aandacht en complimenten te krijgen aan het eind van de dag. Een aantal kinderen liet wat clownesk gedrag zien, maar zeiden keurig 'dank je

	wel'!
Wat vonden de kinderen van de les?	De kinderen waren heel enthousiast. Ze wilden graag allemaal tegelijk het zonnetje zijn. Kinderen waren teleurgesteld als hun naam nog niet getrokken werd voor de volgende dag. Als ik aangaf dat zij het nog gaan worden, was dit ook snel weer over. De kinderen hadden zelf bedacht (met sturing van mij) wat ze mochten doen als zij het zonnetje van de dag waren en hielden zich daar goed aan. Ze herinnerde mij er aan als ik iets vergat.
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	Ik zou het op dezelfde manier aanpakken.

Les 4; Wat kan je allemaal en waar ben je trots op? (Gr 3. Thema 4 les 1 leefstijl)	
Week 3; 21 t/m 25 maart 2011	
De lesdoelen	1. De kinderen kunnen benoemen waar ze goed in zijn. 2. De kinderen kunnen aangeven waar ze trots op zijn en waarom.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, ze konden aan de hand van plaatjes aangeven waar ze goed in zijn. 2. Ja, de kinderen konden aangeven waar ze trots op zijn.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	In §2.5 de definitie van het zelfbeeld lees je dat elk persoon goede en minder goede eigenschappen heeft. De kinderen met weinig zelfvertrouwen bij mij op school zien voornamelijk de mindere eigenschappen. Door de goede eigenschappen te benoemen krijgen ze een realistischer zelfbeeld van zichzelf. Door het positieve te noemen, zullen ze erachter komen dat ze niet zo slecht zijn als ze zelf denken.
Hoe vond ik dat de les ging?	Deze les was iets te gemakkelijk, waardoor ze niet gemotiveerd waren. Ze waren snel afgeleid en het liep stroef, waardoor er geen tempo in zat. Ze konden goed aangeven waar ze goed in zijn en waar ze trots op zijn. Op dat moment drong deze positieve dingen niet tot hun door. Deze lesdoelen komen vaker voor in andere lessen of in mijn leerkracht doelen, waardoor het nog extra aan bod komt.
Hoe vonden de kinderen van de les?	Ze vonden het saai.

Wat zal ik de volgende keer anders doen?	De les beginnen met een spel dat je hun aandacht hebt. Daarna aanpassingen maken, zodat ze niet het gevoel hebben dat het te gemakkelijk is.
--	--

Les 5; Aardig doen (Gr 3. Thema 4 les 3 leefstijl)	
Week 4; 28 maart t/m 1 april 2011	
De lesdoelen	1. De kinderen kunnen goed samen het spel spelen en iets aardig over elkaar zeggen. 2. De kinderen kunnen aan de hand van plaatjes aangeven en uitleggen wat aardig doen is.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, in het spel werd er goed meegedaan en samengespeeld, waarbij ze elkaar iets aardigs moesten zeggen. 2. Ja, de kinderen konden goed aangeven en uitleggen in welke situaties (op plaatjes) er iets aardig gebeurde.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	Ik kan als leerkracht er wel voor zorgen dat de kinderen zich door mij gewaardeerd worden, maar het werkt positiever voor een kind als men zich ook gewaardeerd word door anderen kinderen. Let op de tips 2, 3, 4 en 10 in §2.8. Deze les zorgt ervoor dat de kinderen daarin bijdragen, zich verantwoordelijk voelen voor elkaar en elkaar waarderen en respecteren. Ik als leerkracht doe actief mee aan alle spelvormen. Tip 14 in §2.8 geeft aan kwaliteit belangrijker is dan kwantiteit en daar sluit ik mij bij aan.
Hoe vond ik dat de les ging?	De les verliep goed. Door het spel waren de kinderen meteen betrokken. Ze konden daarbij even lopen, waardoor ze daarna rustig in konden vullen in welke situaties er iets aardigs gebeurde. Daarna hebben we de situaties en wat de kinderen er van vonden besproken.
Hoe vonden de kinderen van de les?	Ze vonden het spel leuk. Ze gaven aan dat ze het fijn vinden als anderen bij hun ook dingen vragen of doen op een aardige manier. Ze zouden dit vaker bij elkaar gaan doen.
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	Ik ben tevreden met hoe de les is verlopen.

Les 6; Drama; het gevolg van je eigen gedrag	
Week 4; 28 maart t/m 1 april 2011	
De lesdoelen	1. De kinderen begrijpen dat er iets kan gebeuren na wat jezelf hebt gedaan. 2. De kinderen kunnen situaties uitspelen met goede en slecht afloop. 3. De kinderen kunnen samen werken.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, mijn toneelstukje had indruk gemaakt. Ze konden meteen benoemen wat ik fout deed en hoe ik het anders had kunnen doen. 2. Ja, de kinderen waren enthousiast om situaties uit te spelen. Ze gingen meteen aan de slag en hebben een goede en slecht afloop laten zien. Ze konden goed uitleggen wat er kan gebeuren en hoe je het kan voorkomen. 3. Ja, de jongens moesten een meisje kiezen. Ik laat express bepaalde kinderen als eerste kiezen, zodat ik weet dat er goede combinaties worden gemaakt. Dit pakte goed uit.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	Zie stukje van les 5. Het is de bedoeling van deze les dat de kinderen inzien dat hun eigen gedrag gevolgen heeft. Zowel in situaties, maar ook voor gevoelens van anderen.
Hoe vond ik dat de les ging?	Door verkleed binnen te komen trok ik meteen hun aandacht. Sommige kinderen maakten negatieve opmerkingen of gingen weglopen, omdat ze zich geen houding wisten aan te nemen. Ik betrok ze bij mijn spel en iedereen deed daar goed aan mee. Dat mijn glas door inschenken overliep op mijn dure kleding die ik net had gekocht, omdat ik aan het bellen was, maakte ik reacties los. Ze konden allemaal goed aangeven wat ik anders had moeten doen. Er werden goede combinaties gekozen, waardoor de kinderen serieus hun situatie gingen oefenen om daarna voor de klas uit te spelen. Het ene groepje had daarin meer ondersteuning nodig dan de ander. Elk tweetal lieten hun situatie zien en daar hebben we met z'n allen voor geklapt. De situaties waren duidelijk en herkenbaar voor de kinderen, dus konden goed aangegeven wat er fout kan gaan en hoe je het goed kan doen.

Hoe vonden de kinderen van de les?	De kinderen vonden er mij maar gek uitzien. Ze vonden het grappig. Ze vonden het leuk om situaties te spelen en hadden veel lol onder elkaar. Een aantal kinderen gaven aan het moeilijk en spannend te vinden om toneel te spelen, maar waren toch trots op zichzelf toen ze het gedaan hadden.
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	Zorgen voor attributen dat ze kunnen gebruiken bij hun optredens. Ze vroegen ernaar, maar ik had geen andere spullen op dat moment.

Les 7; Vriendschappen; verhaal en wie is jou vriend(in)

Week 5; 4 t/m 8 april 2011

De lesdoelen	1. De kinderen herkennen en begrijpen de situatie in het verhaal. 2. De kinderen weten wat de voorwaardes zijn voor een goede vriendschap. 3. De kinderen kunnen een vriend(in) noemen en aangeven waarom dat een goede vriend(in) is.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, het proberen afpakken van een vriendin door omkopen en door opmerkingen was een herkenbare situatie. Ze konden kinderen van de klas en school noemen waar deze situatie voorkomt. Ze begrepen dat het kwam door jaloezie of door bang te zijn geen aansluiting te vinden. 2. Ja, we hebben besproken en benoemd wat belangrijk is bij een goede vriendschap. 3. Ja, iedereen kon een vriend(in) noemen en aangeven waarom die persoon een goede vriend(in) is.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	Vriendschappen dragen bij hoe jij je voelt en heeft ook impact op je zelfbeeld en zelfvertrouwen. Hoe Willy Hensen (2006-2007) daar tegenaan kijkt, lees je meer over in §2.7 Het belang van zelfvertrouwen. Hoe beter je voelt als persoon, dus ook als kind, hoe meer vrijheden je krijgt (Virginia Satir §2.7).
Hoe vond ik dat de les ging?	Ik was verrast dat de kinderen zo goed konden benoemen wat vriendschap belangrijk maakt en wat ze kunnen doen om die vriendschappen te kunnen behouden. Achteraf gezien had ik het kunnen weten, want ik merk regelmatig dat een aantal kinderen

	elkaar niet verlinken en/of voor elkaar opkomen.
Hoe vonden de kinderen van de les?	De kinderen vonden het interessant, omdat het een herkenbaar verhaal was. Ze konden het verhaal goed navertellen en aangeven waardoor het kwam dat het nieuwe meisje een klasgenoot wilde claimen. Mijn kinderen vonden het heel goed dat deze klasgenoot haar vriendin niet liet vallen voor dit nieuwe meisje, maar dat ze moest kiezen. Ze moest of met hun tweeën te spelen of helemaal niet. Daar stonden de meeste kinderen helemaal achter.
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	Ik ben zeer tevreden met hoe deze les is verlopen.

Les 8; Een positief zelfbeeld over je uiterlijk en waar je goed in bent.

Week 6; 11 t/m 15 april 2011

De lesdoelen	1. De kinderen kunnen aan de hand van een spel aangeven waar ze met hun uiterlijk tevreden over zijn. 2. De kinderen kunnen aan de hand van een spel goede en minder goede eigenschappen benoemen. 3. De kinderen kunnen een gedichtje en tekening maken over hun uiterlijk en goede eigenschappen.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, ze kunnen allemaal minstens 3 dingen noemen waar ze met hun lichaam tevreden over zijn. 2. Ja, de kinderen kunnen goede en minder goede eigenschappen benoemen. 3. Ja, ze hebben allen een mooi gedicht geschreven en getypt op de computer over zichzelf met een bijpassende tekening erbij.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	Een positief zelfbeeld heb je als je voor jouw gevoel voldoet aan de 4 aspecten die G. Woltjer & H. Jansens (2000). Die maken de volgende optelsom: <i>Veilig, vertrouwen en zeker + aardig en lief + bekwaam + mooi, sterk, atletisch = Ik ben de moeite waard!!!</i> Daarnaast geeft Willy Hensen (2006-2007) haar eigen definitie aan een positief zelfbeeld (§2.5). In tip 5 en 6 in hoofdstuk 2 §2.8 wordt aangegeven dat het goed is om goede eigenschappen te benoemen.
Hoe vond ik dat de les	Zodra ik iets doe in een spelvorm, dan heb ik hun aandacht sneller

ging?	te pakken. Ze praten sociaal met elkaar, leren elkaar beter kennen en komen allemaal meerdere malen aan de beurt. Ze raken ook steeds mee gewend aan spelletjes spelen met elkaar. Nadat ze in klad hun gedichtje hebben geschreven, waarbij ik houvast had gegeven door zinnnetjes te starten, vonden ze het leuk dat ze die mochten uitprinten op de computer nadat ze het zelf hadden getypt. Anderen werkten ondertussen door aan de tekeningetjes wat later op een gekleurd papiertje bij elkaar werd geplakt. Het resultaat zag er goed uit.
Hoe vonden de kinderen van de les?	De kinderen vonden het leuk te mogen computeren en te tekenen. Ze vinden het leuk om met goede eigenschappen van zichzelf bezig te zijn.
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	Ik kwam gedurende de les op het idee om op de computer uit te typen. Dat bleek een goed idee. Ze hebben goed gewerkt.

Les 9; Dromen en wensen; dromenvangers maken (Leefstijl Gr 3. Thema 4 les 2)

Week 6; 11 t/m 15 april 2011

De lesdoelen	1. De kinderen weten wat wensen en dromen zijn. 2. De kinderen kunnen via een spel aan elkaar vertellen wat hun wensen en dromen zijn. 3. De kinderen weten dat ze invloed hebben op het uit laten komen van hun wensen en dromen. 4. De kinderen weten wat een dromenvanger is. 5. De kinderen kunnen een dromenvanger maken.
Zijn de lesdoelen behaald?	1. Ja, nadat we besproken hadden wat wensen en dromen zijn, konden ze uitleggen wat het is. 2. Ja, ze vertelden tijdens het spel hun droom of wens aan elkaar. Er waren kinderen die hadden hele duidelijke of specifieke wensen en dromen die ze graag uit zien komen. Voor anderen was het lastig om hun wensen en dromen te benoemen. 3. Ja, bij de vraag; 'Wat kan je doen om die wens/droom uit te laten komen?' konden ze aangeven welke invloeden zij hebben. Bij wensen dat hun opa weer tot leven komt, ontstonden er discussies. Ze begrepen dat je daar geen invloed op hebt, waarbij sommige

	gelooven dat je ze terug ziet in het hiernamaals. Voor anderen was dat moeilijk te begrijpen, omdat het zo ontastbaar is. Dit kwam doordat kinderen religieus zijn opgevoed en anderen niet. 4. Ja, ze begrepen dat het de boze dromen wegneemt en de goede dromen door de veren weer terug komen. Een hoog sensitief meisje was hier heel erg bij mee, omdat zij veel last heeft van enge gedachten en dromen. Ze hoopte dat het haar zou helpen. 5. Ja, het waren hele mooie dromenvangers geworden.
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	Iedereen heeft wensen en dromen. Het zijn doelen in je leven waar je naar toe kan werken. Je hebt daar zelf invloed op. Dit is voor de kinderen nog niet te overzien, dus met Tip 8, 12 en 15 van §2.8 zet je kleine stapjes om de kinderen te kunnen laten zien dat ze wel vordering naar hun doelen maken. Wensen doen en dromen doet elk mens, dus in deze les mogen de kinderen dat ook en maak ze ervan bewust dat het haalbaar kan zijn zolang ze er in geloven.
Hoe vond ik dat de les ging?	De les begon onrustig en wiebelig. Ondanks dat waren ze wel betrokken, zeker toen de discussie op gang kwam. Ze wilden zichzelf graag laten horen. Om de beurt hebben ze wat mogen inbrengen en reageren. Ze kwamen er moeilijk uit en ik heb het op een gegeven moment afgekapt en gezegd dat ze mogen geloven in wat zijzelf denken. Ze hebben hard gewerkt aan de dromenvangers en hadden goede resultaten. Hopelijk werkt het ook.
Hoe vonden de kinderen van de les?	Het maken van de dromenvangers vonden ze fantastisch! Ze gingen er helemaal in op en waren trots op het resultaat. Ze geloofden er helemaal in dat het de boze dromen zou wegnemen en de goede dromen zouden behouden. Ze kregen ook de smaak te pakken om te mogen wensen. Ze gingen snel tussen twee jongen of meisjes instaan etc.
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	Ik zou de volgende keer een kort bewegingsspelletje vooraf de les doen, zodat we rustiger aan de les kunnen beginnen.

Les 10; Beleefd en onbeleefd; Omgang met elkaar, verhaal

Week 5; 11 t/m 15 april 2011

De lesdoelen	Deze les heb ik vanwege omstandigheden op school
--------------	---

	niet kunnen geven!
Zijn de lesdoelen behaald?	
Heeft deze les relevantie tot de literatuur?	
Hoe vond ik dat de les ging?	
Hoe vonden de kinderen van de les?	
Wat zal ik de volgende keer anders doen?	

Bijlage 10; Evaluatie op de doelen van mijn leerkrachtgedrag

Leerkrachtgedrag doel 1; <i>Alle goede dingen van de kinderen belonen met stickers. Bij elke 5 stickers mogen de kinderen een kaartje uitzoeken.</i>	
Week 1; 7 t/m 11 maart 2011	
Hoe is het gegaan en wat vond ik ervan?	Voordat ik hieraan begon, zat ik in negatieve spiraal. Door a het goede te belonen t/m de kleinste dingen merkte ik dat er toch veel goede dingen gebeuren in de klas. Door het benoemen van al het positieven kwam er een soort kettingreactie. Zeker de eerste dag toen het nieuw was. Ze deden goed hun best om stickers te verdienen en werden vriendelijker en behulpzamer naar elkaar. Twee kinderen hadden er moeite mee de eerste dag. Ze zijn niet gewend om zoveel positieve dingen te horen en konden daar moeilijk mee omgaan. Eén meisje wilden zelf bepalen wanneer zij

	een sticker kreeg. Ze werd boos toen ik aangaf dat ik als leerkracht bepaalde wanneer ze een beloning kreeg of niet. Vanaf dag 2 was dit duidelijk voor haar en werkte ze ook hard om stickers te verdienen. Het is een hele opgave om eraan te denken om alles te belonen. Af en toe ontschoot het mij en waren er voor mij gemiste kansen om het naar het positieve te draaien. Gedurende de week merkte ik dat bij de helft van de kinderen dat het minder effect had als in de eerste 2 dagen. Als de ene wel een sticker kreeg en de ander niet, maakte ze vaak de opmerking 'Ach, het is toch maar een sticker'. Hierdoor merk je dat het hun toch wel iets doet. Voor de andere helft zie je dat ze hun positieve houdingen en opmerkingen gedurende week behouden.
Zag ik gedragsverandering bij de kinderen?	Ja, er is een positieve verandering bij de kinderen. Twee kinderen konden maandag moeilijk omgaan met al die positiviteit. Zij wilden gaan bepalen wanneer zij een sticker kregen en het viel ze tegen als ik dat voor hen bepaalde. Toch waren kinderen zo slim om te 'acteren' voor een sticker. Ze maakten het bijvoorbeeld expres goed met iemand, zonder dat ze het echt meenden. Dit had ik snel door, maar zolang ze het positief door zetten, kregen ze toch hun sticker. Verder maken de kinderen aardigere opmerkingen naar elkaar. Ze vragen vaker op een goede manier of een kind ergens mee wilt stoppen of dat ze erlangs mogen of dat ze wat mogen lenen. De kinderen zitten sneller klaar om aan de les te beginnen. Ze doen beter mee in de lessen en ruimen de klas beter op. Gedurende week werd dit bij de helft wel iets minder, maar nog steeds beter als voorheen.
Wat vonden de kinderen ervan?	De kinderen hebben enthousiast gereageerd. Als je er naar vraagt dan vinden een aantal kinderen het lastig om te vertellen wat ze er echt van vinden en die zeggen 'saai' of 'ik weet het niet'. Toch kan je merken aan hun reacties als ze stickers krijgen, dat ze het erg leuk vinden. Of zij geven mij aan wanneer ze een kaatje mogen uitkiezen. Anderen geven aan het leuk te vinden om zoveel stickers

	te krijgen en zijn trots op het aantal kaartjes dat ze hebben verdiend. Een kind gaf aan om hiermee door te gaan en daar was het merendeel mee eens.
Hoe vaak heb ik dit toegepast volgens mijn stagiaire? (Stickers tellen)	Maandag : 104 Dinsdag : 116 Woensdag : 62 Donderdag: 98 Vrijdag : Studiedag

Leerkrachtgedrag doel 2; <i>Een betere band met elk kind in de klas te krijgen, waarbij ik het kind het volgende laat blijken; 'Ik vind jou de moeite waard'! Minstens twee keer per dag spreek ik ieder kind positief bij hun naam, b.v. 'Keurig geschreven, Pim!' of 'Goed opgelost, Femke!'.</i>	
Week 1; 14 t/m 18 maart 2011	
Hoe is het gegaan en wat vond ik ervan?	Ik probeer altijd te letten op dat ik iedereen complimenten geef. Toch had ik het gevoel dat ik dat nog niet voldoende deed. In combinatie met doel 1 merk ik dat het mij beter af gaat en dat ik ze vaker complimenten geef. Ik ben namelijk meer gefocust op wat er goed gaat. Mijn stagiaire heeft geturfd hoe vaak ik iedereen een compliment heb gegeven. Gedurende week gaf ik meer complimenten en waren ze beter over de kinderen verdeeld. Ik zie dat ik bepaalde kinderen makkelijker en sneller een compliment kan geven.
Zag ik gedragsverandering bij de kinderen?	Doordat ik de kinderen vaker positief benader, merk ik dat ze meer positief gedrag laten zien. Hierdoor geef ik ze meer complimenten. Ik kan zien dat het kinderen een goed gevoel geeft. Ik zie ze stralen in hun gezicht of ze geven een leuke reactie terug.
Wat vonden de kinderen ervan?	Twee van de tien kinderen hebben gemerkt dat ze vaker een compliment hebben gekregen. De kinderen hebben aangegeven het leuk te vinden om te horen wat ze goed doen, goed kunnen of over hoe ze eruit zien. Drie kinderen waren trots als ik opmerkte dat ze iets nieuws aan hadden.
Hoe vaak heb ik dit toegepast volgens mijn	Maandag : 15 (iedereen zeker 1 keer, sommige 2 keer) Dinsdag : 28 (iedereen zeker 1 keer, merendeel 2, 3 of 4 keer)

stagiaire? (Turven)	Woensdag : 21 (iedereen zeker 1 keer, sommige 2 of 3 keer) Donderdag: 42 (iedereen zeker 2 keer, merendeel 3, 4 of 5 keer) Vrijdag : ADV
------------------------	--

Leerkrachtgedrag doel 3; <i>leder kind +/- 3 minuten individuele aandacht geven. Ik laat blijken dat ik ze serieus neem. Ik neem de tijd, luister en toon oprecht belangstelling.</i>	
Week 1; 21 t/m 25 maart 2011	
Hoe is het gegaan en wat vond ik ervan?	Voorheen vond ik het lastig om iedereen evenveel oprechte positieve belangstelling te geven. Dit kwam door de onrust in de groep. Door de doelen die ik mijzelf heb gesteld, merk ik in de eerste weken dat er een positievere sfeer in de klas hangt. Dit heeft mij meer ruimte gegeven om oprecht aandacht aan kinderen te geven. Iedereen is zeker één keer aan de beurt gekomen. Sommige kinderen 2 of zelfs 3 keer, maar dat zijn kinderen die sneller naar mij toekomen voor een praatje. Ik heb nu een overzicht gekregen wie ik het meest individuele aandacht geef. Nu wil ik er op letten dat ik kinderen meer individuele aandacht geef die minder snel of helemaal niet naar mij toekomen.
Zag ik gedragsverandering bij de kinderen?	Door de kinderen individuele aandacht te geven, durven een aantal kinderen meer te vertellen. Ik merk dat ik op deze manier meer dingen over hun te weten krijg. Zowel de negatieve en positieve ervaringen van kinderen. Dit zorgt voor een betere band met kinderen en dat ze makkelijker naar mij toe gaan komen.
Wat vonden de kinderen ervan?	Ik merkte tijdens de individuele aandacht dat alle kinderen het fijn vonden om mijn volle aandacht tijdens een praatje te hebben. Er zijn kinderen die aan de hand van dat moment van aandacht vaker naar mij zijn toegekomen.
Hoe vaak heb ik dit toegepast volgens mijn stagiaire? (Turven bij de namen)	Maandag : 6 kinderen Dinsdag : 6 kinderen Woensdag : 2 kinderen Donderdag: 5 kinderen Vrijdag : ADV

Leerkrachtgedrag doel 4;

Ik plan in één dag naast het gewone werk minstens twee ongedwongen momenten, waarbij we als klas een saamhorige sfeer creëren door samen wat leuks te doen. Als leerkracht doe ik actief mee.

Week 1; 28 t/m 1 april 2011

Hoe is het gegaan en wat vond ik ervan?	Ik heb elke dag 2 ongedwongen momenten gecreëerd door tussendoor samen (korte) spelletjes te spelen. Ik heb spelletjes gedaan die ze al kenden en nieuwe spelletjes aangeboden. Spelletjes die ze al kenden, verliepen snel. Nieuwe spelletjes duurden langer, waardoor er weinig werktijd over bleef. Het ene spelletje verliep rustiger dan de andere, maar dat lag ook aan het type spel en hoe ik daarmee omging. Soms meer onrust vind ik niet erg zolang het leuk is. Ik vind het heel goed om tussendoor een kort spelletje te doen. Ik heb de kinderen hierdoor ook weer beter leren kennen. Mijn kinderen hebben veel beweging nodig en vinden samen spelen lastig. Ik merkte dat de spelletjes goed gingen en dat de kinderen zich daarna beter konden concentreren voor de les. Het zorgde voor een positieve sfeer in de groep, waardoor ik positief op ze kan reageren. Ze ervaren ook goede contacten onder elkaar, waardoor ze elkaar van een andere kant leren kennen. Ik heb actief meegedaan aan de spelletjes. Ik merk dat ik voor sommige kinderen een voorbeeld ben om spelletjes te begrijpen en dat ik bij een aantal spelletjes ook de controle kan houden over hoe het spel onder elkaar gaat.
Zag ik gedragsverandering bij de kinderen?	Ik was blij verrast wat ik van de kinderen heb gezien. Ze waren enthousiast, deden goed mee, hadden weinig moeite met wie ze moesten samen spelen en hadden plezier. Het zorgde voor positieve reacties tussen de kinderen. Er waren kinderen die weinig contact hebben met elkaar en die vertrouwensspelletjes met elkaar hebben gespeeld. Gedurende de opdrachten hebben ze elkaar leren vertrouwen. Het was voor hun zelf ook een openbaring en kregen er geen genoeg van. Dat was mooi om te zien.

	Doordat ik nieuwe combinaties tussen kinderen heb laten kiezen om samen te spelen, worden er op een nieuwe manier contacten gelegd. Ik merk dat ze de nieuwe contacten vaker kiezen na een goede samen spel ervaring.
Wat vonden de kinderen ervan?	De kinderen hebben aangegeven dit vaker te willen. Ze vinden het leuk, gezellig met elkaar en twee kinderen gaven aan dat ze daarna zich beter kunnen concentreren. Bij alle spelletjes heb ik actief meegedaan. De kinderen lieten weten dat het leuk is als ik ook mee doe. Eén kind zei 'Juf, doe je mee, dan kan ik zien welke kant ik op moet'.

Leerkrachtgedrag doel 5;

Goede kanten van een kind benoemen en laten benoemen!

Week 1; 4 t/m 8 april 2011

Hoe is het gegaan en wat vond ik ervan?	Door mijn onderzoek ben ik heel bewust bezig met positiviteit. Ik kan zien dat het kinderen goed doet en dat het een uitwerking heeft op de hele groep. Door regelmatig goede kanten van kinderen te benoemen en te bespreken, merk ik dat de kinderen ook makkelijker goede kanten van zichzelf kunnen noemen. Er zijn een aantal kinderen die het gevoel hebben niks te kunnen en vonden het in eerste instantie ook lastig om goede kanten van zichzelf te kunnen noemen. Bij het regelmatig benoemen van goede kanten merk ik aan hun reactie dat deze kinderen verrast zijn in wat ze wel allemaal kunnen. Het doet kinderen goed en dat vind ik prettig om te zien.
Zag ik gedragsverandering bij de kinderen?	De kinderen hebben stil gestaan bij wat ze allemaal wel kunnen en waar ze goed in zijn. Door dit regelmatig te benoemen of door zichzelf te laten benoemen, dringt dit goed bij ze door. Ik merk dat ze vrolijker zijn, positiever zijn over zichzelf, maar ook naar anderen. Ze raken niet meteen van slag bij de kleinste tegenslagen.
Wat vonden de kinderen ervan?	De kinderen vinden het prettig om te horen van mij, van elkaar en van zichzelf waar ze goed in zijn. Het geeft ze een goed gevoel. Eén kind zei: 'Goh, zo slecht ben ik dus niet!'. Een mooiere uitspraak kon ik niet krijgen

Hoe vaak heb ik dit toegepast volgens mijn stagiaire? (Turven)	Maandag : 13 x Dinsdag : 17 x Woensdag : 6 x Donderdag: 11 x Vrijdag : ADV
--	--

Leerkrachtgedrag doel 6;

Niet te snel reageren; eerst kijken wat het kind gaat doen en dan reageren!

B.v. Jan staat op en loopt 2 meter door de klas tijdens instructie. Hij raapt een propje op en gooit die in de prullenbak; 'Goed gedaan, Jan!'.

Week 1; 11 t/m 15 april 2011

Hoe is het gegaan en wat vond ik ervan?	Het was lastiger dan ik had gedacht. Ik merkte dat ik toch wel heel snel negatief reageer als ze wat doen, wanneer ik dat niet graag wil. Het was ook verrassend op de momenten dat ik inderdaad eerste afwachtte om te kijken wat ze gingen doen. Vaak gingen kinderen iets doen waarbij ze mij of elkaar gingen helpen of een doekje pakken om hun neus te snuiten. Hoe vaker ik zag dat het iets positiefs was, hoe beter ik kon afwachten en dan pas reageren. Vaak een positieve opmerking naar het kind als gevolg!
Zag ik gedragsverandering bij de kinderen?	Op bepaalde momenten moest ik ze ook afremmen dat ze niet te gemakkelijk dingen tussendoor gaan doen wanneer de afspraak is om te blijven zitten bijvoorbeeld. Ik merkte niet zo zeer dat de ik bij de kinderen gedragsverandering zag, maar bij mij zelf. Door eerst af te wachten, kan ik vaker een positieve opmerking maken in plaats van een negatieve opmerking. Dat is erg prettig!
Wat vonden de kinderen ervan?	De kinderen hebben het niet zozeer in de gaten gehad. Ik had het van te voren ook niet vermeld. Ik was bang dat ze het dan te makkelijk zouden gaan doen.
Hoe vaak heb ik dit toegepast volgens mijn stagiaire? (Turven)	Maandag : ADV Dinsdag : 3 x Woensdag : 2 x Donderdag: 7 x Vrijdag : ADV

Bijlage 11; De zelfbeeldschaal van Jeninga

Zelfbeeldschaal

Naam:

Datum:

	Ga je nog vooruit?		In vergelijking met de rest van de klas ben ik ...						
	ja	nee	Ik ga wel vooruit	Dat blijft zo	5 zeer goed	4 bij de besten	3 beter dan gemiddeld	2 gaat wel	1 niet zo goed
Ik ben goed in sport									
Ik leer snel									
Ik maak makkelijk vrienden									
Ik zie er leuk uit									
Ik kan goed met de leraar opschieten									
Ik kan goed doorwerken									
Ik ben behulpzaam									
Ik ben vaak blij									
Ik haal goede cijfers									
Ze vinden mij wel aardig									

"DIAGNOSELIJST".

KINDEREN MET WEINIG ZELFVERTROUWEN		KINDEREN VOL ZELFVERTROUWEN	
* voelt zich machteloos: je ziet onmacht in de ogen	0	* 'zit goed in eigen vel': vrolijk, actief, spontaan	0
* raakt gauw gefrustreerd	0	* naar buiten gericht: geïnteresseerd	0
* is overgevoelig	0	* is trots op eigen prestaties	0
* is teruggetrokken	0	* kan onafhankelijk handelen	0
* huilt snel	0	* kan frustraties verdragen	0
* handelt impulsief	0	* is stressbestendig	0
* is overgevoelig	0	* benadert uitdagingen enthousiast	0
* geeft anderen de schuld van fouten	0	* voelt zich in staat situaties aan te pakken	0
* is geïsoleerd, heeft weinig vrienden	0	* heeft gevoel voor humor	0
* is niet hulpvaardig	0	* is vastberaden	0
* is gesloten	0	* helpt waar nodig	0
* heeft voortdurend bevestiging nodig	0	* is zelfverzekerd en vindingrijk	0
* is afhankelijk en afhankelijk	0	* is energiek, spontaan	0
* klaagt voortdurend	0	* is ontspannen	0
* heeft een algeheel negatieve instelling	0	* geeft spontaan uiting aan mening, gevoelens	0
* wordt gemakkelijk door anderen beïnvloed	0	* kan opmerkingen pareren	0
* zegt vaak: "Ik weet het niet", of "Het kan me niet schelen"	0		
* kan geen hulp vragen want dan ben je dom, toch?	0		
Let vooral op de kinderen die de volgende signalen afgeven:	0		
- het kind wil/kan niet toegeven dat iets moeilijk is	0		
- het kind streeft alleen maar vage, verafgelegen doelen na	0		
- het kind vertelt denigrerende dingen over alle vriendjes	0		
- het kind denkt dat alle vriendjes beter zijn dan hijzelf	0		
- het kind verliest de interesse voor school.	0		

Omcirkel welk mechanisme het kind laat zien:

1. Ontkenning

Bepaalde zaken worden ontkend om negatieve waardering te voorkomen. Ze 'liegen' eigenlijk niet want ze willen met name zichzelf laten geloven dat het voorval niet heeft plaatsgevonden.

2. Terugtrekking

Om niet afgewezen te worden, zoekt het kind geen contact met andere kinderen. Het kind voorkomt ellendige ervaringen. Natuurlijk doet een kind dit pas als het ellendige ervaringen heeft gehad!

3. Verdringing

'Onveilige' herinneringen worden onbewust weggestopt: verdrongen. Alsof het niet gebeurd is. Je kunt het je ook niet meer herinneren, het is weg. Achteraf erover praten lukt niet omdat het kind zich echt niets meer ervan herinnert.

4. Overcompensatie

Je gaat tegenover jezelf en anderen bewijzen dat je wel degelijk goed bent, fantastisch bent, de moeite waard en dat doe je dan met stoer gedrag, de clown uithangen of overdreven hulpvaardigheid.

5. Projectie

Het kind schuift de schuld in de schoenen van de ander. Je schuift de gevoelens en gedachten in de schoenen van de ander. Hiermee probeert het kind afwijzing te voorkomen.

Mijn kind laat zijn/haar zelfvertrouwen op deze manier zien!

Kinderen met weinig zelfvertrouwen

	nooit		veel	
– voelt zich machteloos; je ziet onmacht in de ogen	1	2	3	4
– raakt gauw gefrustreerd	1	2	3	4
– is overgevoelig	1	2	3	4
– is teruggetrokken	1	2	3	4
– huilt snel	1	2	3	4
– handelt impulsief	1	2	3	4
– geeft anderen de schuld van fouten	1	2	3	4
– is geïsoleerd; heeft weinig vrienden	1	2	3	4
– is hulpvaardig	1	2	3	4
– is gesloten	1	2	3	4
– heeft voortdurend bevestiging nodig	1	2	3	4
– is aanhankelijk en afhankelijk	1	2	3	4
– klaagt voortdurend	1	2	3	4
– heeft een algeheel negatieve instelling	1	2	3	4
– wordt gemakkelijk door anderen beïnvloed	1	2	3	4
– zegt vaak: “Ik weet het niet” of “Het kan mij niet schelen”.	1	2	3	4
– Kan geen hulp vragen, want dan ben je toch dom, toch?	1	2	3	4

Kinderen vol zelfvertrouwen

	nooit			veel
– “zit goed in zijn vel”: vrolijk, actief, spontaan	1	2	3	4
– naar buiten gericht; geïnteresseerd	1	2	3	4
– is trots op eigen prestaties	1	2	3	4
– kan onafhankelijk handelen	1	2	3	4
– kan frustraties verdragen	1	2	3	4
– is stressbestendig	1	2	3	4
– benadert uitdagingen enthousiast	1	2	3	4
– voelt zich in staat situaties aan te pakken	1	2	3	4
– heeft gevoel voor humor	1	2	3	4
– is vastberaden	1	2	3	4
– helpt waar nodig	1	2	3	4
– is zelfverzekerd en vindingrijk	1	2	3	4
– is energiek en spontaan	1	2	3	4
– is ontspannen	1	2	3	4
– geeft spontaan uitleg aan mening, gevoelens	1	2	3	4
– kan omgaan met opmerkingen	1	2	3	4

Bijlage 14; Het signaleringsformulier van de stellingen

De vragenlijst bestaat uit stellingen. De stellingen zijn verdeeld in 4 aspecten die belangrijk zijn bij het zelfvertrouwen van uw kind. Elke stelling kan u beantwoorden met ja, soms of nee. Als u het fijn vindt, mag u er nog wat bij schrijven. Alle antwoorden zijn goed. Omcirkel uw antwoord.

Emotioneel aspect;

Uw kind voelt zich veilig op school	Ja / Soms / Nee
Uw kind kan goed omgaan met emoties	Ja / Soms / Nee
Uw kind is zeker van zichzelf in wat hij/zij doet (is niet verlegen of bang)	Ja / Soms / Nee
Uw kind heeft vaak vertrouwen in zichzelf dat hij/zij iets goed kan	Ja / Soms / Nee
Uw kind vertelt dat hij/zij trots is op zichzelf	Ja / Soms / Nee
Uw kind praat over fijne gevoelens en gedachtes bij zichzelf	Ja / Soms / Nee
Uw kind praat over vervelende gevoelens en gedachtes bij zichzelf	Ja / Soms / Nee
Uw kind vertelt als hij/zij ergens mee zit	Ja / Soms / Nee

Sociaal aspect;

Uw kind vindt zichzelf lief en aardig	Ja / Soms / Nee
Uw kind kijkt u en andere mensen aan als hij/zij praat	Ja / Soms / Nee
Uw kind geeft een hand bij kennismaking en/of bij weggaan	Ja / Soms / Nee
Uw kind is aardig tegen andere kinderen	Ja / Soms / Nee
Uw kind luistert goed naar u en doet wat u vraagt	Ja / Soms / Nee
Uw kind wilt niet graag hebben wat andere kinderen hebben	Ja / Soms / Nee
Uw kind kan goed samen werken en/of samen spelen	Ja / Soms / Nee
Uw kind houdt zich goed aan de afspraken en regels	Ja / Soms / Nee

Cognitief aspect;

Uw kind kan dingen noemen waar hij/zij goed in is	Ja / Soms / Nee
Uw kind vergelijkt zijn/haar prestaties met anderen	Ja / Soms / Nee
Uw kind vraagt om positieve aandacht	Ja / Soms / Nee
Uw kind vind zichzelf slim	Ja / Soms / Nee
Uw kind weet wat hij/zij wilt gaan doen later	Ja / Soms / Nee
Uw kind vertelt thuis over hoe het is gegaan op school	Ja / Soms / Nee
Uw kind begrijpt vlot wat hij/zij moet doen bij het geven van klusjes	Ja / Soms / Nee

Lichamelijk aspect;

Uw kind is tevreden met zijn lichaam	Ja / Soms / Nee
Uw kind vindt zichzelf er goed en mooi uit zien	Ja / Soms / Nee
Uw kind vergelijkt zijn/haar uiterlijk met anderen	Ja / Soms / Nee
Uw kind is weinig ziek en/of andere gezondheidsproblemen	Ja / Soms / Nee
Uw kind is ontspannen en kan zich goed concentreren	Ja / Soms / Nee
Uw kind is goed in sporten en bewegen	Ja / Soms / Nee
Uw kind vind gymmen leuk op school	Ja / Soms / Nee
Uw kind speelt veel buiten	Ja / Soms / Nee

Schrijf hier nog eventuele extra opmerkingen of zorgen die u kwijt wilt:

.....

Bijlage 15; De 32 stellingen voor de kinderen

Ik heb zelfvertrouwen, juf!!!

Naam: Datum:

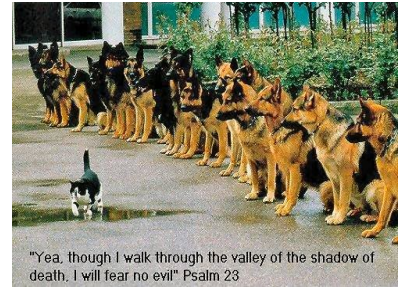
Groen = dat is zo

Oranje = dat kan beter of vaker

Rood = dat is niet zo

Emotioneel aspect;

- ☐ Ik voel mij veilig op school
- ☐ Ik kan goed omgaan met mijn gevoelens
- ☐ Ik heb vaak vertrouwen in mijzelf dat ik het goed kan
- ☐ Ik ben vaak trots op mijzelf
- ☐ Ik praat in de klas over fijne gevoelens en gedachtes
- ☐ Ik praat in de klas over vervelende gevoelens en gedachtes
- ☐ Ik vertel de juf als ik ergens mee zit
- ☐ Ik vertel een klasgenoot als ik ergens mee zit

Sociaal aspect;

- ☐ Ik vind mijzelf lief en aardig
- ☐ Ik kijk de juf en kinderen aan als ik tegen ze praat
- ☐ Ik geef een hand bij binnen komen en weggaan
- ☐ Ik ben aardig tegen mijn klasgenoten
- ☐ Ik luister goed naar de juf en ik doe wat zij vraagt
- ☐ Ik wil graag hebben wat andere kinderen hebben
- ☐ Ik kan goed samen werken en/of samen spelen
- ☐ Ik hou mij aan de afspraken en regels in de klas

Cognitief aspect;

- ☐ Ik kan 5 of meer dingen noemen waar ik goed in ben
- ☐ Ik vergelijk mijn prestaties met anderen
- ☐ Ik krijg vaak complimenten en/of beloningen dat ik iets goed doe en/of goed kan
- ☐ Ik vind dat ik slim ben
- ☐ Ik denk altijd van tevoren dat mij iets gaat lukken
- ☐ Ik weet wat ik later wil worden of wat ik wil gaan doen
- ☐ Ik vertel thuis over hoe het is gegaan op school
- ☐ Ik begrijp mijn werk dat ik moet maken en wat er in de lessen word vertelt

Lichamelijk aspect;

- ☐ Ik kan 3 of meer dingen noemen wat ik goed vind aan mijn lichaam
- ☐ Ik zie er goed en mooi uit
- ☐ Ik vergelijk hoe ik eruit zie met een ander
- ☐ Ik ben weinig ziek of last van andere gezondheidsproblemen
- ☐ Ik ben vaak ontspannen in de klas en kan mij goed concentreren
- ☐ Ik ben goed in sporten en bewegen
- ☐ Ik vind gymmen leuk op school
- ☐ Ik speel veel buiten

De 32 stellingen uitprinten op 4 verschillende kleuren.

Ik voel mij veilig op school	Ik kan goed omgaan met mijn gevoelens	Ik heb vaak vertrouwen in mijzelf dat ik het goed kan	Ik ben vaak trots op mijzelf
Ik praat in de klas over fijne gevoelens en gedachtes	Ik praat in de klas over vervelende gevoelens en gedachtes	Ik vertel de juf als ik ergens mee zit	Ik vertel een klasgenoot als ik ergens mee zit
Ik vind mijzelf lief en aardig	Ik kijk de juf en kinderen aan als ik tegen ze praat	Ik geef een hand bij binnen komen en weggaan	Ik ben aardig tegen mijn klasgenoten
Ik luister goed naar de juf en ik doe wat zij vraagt	Ik wil graag hebben wat andere kinderen hebben	Ik kan goed samen spelen en/of samen werken	Ik hou mij aan de afspraken en regels in de klas
Ik kan 5 of meer dingen noemen waar ik goed in ben	Ik vergelijk mijn prestaties met anderen	Ik krijg vaak complimenten / beloningen dat ik iets goed doe en/of goed kan	Ik vind dat ik slim ben
Ik denk altijd van tevoren dat het werk mij wel gaat lukken	Ik weet wat ik later wil worden of wat ik wil gaan doen	Ik vertel thuis over hoe het is gegaan op school	Ik begrijp mijn werk dat ik moet maken en wat er in de lessen word vertelt
Ik kan 3 of meer dingen noemen wat ik goed vind aan mijn lichaam	Ik zie er goed en mooi uit	Ik vergelijk hoe ik er uit zie met een ander	Ik ben vaak ontspannen in de klas en kan mij goed concentreren
Ik ben goed in sporten en bewegen	Ik vind gymmen leuk op school	Ik speel veel buiten	Ik ben weinig ziek en/of last van andere gezondheidsproblemen

Ik heb zelfvertrouwen, juf!!!

Dat is zo!

→ groen

Dat kan beter of vaker!

→ oranje

Dat is niet zo!

→ rood

Bijlage 16; Materialen les 2

Groep: 4

Leerdoel: *Leerlingen worden zich bewust van het effect van ‘afbrekers’
Leerlingen bedenken en gebruiken woorden waarmee positieve bevestiging
gegeven wordt (opstekers)*

Materialen: *Agenda op bord of flap*

Flaps

Twee of drie heldere stiften

*Twee grote harten, een rode en een witte, geknipt uit karton
met daarop geschreven 'Ik ben belangrijk'*

*Een verhaal over de manier waarop kinderen ‘naar beneden gedrukt worden’
door ouders, broertjes of zusjes, leerkrachten, en leeftijdgenoten (zie het
voorbeeld hieronder)*

Tijd: 45 minuten

Voorgestelde lesopbouw

Hieronder vind je een voorstel voor de agenda. Voel je vrij om hiervan af te wijken indien de situatie of je groep daar aanleiding toe geeft.

- Binnenkomer
- Agenda doornemen
- Woordveld zelfbeeld
- Afbrekers en opstekers
- Ik ben belangrijk
- Evaluatie
- Afsluiting

Binnenkomer

Bekijk de lijst met binnenkomers. Kies er één van, of kies onderstaand voorstel.

Wat vind je leuk om te doen?

Ga de kring rond. Vraag: “Wat vind je leuk om te doen dat eindigt op –en?”. (voorbeelden: zwemmen, schaatsen, rennen).

Agenda

Introduceer de les kort. Vandaag gaan we verder met het leren over manieren om conflicten en ruzies op te lossen zonder vechten. Om dat te doen, is het nodig om een

sfeer te hebben van respect voor elkaar. Vraag: “Als je het woord ‘respect’ hoort, waar denk je dan aan?” Respect is zoiets als: andere mensen behandelen op de manier waarop jezelf behandeld wilt worden. Respect is noodzakelijk zodat we in de klas kunnen nadenken en leren, en het is ook noodzakelijk om conflicten op te lossen zonder vechten. Loop het programma door, en vraag of iedereen akkoord is.

Woordveld ‘zelfbeeld’

- § Schrijf het woord ‘zelfbeeld’ op het bord en teken er een cirkel omheen.
- § Vraag: “wat betekent ‘zelfbeeld’? Wat komt er in je op als je het woord ‘zelfbeeld’ hoort? Schrijf de associaties van de kinderen op. Wij hebben allemaal een beeld van onszelf. Laat een paar leerlingen de zin afmaken: “ik ben iemand die ...”. Geef zelf het voorbeeld, en geef dan in dat voorbeeld een positieve en een negatieve eigenschap van jezelf. Bijvoorbeeld: “ik ben iemand die goed kan luisteren, maar ook iemand die niet zo goed kan ruzie maken”. Vraag een paar leerlingen die zin af te maken. Wij hebben allemaal een beeld van onszelf.
- § Bespreek: Hoe is het als iemand een goed zelfbeeld heeft? Hoe voelt zo iemand zich dan? Wat als iemand een slecht zelfbeeld heeft? Hoe voel je je dan?

Afbrekers en opstekers

- § Soms zeggen we onaardige dingen tegen elkaar waardoor we de ander verdrietig maken. Bijvoorbeeld: ‘wat heb jij een rare trui aan’. Zo’n onaardige, onvriendelijke, negatieve opmerking waarbij we de ander ‘naar beneden drukken’, of kleineren noemen we vanaf nu een afbreker.
- § Vraag naar twee of drie voorbeelden van afbrekers? Schrijf ze niet op het bord of flap. Bespreek: waar leren mensen afbrekers? Hoe voelen mensen zich bij een afbreker? Als kinderen in de klas dit soort dingen vaak tegen elkaar zeggen, wat heeft dat voor een effect op de groep?
- § Vraag de klas te denken aan het tegenovergestelde: aan opstekers. Dat zijn aardige en vriendelijke dingen om tegen elkaar te zeggen. Schrijf de bijdragen van de leerlingen op het bord. Bespreek: hoe voelen mensen zich bij dit soort woorden? Wat is het effect op de klas als we deze zinnnetjes veel gebruiken in plaats van afbrekers?
- § Bewaar de lijst van voorbeelden van opstekers om er later naar te verwijzen.

Ik ben belangrijk

Hoe we onszelf voelen wordt nogal beïnvloed door de manier waarop andere mensen tegen ons praten en hoe ze ons behandelen. Het volgende is een klein verhaal over wat afbrekers doen met mensen.

Vertel het verhaal hieronder in eigen woorden, of bedenk zelf een vergelijkbaar verhaal. Het moet gaan over iemand van de leeftijd van de kinderen in de klas. (gebruik niet de naam van iemand in de klas). Na elke afbreker die de figuur in het verhaal ontvangt scheur je een stukje van het hart af, en laat het op de grond vallen. Op het einde van het verhaal, dat je enigszins dramatisch vertelt, is het hart in stukken.

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder schreeuwend binnen: “hé, luilak, schiet je nou eens op!” (scheur een stukje van het hart af). Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam echter binnen en zei: “ga je die vodden aandoen naar school?”(scheur). Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: “wat heb je in godsnaam met je haar gedaan? Het lijkt nergens op!”(scheur).

Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een chagrijnig kijkende vrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: “eigen schuld, meisje, waarom loop je ook niet gewoon?” (scheur).

Als ze in de klas komt, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: “Maria, je moet echt beter je best gaan doen. Zo ga je niet over, als je je huiswerk niet maakt. Ik zal eens met je ouders gaan praten!”. (scheur)

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Toen begonnen de andere kinderen te lachen. (scheur)

Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. “kijk maar uit met dat spul”, zei de man achter de kassa, “als je dat blijft eten, zie je er binnenkort uit als een olifant”(scheur).

- Bespreek: hoe denk je dat Maria zich voelt? Waarom? Wat zal het effect zijn als ze elke dag zo behandeld wordt?
- Plak of speld het tweede hart op je borst. Vertel de kinderen dat je het verhaal nog een keer gaat vertellen, maar dat je deze keer wil dat zij opstekers bedenken voor Maria, in de plaats van al die afbrekers. Elke keer als een kind een opsteker noemt/zegt, lach dan, en kleur een stukje van het hart met telkens verschillende kleuren.

Op een morgen stond Maria niet gelijk op toen haar moeder haar riep. Uiteindelijk kwam haar moeder binnen, en zei: “...”. Ze stond op en trok haar favoriete kleren aan. Haar oudere zuster kwam binnen en zei: “...”. Ze ging verder met haar haar. Toen ze voor het ontbijt beneden kwam, keek haar vader haar met grote ogen aan en vroeg: “...”. Maria was nu echt laat voor school. Ze at snel haar ontbijt op, en pakte vlug het rekenhuiswerk waar ze de vorige avond uren aan had gewerkt, en racete naar school met de papieren in haar hand. Toen ze zich naar school haastte, struikelde ze, en verloor haar evenwicht. Het huiswerk gleed uit haar handen, en viel in een vieze plas. Een mevrouw die langs liep en zag wat er gebeurde, zei: “...”.

Toen ze in de klas kwam, was de juf al begonnen met het controleren van het rekenhuiswerk. Toen ze begreep dat Maria haar huiswerk niet bij zich had, zei ze: “Maria,”.

Tijdens de pauze liep Maria op de speelplaats naar haar vriendinnen. Maar onderweg stak iemand een voet uit, ze struikelde, en ze viel op de grond. Iemand anders liep naar haar toe, en zei: “...”. Op weg naar huis van school, stopte Maria even bij de snoepwinkel en kocht een koek. De meneer achter de kassa zei: “.....”.

- Bespreek: hoe denk je dat Maria zich voelt na deze behandeling? Wat zal het effect zijn als ze dag in dag uit zo behandeld zou worden?

Vat samen:

Dit verhaal laat ons zien hoe belangrijk het is om geen afbrekers te gebruiken, maar zoveel mogelijk opstekers.

Evaluatie

Herhaal het doel van de les (*deze les ging over*). En vraag een paar leerlingen (bij voorkeur vrijwilligers: wie wil er wat over zeggen?): *wat heb je daarover geleerd?*

Verder kun je vragen stellen als: *wat vond je leuk aan de les van vandaag; was er iets dat je liever anders had gehad; wat wil je graag onthouden van deze les?*

Afsluiting

Zie de lijst met Afsluiters. Kies er een van of kies onderstaand voorstel.

Ga de kring rond. Vraag: “wat is een opsteker die je zou willen onthouden?”

Suggesties voor toepassing

Hieronder vind je activiteiten die je na deze les kunt doen om de kennis en vaardigheden te oefenen en in de praktijk te brengen.

- **Benoemen**

Benoem opstekers en afbrekers wanneer je ze in de klas hoort. Leg de nadruk op het signaleren van opstekers en complimenteer de gever ervan. Benoem een afbreker wanneer je die signaleert maar maak er geen toestand van. Het gaat om bewustwording en niet om bestraffing.

- **Model staan**

Sta als leerkracht model: geef veel en vaak opstekers, en bedank leerlingen voor hun inbreng. Soms kun je niet een opsteker geven omdat het antwoord van de leerling niet correct was, bijvoorbeeld. Maar je kunt altijd de leerling bedanken voor het feit dat hij een bijdrage leverde. Maak er een gewoonte van om 'dank-je-wel' te zeggen.

- **De Gouden Knoop**

Aan het begin van de ochtend geef je één kind, ongemerkt voor de anderen, de Gouden Knoop. Het kind dat de Gouden Knoop heeft (of een Gouden Sleutel of iets anders) doet extra zijn of haar best op het geven van opstekers. Aan het eind van de ochtend of de dag raden de kinderen wie vandaag de Gouden Knoop had.

- **Leerling van de Dag of Week**

Stel 'de leerling van de dag' (of week) in. Gebruik een speciaal fotolijstje, waarin de foto van de leerling van de week komt. Deze leerling staat letterlijk in het zonnetje die week. Verzamel opstekers over hem of haar. Geef hem of haar een speciale behandeling.

- **Gebruik van opstekers**

Deel kaartjes (om iets op te schrijven) uit. Vraag de kinderen aan een vriend of familielid te denken. Bedenk iets wat je leuk vindt aan die persoon. Laat ze opstekers opschrijven die ze zouden kunnen geven aan hem of haar. Vraag de kinderen vervolgens door de kring rond te gaan, de opstekers te vertellen.

- **Wie is wie?**

De klas schrijft van drie leerlingen op wat zo leuk is aan hen, waarom dat leuk is, wat iemand leuk maakt, wat iemand voor leuke dingen doet, enzovoort (opstokers dus). Ieder heeft dus drie briefjes met de naam van een leerling en de kwaliteiten. Verzamel de briefjes, en schrijf alle kwaliteiten van de drie leerlingen onder elkaar op het bord, zonder de naam erbij te schrijven. Laat de klas raden wie bij welke lijst hoort. Geef ieder zijn of haar lijst mee naar huis (om thuis te laten zien). Maak een rooster (bijvoorbeeld elke vrijdagmiddag drie leerlingen aan de beurt).

- **Brievenbus in de klas**

Hang een brievenbus in de klas, en vertel dat wij allemaal vanaf nu een brief kunnen 'sturen' naar iemand anders in de klas. Dat kan een opsteker zijn (bijvoorbeeld: "ik vond dat we zo goed hebben samengewerkt bij rekenen"), maar kan ook een vraag zijn (bijvoorbeeld: "ik snap niet waarom ... dat gedaan heeft"). Spreek af dat jij aan het eind van de week de bus leegt, en dat je altijd eerst overlegt met de briefschrijver wat er verder mee gebeurt (bespreken in de klas, bijvoorbeeld).

- **Buttons**

Maak een paar buttons met bijvoorbeeld een opgestoken duim. Leerlingen die een positieve bijdrage aan de klas hebben geleverd, mogen een dag die button dragen.

Bijlage 17; Materialen les 3

Ideeën; Zonnetje van de dag

<http://www.paboforum.nl/forums/viewtopic.php?f=39&t=21273>

Doelen:

- De kinderen weten wat complimenten zijn.
- De kinderen kunnen aan elkaar complimenten geven.
- De kinderen zeggen 'dank je wel' bij het ontvangen van complimenten .
- De kinderen ervaren dat complimenten geven en nemen fijn is.

Werkwijze:

Doos met naamkaartjes. Zonnetje van de dag mag een nieuwe naam trekken.

Grote kaart met stickers en complimenten wat het kind goed heeft gedaan!

Op maandag een complimentendiploma.

Op dinsdag mogen ze hun lievelingsboek meenemen (de juf leest voor),

Op woensdag mogen ze iets vertellen over een voorwerp meegebracht van thuis.

Op donderdag mag een liedje van hun lievelings cd worden gedraaid.

Op vrijdag zijn we vrij.

Wat is een compliment, hoe geef je een compliment, hoe ontvang je een compliment. Wat voor soort complimenten zijn er, welke vind je leuker, enzovoort.

Complimenten maken wat een kind goed doet of wat diegene goed kan. Niet over materiele zaken.

- hoe vraag je iets aardig als je iets wil. Voorbeeld als jij met een bal wilt spelen, maar iemand anders heeft hem al.

- bedanken als iemand wat voor je doet. Hierbij herhalen van het vragen als je iets wilt.

- bespreken van complimenten en 'afbrekers' d.m.v. een verhaal van een kind dat alleen maar afbrekers krijgt. Wat doet dit met je? Waarom zijn complimenten veel leuker om te krijgen?

- Aan het einde van de dag aan iemand uit de klas een compliment geven. Hierbij bespreken wat voor soort complimenten de kinderen geven. Welke zijn leuker om te krijgen? (dit meerdere keren uitvoeren)

- Aan het einde van de dag een compliment geven aan iemand die je niet zo snel een compliment geeft. (stimuleren van complimenten geven aan iemand die niet je vriendje is)
- Iemand bedanken als je een compliment krijgt. Erbij stilstaan dat een compliment krijgen leuk is.
- De kring rond gaan, iedereen krijgt een compliment van iemand (aan het einde van de juf)

Gevoelens; aangeven van gevoelens

Ook andere vormen die ik nog gedaan heb:

- In de kring vertellen van wie JIJ een compliment hebt gekregen, of wie jou goed geholpen heeft. Hierbij moet de ontvanger dit dus vertellen, niet degene die gegeven heeft. (vaak herhalen, hoe beter het gaat)
- Kaartjes trekken met een naam. Aan diegene moet je deze dag/dagen/week meer aandacht besteden. Een keer extra helpen of extra complimenten geven. Aan het einde van de periode raden wie het was.

Bijlage 18; Materialen les 4

De kinderen zitten in de kring en de leerkracht heeft twee handpoppen op schoot. De twee handpoppen hebben een gesprekje met elkaar over wat ze goed kunnen en niet zo goed kunnen en wat ze dus nog moeten leren. De een kan bijvoorbeeld goed opruimen en de ander kan weer goed lezen.

Dan vraagt de leerkracht aan de kinderen of ze iets kunnen opnoemen van zichzelf wat ze goed kunnen.

De leerkracht heeft een groot vel en een stift en noteert de antwoorden van de kinderen op het vel. Boven aan het vel komt te staan: Ik kan goed..., daaronder de namen en het antwoord.

Bij deze les gaat het erom dat kinderen een positief zelfbeeld krijgen en worden alleen de positieve kanten van de kinderen benadrukt.

ook zou je als inleiding het volgende versje kunnen gebruiken:

Dit ben ik, met mijn oorbellen,
Dit ben ik, met mijn lange haren.
ik houd echt van opschieten,
En ik ben vaak als eerste klaar.

Dit ben ik, met mijn stoere pet,
Dit ben ik, zie je hoe ik lach,
Ik kan goed grapjes maken,
En heb altijd een goede dag.

Bijlage 19; Materialen les 7

De leerkracht speelt een mevrouw die dorst heeft en wat gaat inschenken. De kinderen zitten van tevoren al in de kring. Zorg dat er in het midden van de kring een tafeltje staat met een glas en een kan water en een telefoon. Terwijl de mevrouw een glas water inschenkt gaat de telefoon en begint enthousiast te babbelen met iemand aan de andere kant van de lijn. De mevrouw schenkt door en heeft niet in de gaten dat het glas overstroomt. Dan ziet de leerkracht in de rol van die mevrouw dat haar mooie, dure tapijt helemaal nat is geworden. Ze is er helemaal verdrietig van.

Dan wordt de mevrouw weer leerkracht en praten de leerkracht met de kinderen over wat er net gebeurt is. Wat gebeurde er? Wat is daar erg aan? Wat had de mevrouw beter kunnen doen? Praat kort met de kinderen over de gevolgen van je eigen handelen.

Bijvoorbeeld als je de dop van je stift aflaat, dan droogt deze uit en kun je hem niet meer gebruiken. Dan mogen de kinderen nog meer voorbeeldjes bedenken.

Bespreek daarna de volgende situaties met de vraag erbij; wat zou er nu kunnen gebeuren?

Situatie 1: Je wilt heel graag een film zien op TV. Je zeurt de oren van je moeders hoofd, maar die zegt dat ze even geen tijd heeft om daar over na te denken. maar je blijft doorzeuren...

Situatie 2: je hebt je fietssleutel in je jaszak gedaan. Daarna ga je de hele middag lekker voetballen. Je rent van de ene kant van het veld naar de andere. Wat heb je een plezier. Dan wil je naar huis. Wat zou er nu kunnen gebeuren?

Situatie 3: Je ziet dat een grote jongen een meisje uit jouw klas pest. Ze begint te huilen. je loopt boos naar de grote jongen toe en roept dat hij daar mee op moet houden...

Situatie 4: Je hebt een plantje van school mee naar huis gekregen. Er zitten nog veel bloemen in de knop. De juf heeft gezegd dat je elke dag de plant een beetje water moet geven. Je zet het plantje in de vensterbank in het zonnetje. Maar denk je eraan om het water te geven? Wat zou er nu kunnen gebeuren?

Situatie 5: Je stuurt je oma die alleen woont in een andere stad hier ver vandaan een kaartje met kerst. Wat zou er nu kunnen gebeuren?

Besteed de rest van de week aandacht aan de gevolgen van je handelen. Bijvoorbeeld; ik zag dat je die puzzel daar op een hoge stapel hebt gezet, wat zou er nu kunnen gebeuren?

Bijlage 20; Materialen les 8

De kinderen zitten in de kring de leerkracht leest het volgende verhaal voor;

De stickers

Kim en Denise zijn beste vriendinnen. Ze spelen heel vaak samen. Ze kletsen en lachen veel en ze helpen elkaar. Ze maken ook wel eens ruzie, maar dat gaat gauw voorbij. Op een dag komt er een nieuw meisje in de klas. De juf zegt: Dit is Rienie. Rienie, ga jij maar naast Kim zitten. Kim kan je ook helpen als je iets niet weet. Denise kijkt nieuwsgierig naar het nieuwe meisje. Ze heeft een grappig gezicht en ze lijkt me wel aardig. Maar in de pauze weet Denise dat niet meer zo zeker. Rienie loop steeds achter hen aan. Als Denise dan zegt dat ze wel mee mag spelen zegt ze heel onaardig: "Niet met jou! Alleen met Kim." Nou ja! Denise kijkt Kim verbaasd aan. Kim haalt haar schouders op. Ze zegt: "Ik speel al met Denise. Je kunt met ons allebei of helemaal niet. Kies maar." Denise lacht naar haar vriendin. Precies, met allebei of helemaal niet. Rienie moet niet denken dat ze zomaar haar vriendin af kan pakken.

Die middag gebeurt er weer iets. Rienie komt naar Kim toe met iets op haar rug. "Wat heb je?" Vraagt Kim nieuwsgierig. "Nee je mag het niet zien!" Roept Rienie. "Ik heb iets voor jou, maar dan moet je beloven dat je alleen met mij speelt.

"Kims handen gaan naar beneden. Ze schudt haar hoofd:" Doe niet zo raar, ik wil helemaal niet alleen met jou spelen. Als Kim zich om wil draaien, laat Rienie toch maar gauw zien wat ze achter haar rug heeft. Het zijn prachtige dierenstickers. "Hoe kom je daaraan?" Vraagt kim ademloos. "Gekocht" zegt Rienie. "Hier" en ze legt ze snel in Kims hand en loopt weg. Kim staat er nog naar te kijken als Denise aan komt lopen. "Wat heb je?" Vraagt ze nieuwsgierig. "Oh, wat een mooie stickers! Hoe kom je daaraan?" Kim zucht. "Van Rienie gekregen, maar ik kan ze niet houden." "Waarom niet?" Vraagt Denise verbaasd. "Omdat ik iets terug moet doen wat ik niet wil." Antwoordt Kim boos. Denise snapt er niks meer van.

Stel vragen als:

Wat probeerde Rienie te doen?

Was dat aardig?

Wat vonden Kim en Denise daarvan?

Mocht Rienie geen vriendinnen worden met Kim en Denise?

Hoe probeerde Rienie Kim toch voor zichzelf te krijgen?

Wat vind je daarvan?

Was Kim het daarmee eens?

Hoe weet je dat?

Wie hebben er in onze klas zo'n vriendschap?

Ken je nog meer mensen die zo zijn met elkaar?

Op wie kun je altijd rekenen?

Zo'n vriendschap noem je een trouwe vriendschap.

Bijlage 21; Materialen les 10

De kinderen zitten in de kring en de leerkracht heeft 2 handpoppen op schoot. De ene is een mensfiguur en de ander een niet mens figuur (maakt niet zoveel uit wat dan wel). Het vreemde wezen stelt zich aan de klas voor als Buddy van de planeet Soor. Hij vertelt dat hij is gestuurd om kennis te maken met de mensen van de planeet aarde. Dan ontmoet hij Keesje. Er volgt een gesprek tussen deze twee figuren. Dat gaat ongeveer als volgt. Dat ligt ook aan de inbreng van de leerkracht.

Buddy: Goedendag beste mens hoe gaat het met u?

Keesje: Hallo jij ziet er gek uit, wie ben jij?

B: Ik ben Buddy, van de planeet Soor. Ik kom kennismaken met de mensen.

K: Oh nou hartstikke leuk joh. Ik ben Keesje en ik ben een mens.

B: Nogmaals goedendag beste mens. Hoe gaat het met u?

K: Nou ja! Je hoeft tegen mij geen u te zeggen hoor ik ben maar een kind.

B: O, het spijt me dat ik u beledigd heb.

K: Joh, dat hoeft je niet te spijten. Je hebt me helemaal niet beledigd. Maar hier worden kinderen niet met "u" aangesproken.

B: Ik wilde alleen beleefd zijn.

K: Nou dat ben je zeker, maar zo erg hoeft nou ook weer niet.

B: Hoe wenst u aangesproken te worden dan?

K: Zeg maar gewoon Keesje en jij en jou.

B: Goed, beste Keesje. Ik dank u eeeuuuhh pardon, ik dank je vriendelijk voor je informatie.

K: hahaha Je bent wel erg beleefd he.

B: Dat is op onze planeet heel gewoon. Beleefdheid is erg belangrijk. is dat op aarde dan niet zo?

K: Jawel, je moet wel beleefd zijn, maar niet zoals jij. Dat vinden wij een beetje overdreven.

B: Kunt u..... euh pardon... kun jij me dan vertellen wanneer je wel beleefd moet zijn?

K: (kijkt de klas in) nou je mag bijvoorbeeld geen boer laten als er andere mensen bij zijn. Dat is erg onbeleefd. En je moet u zeggen tegen mensen die ouder zijn. En een scheet kun je natuurlijk ook niet laten. dat is heel onbeleefd. Kunnen jullie mij helpen. Wat is nog meer onbeleefd?

Laat nu de kinderen opnoemen wat beleefde en onbeleefde dingen zijn hier op aarde.

Ook kun je vragen aan de kinderen wat beleefde dingen zijn hier in de klas.

bijvoorbeeld: als de juf een kind aan het helpen is, maar jij hebt ook hulp nodig wat is dan beleefd?

En als je langs een groepje kinderen wilt, maar je kunt er niet door, wat is dan beleefd?

Als je iets moet vragen aan de directeur, maar de deur zit dicht, wat is dan beleefd?

Als je per ongeluk tegen iemand aan stoot bij het rennen naar buiten. Wat is dan beleefd?

Je kunt deze situaties ook na laten spelen.